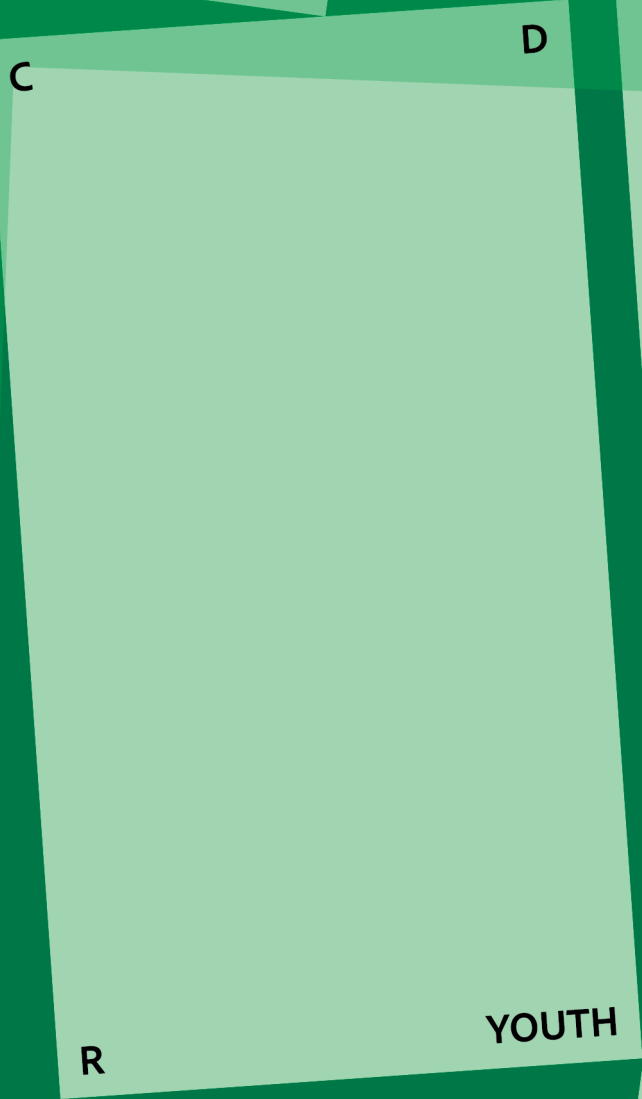
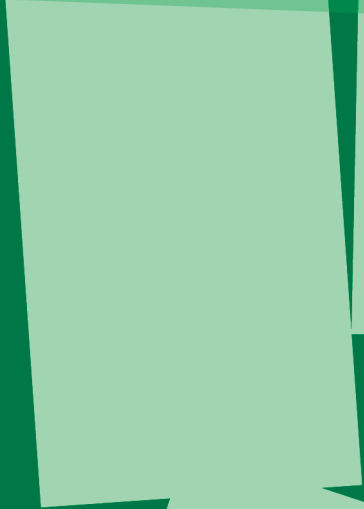

D

C

R

YOUTH

2025

CDR YOUTH

2025

CDR, kamu politikası ve teknoloji kesişiminde çalışan bir araştırma kuruluşudur. Kamu politikası izleme çalışmaları yürütür; politika odaklı dijital katılım araçları geliştirir; yapay zekâ ve kamu politikası gibi alanlarda sivil toplum, kamu kurumları ve gençlerle kapasite geliştirme programları düzenleyerek daha şeffaf, hesap verebilir ve katılımcı bir yönetişimi destekler.

,

CDR
Tomtom Mah. İstiklal Cad.
Turhol Han No:189/3 Beyoğlu/İstanbul
info@demokra.si
www.cdr.org.tr

Genç Katılım Anketi Değerlendirmesi	1
Atölye Çalışmaları	5
Ayrancı: Ankara'nın Kalesi, Orta Sınıf Laikliğın Habitusu ve Direnişi Ata Yaşar Karaçayır - Zeynep Luay Bilge	11
Avrupa-Türkiye İlişkileri Üzerine Tarihsel Bir Analiz ve Geleceğe Bakış Baran Can Arğa	19
Demokratik Katılımın Maliye Politikası Üzerindeki Etkileri: Türkiye'de Katılımcı Bütçe Deneyimleri Tuğcan İşler - Zeynep Uygur	27
Eşitliğin İzinde Feyza Duygu Alkan	43
Genç Dengbêjler Betül Özkan	45
Gençlerin Sesi: Eskişehir Sıla Nur İncel	47
İki Metin Tek Amaç: Eşitlik Nurgül Deniz	49
Siyasal Denklem Elizan Demirel - Yağmur Aktepe	53
Türkiye'de Boykot Kültürü ve Ekonomik Etkileri Asena Sümeyye Ataseven	55
Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet: Son 5 Yıl ve Caydırıcılık Elif Emeç	67
Türkiye'de Kadın Sığınaklarının Ortaya Çıkışı (1990-2000) Esra Boğakurt	75
Yıkımın Yasama Anatomisi Serra Artmaz	81
Yüksek Yargıda Cam Tavan Sıla Güneş - Sümeyye Karşoğlu	83

CDR YOUTH 18-25 yaş arası gençlerin özellikle kendilerini ilgilendiren sorunları belirlemelerine, bu sorunlar için yenilikçi çözümler üretmelerine ve bu çözümleri hayata geçirmelerine imkân tanımayı amaçlamaktadır. Bu sorunlar gençlik temsiliyeti, gençlik yoksulluğu, fırsat eşitsizliği, barınma, genç istihdamı gibi alanları kapsayabilir.

GENÇ KATILIM ANKETİ DEĞERLENDİRMESİ

CDR Youth 2025 kapsamında gerçekleştirilen "Genç Katılım Anketi", Türkiye'nin farklı dinamiklere sahip 5 büyük şehriden (Ankara, Bursa, Eskişehir, Kocaeli, Tekirdağ) toplam **93** gencin katılımıyla tamamlanmıştır. Anket sonuçları, gençlerin yerel yönetim süreçlerine dahil olma konusundaki yüksek istekliliğine tezat olarak, mevcut mekanizmalarda kendilerine yer bulamadıklarını ve derin bir temsil krizi yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

%97

CDR Youth 2025'in gelecek adımlarında aktif rol almak isteyen genç oranı.

4.56

Atölyelerin 5 üzerinden verimlilik oranı.

Genel tabloya bakıldığında dikkat çeken en çarpıcı veri, katılımcıların **%97**'sinin CDR Youth 2025'in gelecek adımlarında aktif rol almak istemesidir. Bu durum, gençlerin sadece şikayet etmekle kalmayıp, çözümün bir parçası olmak için güçlü bir iradeye sahip olduklarını kanıtlamaktadır. Ayrıca, düzenlenen atölye çalışmalarının verimliliği **5 üzerinden 4.56** gibi oldukça yüksek bir puanla değerlendirilmiş, bu da yürütülen projenin gençlerin yönetim sorunlarını anlamasında kilit bir rol oynadığını göstermiştir.

GENEL EĞİLİMLER VE ORTAK SORUNLAR

Şehir fark etmeksizin gençlerin birleştiği ortak sancılar, anketteki açık uçlu yanıtlarda net bir şekilde görülmektedir. Siyasete ilginin azalmasındaki temel faktörler sorulduğunda, gençler "siyasetten soğuma"

nedenlerini şu beş ana başlıkta toplamaktadır:

1. Umutsuzluk ve Gelecek Kaygısı

Gençler, çabalarının bir sonuç vermeyeceğine dair öğrenilmiş bir çaresizlik içindeler.

2. Liyakatsizlik ve Torpil Algısı

Adaletle olan güvenin sarsılması, gençlerin sisteme küsmesine neden olan en büyük faktörlerden biri.

3. Ekonomik Çıkmaz

Siyaset veya sivil toplumla ilgilenmek, hayatta kalma mücadelesi veren gençler için bir lüks olarak görülüyor.

4. Korku İklimi

Fikir beyan etmenin gelecekteki kariyerlerine engel olacağı endişesi ("fişlenme", "iş bulamama" korkusu) yaygın.

5. Yaş Hiyerarşisi

Siyasetin sadece yaşlıların işi olarak görülmesi ve gençlerin tecrübesizlikle yaftalanması.

ANKARA

"Başkentte memnuniyet yüksek ama ses yok."

3.91

Gençler arasında şehir memnuniyeti

Ankara, 3.91 puanla şehir memnuniyetinin yüksek olduğu illerden biri olsa da, 1.00 puanla gençlerin kendilerini yönetimde en az temsil edildiği hissettiği şehirdir. Başkentli gençler, şehirde yaşamaktan mutlu ancak karar alma süreçlerinde tamamen yok sayıldıklarını düşünüyorlar.

Katılımcıların Vurguladığı Sorunlar:

- Ulaşım (metro yetersizliği, otobüs kuyrukları) ve barınma/yurt sorunları.

- Politika Önerileri: Üniversite öğrencileri için araştırma hibelerinin artırılması, ücretsiz kültür-sanat etkinlikleri ve gençlere özel sosyal konut projeleri.

KOCAELİ

"İstihdam odaklı gelecek kaygısı."

3.79

Gençler arasında şehir memnuniyeti

Sanayi kenti kimliğiyle Kocaeli'de gençler, diğer şehirlere kıyasla çok daha yoğun bir şekilde ekonomi ve istihdam odaklı yanıtlar vermiştir. Şehir memnuniyeti 3.79 seviyesinde olsa da şeffaflık algısı düşüktür.

Katılımcıların Vurguladığı Sorunlar:

- İşsizlik, "ev genci" sorunu ve kampüs ulaşımı.
- Politika Önerileri: Genç istihdamını teşvik edici somut politikalar, yönetim kurullarında genç kotası uygulanması ve girişimcilik destekleri.

ESKİŞEHİR

"Öğrenci kenti efsanesi ve barınma krizi."

4.00

Gençler arasında şehir memnuniyeti

Eskişehir, 4.00 puanla gençlerin yaşamaktan en çok memnun olduğu şehir konumunu koruyor. Ancak bu memnuniyet, yönetimle iletişim kurabildikleri anlamına gelmiyor (Temsil puanı: 1.45).

Katılımcıların Vurguladığı Sorunlar:

- Barınma (yurt/ev kiralari) en yakıcı sorun olarak öne çıkıyor. Bunu ulaşım takip ediyor.
- Politika Önerileri: Aktif çalışan Gençlik Komisyonları kurulması ve psikolojik desteğe erişimin kolaylaştırılması.

BURSA

"Pahalılık ve sosyal alan eksikliği."

3.58

Gençler arasında şehir memnuniyeti

Bursa'da gençler, şehrin pahalılığından ve sosyalleşebilecekleri alanların azlığından şikayetçi. Şehir memnuniyeti 3.58 ile ortalama seviyededir.

Katılımcıların Vurguladığı Sorunlar:

- Ulaşım ücretlerinin yüksekliği ve kültürel aktivite alanlarının yetersizliği.
- Politika Önerileri: Her ilçeye "Gençlik Gelişim Merkezleri" kurulması, belediye destekli yurt dışı değişim programları ve öğrencilere özel fiyat indirimleri.

TEKİRDAĞ

"Adalet ve liyakat arayışı."

3.79

Gençler arasında şehir memnuniyeti

Tekirdağ verileri, diğer şehirlerden farklı olarak çok net bir "Adalet" çılgılığı içermektedir. Gençlerin yanıtlarında "Hak, Hukuk, Adalet" kavramları baskın bir şekilde yer almaktadır.

Katılımcıların Vurguladığı Sorunlar:

- Liyakatsizlik, torpil ve maddi yetersizlikler (burs/yurt).
- Politika Önerileri: Şeffaf ve adil burs dağıtımı, ulaşımın öğrenciler için ücretsiz hale getirilmesi.

Gösterge (1-5 Puan)	Eskişehir	Ankara	Kocaeli	Tekirdağ	Bursa
Şehir Memnuniyeti	4.00	3.91	3.79	3.64	3.58
Söz Sahibi Olma Hissi	2.36	1.82	2.36	1.91	2.33
Temsil Yeterliliği	1.45	1.00	1.79	1.64	2.25
İfade Özgürlüğü	2.55	2.09	2.79	2.45	2.67

SONUÇ VE STRATEJİK ÖNERİLER

Anket sonuçlarına göre Ankara, yaşam memnuniyetinde zirveye oynasa da gençlerin kendilerini yönetimden en çok dışlanmış hissettiği şehirdir. Kocaeli ise ifade özgürlüğü algısında şaşırtıcı bir şekilde diğer şehirlerin önüne geçmiştir., Anketi gençlerin "miş gibi yapan" katılımcılık mekanizmalarından yorulduğunu göstermektedir. Gençler adına gelecek stratejisi şu üç sac ayağı üzerine kurulmalıdır:

- Ekonomik Temelli Savunuculuk:** Gençlerin siyasete katılımının önündeki en büyük engel maddediattır. Burs, ücretsiz ulaşım ve barınma desteği gibi "cebe dokunan" politikalar önceliklendirilmelidir.
- Korkusuz Alanlar Yaratmak:** Gençlerin fişlenme korkusu yaşamadan fikirlerini beyan edebilecekleri güvenli, belki de anonim katılım kanalları (dijital platformlar vb.) geliştirilmelidir.
- Liyakat Vurgusu:** Özellikle Tekirdağ örneğinde görüldüğü gibi, "adalet" talebi çok güçlüdür. Gençlere, yeteneklerinin karşılık bulacağı liyakatli bir gelecek vizyonu sunulmalıdır.

Gençler, şehirlerini seviyor ve şehirlerin yönetiminde etkili olmak istiyorlar.

ATÖLYE ÇALIŞMALARI

Eğitimler, alanında belirli bir yetkinliğe erişmiş ve kendisini geliştirmeye devam eden genç eğitimciler tarafından verilmiştir. 2025 yılı atölye çalışmalarımızın en dikkat çekici yanı, oturumların geçmiş yıllara kıyasla çok daha yüksek bir etkileşimle gerçekleşmesi olmuştur. Katılımcıların konulara olan ilgisi, soruları ve tartışmalara katılım seviyesi, önceki dönemlerin oldukça üzerindedir.

Teorik anlatımların ardından Türk siyasetindeki pratik karşılıkların tartışıldığı eğitim konuları yedi ana başlıkta ele alınmıştır:

Siyasal Rejimler
Anayasa İdeolojileri ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
Hükümet Sistemleri
Seçim Sistemleri, Seçim Güvenliği ve Türkiye’de Seçimler
Türkiye’de Meclis Tarihi ve TBMM’nin Yapısı, İşleyişi, Görevleri ve Etkileri
Yerel Yönetimler Gençlik Algısı
Genç Temsiliyeti

KATILIMCILAR

Kocaeli, Bursa, Eskişehir, Ankara ve Tekirdağ’da gerçekleştirdiğimiz etkinliklerimize toplam 93 genç katılım sağlamıştır.

CDR Youth olarak, siyaset disiplini dışından gençlerin katılımını teşvik etme geleneğimizi bu yıl da sürdürdük. Katılımcı profilimiz, yalnızca sosyal bilimler öğrencileriyle sınırlı kalmamış; tıp, mühendislik ve fen bilimleri gibi farklı fakültelerden öğrencilerin katılımıyla zenginleşmiştir. Bu çeşitlilik, atölye tartışmalarının çok boyutlu bir zeminde yürütülmesine olanak sağlamıştır.

ŞEHİRLER

2025 yılı rotamız oluşturulurken, genç nüfusun yoğunluğu, üniversite ekosistemi

ve stratejik bölgesel dağılım göz önüne alınmıştır. Bu kapsamda Marmara ve İç Anadolu bölgelerindeki kilit noktalar hedeflenmiştir.

Bu yıl ziyaret edilen şehirler şunlardır:

Kocaeli
Bursa
Eskişehir
Ankara
Tekirdağ

TAMAMLAYICI PROJELER

Ayrancı: Ankara’nın Kalesi, Orta Sınıf Laikliğin Habitusu ve Direnişi

Ankara’nın gri bürokratik atmosferi içinde kendine has bir sahil kasabası huzuru sunan Ayrancı semtini sosyolojik bir perspektifle inceleyen bu çalışma, bölgeyi sadece bir yerleşim yeri olarak değil, laik orta sınıfın kültürel bir sığınağı ve direniş kalesi olarak tanımlıyor. Proje, kentsel dönüşümün getirdiği siteleşme ve betonlaşma baskısına karşı, Ayrancı’nın sokak kültürünü, komşuluk ilişkilerini ve kendine özgü kimliğini nasıl koruduğunu mekânsal bir direniş kavramı üzerinden analiz ediyor.

Katılımcı gözlem ve mülakatlarla desteklenen araştırma, Ayrancı Antika Pazarı ve Portakal Çiçeği Parkı gibi simge mekanların toplumsal hafızadaki yerini belgelerken, semt sakinlerinin oluşturduğu dayanışma ağlarına dikkat çekiyor. Çalışma, Ayrancı’yı geçmişe duyulan nostaljik bir özlem nesnesi olmaktan çıkarıp, Türkiye’nin modernleşme serüveninde kültürel sermayesiyle ayakta kalan, hafızasını dozerlere teslim etmeyen ve mahalle hukukunu yaşatan canlı bir model olarak sunuyor.

Avrupa-Türkiye İlişkileri Üzerine Tarihsel Bir Analiz ve Geleceğe Bakış

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler genellikle tam üyelik süreçlerinin teknik detaylarına hapsolsa da, bu proje meseleyi tarihsel derinlik ve jeopolitik gerçekçilikle yeniden ele almaktadır. Katılımcımız, Osmanlı'dan günümüze uzanan diplomatik mirası ve Cumhuriyet'in modernleşme vizyonunu analiz ederek, günümüz ilişkilerinin artık tek taraflı bir üyelik çabası olmaktan çıkıp, karşılıklı bağımlılığa dayalı stratejik bir ortaklığa evrildiğini savunmaktadır.

Rapor, özellikle Rusya faktörü, enerji güvenliği ve göç yönetimi gibi başlıklarda Avrupa'nın Türkiye'ye duyduğu ihtiyacın altını çizerken; Türkiye'nin de bölgesel barış, ekolojik dönüşüm ve bağımsız dış politika kapasitesiyle kendi rotasını çizdiğini vurgulamaktadır. Kıbrıs meselesinden çevre politikalarına kadar geniş bir perspektif sunan bu çalışma, gençlerin dış politikayı sadece bugünün manşetleriyle değil, aynı zamanda tarihsel ve stratejik bir vizyonla okuyabildiğini gösteren nitelikli bir analizdir.

Demokratik Katılımın Maliye Politikası Üzerindeki Etkileri: Türkiye'de Katılımcı Bütçe Deneyimleri

Demokrasiyi sadece sandıktan ibaret görmeyen, vatandaşın vergisinin hesabını sorduğu ve harcama kararlarına doğrudan katıldığı bir mali yapı hayal eden bu proje, Türkiye'deki katılımcı bütçeleme pratiklerini mercek altına alıyor. Çalışma, 2017 Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi referandumu öncesi ve sonrasındaki mali şeffaflık verilerini karşılaştırarak, merkezi yönetim bütçesindeki vatandaş katılımının yetersizliğini uluslararası endekslerle belgeliyor. Katılımcılar, bütçenin sadece rakamlardan ibaret teknik bir metin değil, toplumsal tercihlerin yansıdığı politik bir belge olduğunu vurgulayarak, maliye politikasının demokratikleşmesi gerektiğini savunuyor.

Rapor, Türkiye'de katılımcı bütçelemenin daha çok yerel yönetimlerde ve sembolik düzeyde kaldığını, merkezi yönetimde ise bağlayıcı bir mekanizmanın bulunmadığını ortaya koyuyor. Vatandaş Bütçe Defteri gibi şeffaflık araçlarının düzensizliğini ve işlevsizliğini eleştiren proje, bütçe hakkının sadece vergi vermek değil, o verginin nereye harcanacağına karar vermek olduğunu hatırlatıyor. Çalışma, şeffaf ve hesap verebilir bir mali yönetimin, ekonomik istikrarın yanı sıra toplumsal adaletin ve demokratik meşruiyetin de teminatı olduğu sonucuna ulaşıyor.

Eşitliğin İzinde

Genç işsizliği ve ne eğitimde ne istihdamda (NEET) olan gençlerin oranı %31'e ulaşmışken, gençlerin ülkedeki liyakat sistemine olan inancı da tarihin en düşük seviyelerini görmektedir. Bu proje, gençlerin %75'inin geleceğini yurt dışında aradığı ve %86'sının tanıdık olmadan iş bulmanın imkânsız olduğunu düşündüğü bir atmosferde, sorunun kök nedenlerini ve siyasi yansımalarını görünür kılmayı amaçlamıştır.

Katılımcımız, hazırladığı Eşitliğin İzinde başlıklı broşür çalışmasıyla sorunu sadece bir şikâyet konusu olmaktan çıkarıp, TBMM gündemindeki somut karşılıklarıyla analiz etmiştir. Çalışmada, genç işsizliği ve beyin göçü üzerine verilen meclis araştırma önergeleri incelenmiş; milletvekillerinin üniversiteli kuryeler ve umutsuz gençlik üzerine yaptıkları uyarıların meclis tutanaklarındaki yeri belgelenmiştir.

Meclise sunulan çözümlerin çoğunlukla reddedildiği veya cevapsız bırakıldığı gerçeğinden yola çıkan proje, gençlerin talebini net bir sloganla özetlemektedir: "Gençlik kaçmak için değil, kalmak ve kalkınmak için var!" Bu çalışma, gençlerin sadece ekonomik talepleri olmadığını, aynı zamanda adalet, eşitlik ve liyakat temelli bir gelecek inşa etmek istediklerini vurgulayan etkili bir görsel iletişim örneğidir.

Kültür, Miras ve Gelecek: Genç Dengbêjler

Kürt sözlü edebiyatının en köklü miraslarından biri olan dengbêjlik geleneği, toplumsal hafızayı melodilerle geleceğe taşıyan eşsiz bir kültürel aktarım aracıdır. Ancak dijital çağın getirdiği hızlı tüketim alışkanlıkları, kısalan dikkat süreleri ve dil yeterliliğinin azalması, bu kadim geleneği ciddi bir yok olma tehdidiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu proje, yaşanmışlıkları kılamlar aracılığıyla dile getiren dengbêjlik kültürünün yeni nesillere aktarımında gençlerin rolünü ve karşılaşmaları yapısal zorlukları mercek altına almaktadır.

Çalışma kapsamında, meclis tutanaklarındaki kültürel politikalara dair söylemler analiz edilmiş ve genç dengbêjlerle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, usta çırak ilişkisinin zayıflaması, maddi yetersizlikler ve müzik camiasındaki dayanışma eksikliği gibi sorunların genç icracıların önünde büyük bir engel oluşturduğunu göstermektedir. Ayrıca geçmiş dönem eserleri ile güncel üretimler karşılaştırılarak, yeni neslin bu mirası dijital çağın zorluklarına rağmen nasıl yaşatmaya çalıştığı ortaya konmuştur.

Kentle Kurulan Bağ: Gençlerin Sesi Eskişehir Podcast Serisi

Eskişehir, Türkiye'de genç nüfusun en yoğun olduğu öğrenci kenti kimliğiyle öne çıksa da, gençlerin yerel yönetim süreçlerine ne kadar dahil olduğu tartışılması gereken kritik bir başlıktır. Bu podcast projesi, gençlerin sadece şehirdeki hizmetlerin pasif bir kullanıcısı değil, aynı zamanda o hizmetleri talep eden, denetleyen ve geliştiren birer aktif yurttaş olması gerektiği fikrinden yola çıkmaktadır.

Yerel hizmetler kavramını sadece teknik altyapı hizmetleri olarak değil; kentin sosyal, kültürel ve fiziksel yapısını şekillendiren ve bireyin yaşam kalitesini doğrudan etkileyen kamusal uygulamalar olarak ele alan proje,

Eskişehir özelinde gençlerin beklentilerini ve çözüm önerilerini mikrofon başına taşımıştır. Seri boyunca ulaşım, çevre düzenlemesi ve kültür-sanat erişimi gibi temel başlıklar tartışılırken; Eskişehir Gençlik Meclisi gibi mevcut katılım mekanizmalarının işlevselliği de masaya yatırılmıştır.

Sadece kullanıcı olma, dönüştüren ve geliştiren ol vizyonu ile hareket eden bu çalışma, yerel yönetimlerle gençler arasında yapıcı bir diyalog köprüsü kurmayı hedefleyen, yerel demokrasi kültürüne katkı sunan yenilikçi bir yeni medya girişimidir.

İki Metin, Tek Amaç: Eşitlik

Kadına yönelik şiddetle mücadele, sadece bir ceza hukuku meselesi değil, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için verilen yapısal bir hak mücadelesidir. Bu proje, Türkiye'nin hukuki hafızasında derin izler bırakan iki temel metni; uluslararası bir norm olan İstanbul Sözleşmesi ile ulusal mevzuatın temel taşı olan 6284 Sayılı Kanun'u feminist bir perspektifle karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Çalışmada, şiddetin kökeninin eşitsiz güç ilişkileri olduğu tespitiyle, her iki metnin de aslında aile kutsallığını değil, bireyin can güvenliğini önceleyen devrimci niteliği vurgulanmıştır.

Katılımcımız, hukuki metinleri sadece teknik maddeler yığını olarak değil, toplumsal dönüşümün araçları olarak ele almıştır. "Kadının beyanı esastır" ilkesinden uzaklaştırma kararlarına kadar hayati mekanizmaların incelendiği raporda, yasal metinlerin gücüne rağmen uygulamadaki ataerkil direnç ve toplumsal cinsiyet körlüğü de eleştirilmiştir. Sonuç olarak bu çalışma, şiddeti önlemenin yolunun sadece kanun çıkarmaktan değil, o kanunların ruhunu kavrayan toplumsal bir zihniyet dönüşümünden geçtiğini bilimsel bir temelde ortaya koymaktadır.

Siyasal Denklem

Siyaset bilimi, yalnızca akademik makale-

lerin konusu değil, günlük hayatımızı şekillendiren kararların bütünüdür. CDR Youth katılımcıları tarafından hayata geçirilen "Siyasal Denklem" podcast projesi, Türkiye siyasetinin karmaşık ve tartışmalı başlıklarını, gençlerin perspektifinden ve anlaşılır bir dille tartışmaya açmayı hedeflemektedir.

Projenin "Vekil Ekspres" başlıklı bölümünde, Türk siyasetinin en tartışmalı konularından biri olan milletvekili transferleri ve parti değiştirme olgusu masaya yatırılmıştır. Katılımcılar, bu konuyu Hanna Pitkin'in temsil teorisi üzerinden ele alarak, vekilin parti disiplinine mi yoksa kendi vicdanına mı sadık kalması gerektiği ikilemini derinlemesine analiz etmiştir.

Çalışmada, 1977 Güneş Motel olayı gibi siyasi pazarlık odaklı örnekler ile 2018 seçimlerinde İYİ Partinin seçime girebilmesi için yapılan "stratejik ve demokratik" geçişler arasındaki farklar irdelenmiştir. Bu karşılaştırma, gençlerin siyasi olayları toptancı bir yaklaşımla değil, bağlamına ve niyetine göre (demokratik katılım vs. kişisel çıkar) ayırt edebilme yeteneğini ortaya koymaktadır. Hindistan'daki katı yasaklardan Latin Amerika'daki esnekliğe kadar dünya örneklerini de inceleyen proje, Türkiye için şeffaf bir geçiş beyanı ve denetim mekanizması önerisiyle, eleştirel düşüncüyü çözüm odaklı bir yaklaşımla birleştirmiştir.

Türkiye'de Boykot Kültürü ve Ekonomik Etkileri

Son yıllarda dijitalleşmenin etkisiyle toplumsal tepkiler şekil değiştirerek tüketici direnişi kavramını ön plana çıkarmıştır. Özellikle gençlerin etik, siyasi ve sosyal hassasiyetlerini tüketim alışkanlıkları üzerinden ifade etmeleri, boykot kültürünü Türkiye'de yeni ve etkili bir siyasal katılım aracı haline getirmiştir.

Bu proje, Coca-Cola, Starbucks ve Espresso-lab gibi markalara yönelik yakın dönemde gerçekleşen boykotların yalnızca duygusal

bir tepki mi yoksa somut ekonomik sonuçları olan bir eylem mi olduğunu mercek altına almaktadır. Katılımcımız, yürüttüğü bu çalışmada, sosyal medya etkileşimleri ve piyasa verilerini analiz etmiştir. Çalışma sonucunda, boykotların kısa vadede markaların satışlarında %10-15 oranında düşüşe neden olduğu, ancak küresel markaların gücü karşısında uzun vadeli ekonomik etkisinin sınırlı kaldığı tespiti yapılmıştır.

Rapor, boykotların sadece ekonomik bir araç olmadığını; aynı zamanda bir toplumsal bilinçlenme ve kolektif hafıza mekanizması olarak işlediğini ortaya koymaktadır. Genç neslin sosyal medyayı bir baskı grubu oluşturma aracı olarak nasıl etkin kullandığını kanıtlayan bu çalışma, CDR Youth'un veri temelli politika analizi vizyonunun başarılı bir örneğidir.

Kadına Yönelik Şiddet: Verilerle Cezasızlık Algısı ve Caydırıcılık

Kadına yönelik şiddeti sadece bir asayiş sorunu olmaktan çıkarıp sayısal veriler ve hukuk sistemi üzerinden analiz eden bu proje, 177 katılımcıyla gerçekleştirilen saha araştırmasını ulusal istatistiklerle harmanlıyor. Katılımcıların %95,48 gibi çarpıcı bir oranla şiddetin son beş yılda arttığını belirttiği çalışmada, bu artışın en büyük nedeni olarak cezasızlık algısı ön plana çıkıyor. Araştırma, şiddetin sadece fiziksel değil; psikolojik, ekonomik ve dijital boyutlarını da ele alırken, toplumun %97'sinin mevcut cezaları yetersiz bulduğunu ve adalet mekanizmasına olan güvenin sarsıldığını somut verilerle belgeliyor.

Proje, iyi hal indirimleri, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve denetimli serbestlik gibi uygulamaların sahada nasıl bir fiili cezasızlık yarattığını hukuki örneklerle ortaya koyuyor. Uzaklaştırma kararlarının etkin uygulanmadığına dair güçlü toplumsal algıyı (%88,2) verilerle destekleyen çalışma, çözümün sadece kanun maddelerini değiştirmekten değil; infaz sistemindeki boşlukları kapatarak suçun bedeli

lini ödeten, mağduru ise gerçekten koruyan kararlı bir iradede geçtiğini vurguluyor.

Türkiye'de Kadın Sığınaklarının Ortaya Çıkışı (1990-2000)

1980 darbesi sonrası baskılanan toplumsal muhalefetin boşluğunu dolduran feminist hareketin tarihsel rolüne odaklanan bu çalışma, Türkiye'de kadın sığınaklarının bir barınma ihtiyacından öte politik bir direniş alanı olarak nasıl doğduğunu inceliyor. Proje, Mor Çatı gibi bağımsız yapıların kadını güçlendiren yaklaşımı ile belediyelerin aileyi koruma odaklı sığınak politikaları arasındaki yapısal farkı ortaya koyarak, mekanların kadın özgürleşmesindeki işlevini sorguluyor.

Kadın mücadelesinin sokaktan meclise uzanan etkisini ve 4320 sayılı kanun gibi yasal kazanımlara dönüşümünü belgeleyen rapor, kadınların tarihin pasif nesneleri olmaktan çıkıp kendi hikayelerini yazan öznelerle dönüştüğü süreci anlatıyor. Çalışma, sığınakların sadece şiddetten kaçış yeri değil, kadınların kamusal alanda var olma ve kendi hayatları üzerinde söz sahibi olma mücadelesinin somutlaşmış hali olduğunu vurguluyor.

Yıkımın Yasama Anatomisi: 6 Şubat 2023 Depremi

6 Şubat 2023 depremini sadece bir doğal afet olarak değil, zincirleme ihmallerin yarattığı bir yıkım olarak ele alan bu çalışma, felaketin yasama ve denetim boyutundaki anatomisini çıkarıyor. Proje, Amik Ovası'na yapılan havalimanından Ebrar Sitesi'nin zayıf zeminine kadar uzanan yanlış yer seçimlerini ve binaların betonunda deniz kumu kullanılmasını teknik bir dille eleştirirken, asıl vurguyu siyasi kararlara yapıyor. 1948'den bu yana çıkarılan 22 imar affının ve özellikle Hatay'daki yapıların %43'ünün bu aflardan yararlanmış olmasının, yıkımın boyutunu nasıl katladığını verilerle ortaya koyuyor.

Felaketin ardından TBMM'de hızlanan denetim süreçlerini mercek altına alan rapor, verilen 1285 soru önergesine ve 145 araştırma teklifine rağmen, özellikle iletişim sorunları ve eğitim hakkı gibi konulardaki muhalefet önergelerinin kadük kaldığını belgeliyor. Depremin üzerinden geçen zamana rağmen halen 650 bin kişinin konteyner kentlerde yaşadığı gerçeğinden yola çıkan çalışma, sürecin sonunda vatandaşların kendi evlerini borçlanarak almak zorunda kalmasını takdir-i ilahi değil, takdir-i siyasi bir sonuç olarak nitelendiriyor.

Yüksek Yargıda Cam Tavan: Anayasa Mahkemesinde Cinsiyet Eşitliği ve Temsil

Hukukun üstünlüğü ve yargısal meşruiyet, sadece kanunların uygulanmasıyla değil, o kanunları yorumlayanların toplumsal çeşitliliği ne ölçüde temsil ettiğiyle de doğru- dan ilgilidir. Bu proje, 63 yıllık tarihinde kürsüsünde sadece 5 kadın üye görebilen ve günümüzde tamamı erkek üyelere- den oluşan Anayasa Mahkemesindeki (AYM) cinsiyet dengesizliğini mercek altına almaktadır. Çalışma, alt derece mahkemelerinde artan kadın hakim sayısının neden en üst yargı organına yansımadığını sorgulayarak, liyakatlı kadınların yükselişini engelleyen görünmez bariyerleri, yani "cam tavan" sendromunu analiz etmektedir.

Anket verileriyle desteklenen rapor, toplumun bu konudaki yaklaşımını çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır: Katılımcıların %75'i kadın temsiline artmasının toplumsal adalet duygusunu güçlendireceğine inanırken, %57'lik bir kesim cinsiyet kotasına hayır diyerek çözümün ayrıcalık tanımakta değil, liyakatin önündeki sistemik engelleri kaldırmakta yattığını savunmaktadır. Proje, yargıdaki erkek egemen yapının kırılmasını sadece bir istatistik meselesi olarak değil, adaletin herkesi kapsayan bir güven kurumuna dönüşmesi için zorunlu bir yapısal reform olarak nitelendirmektedir.

AYRANCI: ANKARA'NIN KALESİ, ORTA SINIF LAİKLİĞİN HABİTUSU VE DİRENİŞİ

Ata Yaşar Karaçayır - Zeynep Luay Bilge

GİRİŞ

"Ayrancı'nın kimliği, Ankara'nın kendine has griliği içinde parlak bir deniz feneri gibidir; büyük kentin baskısına rağmen, sakinlerine huzur ve dayanışmanın görünmez denizini vaat eder."

BETONUN ORTASINDAKİ DİRENİŞ KALESİ

Ankara'nın kendine has griliğinin, bürokratik acelesinin ve kentsel gürültüsünün, asırlık ağaçların gölgesinde yavaşladığı bir yerdir Ayrancı. Şehre ilk kez gelen biri için sadece bir adres satırı olabilir; ancak burada yaşayanlar için Ayrancı, bir semtten çok daha fazlasıdır: bir duruş, bir sığınak ve Türkiye'nin laik orta sınıfının, değişen ekonomik ve toplumsal şartlara karşı kültürel sermayesiyle direndiği bir kaledir.

Peki, bir semti nasıl bir direniş alanına dönüştürür? Bu sorunun cevabını belki de en iyi, Sercan Sevgili'nin o çarpıcı metaforu özetliyor: *"Denizsiz kentin kendinden memnun sahil kenti."* Sevgili'nin yazısında, huzurlu sahil kasabası illüzyonunun ardındaki derin sosyolojik dinamikleri, Ayrancı'yı sadece keyifli bir yaşam alanı değil, aynı zamanda kolektif bir kimliğin korunduğu bir yaşam pratiği haline getiren sırları keşfedeceğiz.

Ayrancı'nın bu kendine münhasır halini anlamak için önce sokağın hissiyatına bakmak gerekir. Semtin bu atmosferini Sercan Sevgili, Ayrancı Gazetesi'n-

deki yazısında oldukça çarpıcı bir metaforla tanımlar: *"Ayrancı için kullanılan çok sevdiğim bir söz var: 'Denizsiz kentin kendinden memnun sahil kenti.' Ankara'nın ortasında, denize en uzak şehirlerden birinde, deniz kıyısındaki bir kent kadar huzurlu, bir sahil kasabası kadar kendine yeterli olmayı başaran bir semt"* (Sevgili, 2025). Gerçekten de Güvenlik Caddesi'nden aşağıya yürürken veya Portakal Çiçeği Vadisi'nde soluklanırken hissettiğiniz o "kendinden memnuniyet," bir tesadüf değildir.

Ayrancı, Güvenevler, Hüseyin Onat sokağı
1964

Ancak bu huzurlu "sahil kasabası" illüzyonunun arkasında, sosyolojik olarak çok daha derin bir dinamik ve kolektif bir çaba yatar. Ayrancı, sadece keyifli bir yaşam alanı değil, aynı zamanda Türkiye'nin modernleşme serüveninde kendine has bir habitusa sahip olan laik orta sınıfın, değişen ekonomik ve toplumsal şartlara karşı direndiği bir kaledir. Bu atmosfer, sadece estetik bir algıdan ibaret değildir. Aksine, bu sakin gücün ardında, semt sakinlerinin ekonomik güçlerindeki erimeye rağmen kültürel birikimlerine tutunarak yaşam

tarzlarını ve sosyal dokuyu koruma konusundaki kolektif inadı yatar. Bu, yazımın devamında keşfedeceğimiz gibi, derin sosyal bağların ve ortak bir direniş ruhunun somut bir yansımasıdır.

Mahallede yürüttüğümüz kapsamlı saha çalışmasının en çarpıcı sonucu da tam olarak budur: Semt sakinleri, ekonomik güçlerinde yaşanan erimeye rağmen, kültürel birikimlerine (sermayelerine) tutunarak bu "Ayrancı ruhunu" inatla yaşamakta ve yaşatmaktadır. Araştırma bulgularımın açıkça gösterdiği üzere; Ayrancı'daki orta sınıf, ekonomik sermayeye dair ciddi kısıtlamalar yaşamasına rağmen, kültürel ve sembolik sermayeyi koruma ve geliştirme çabası içindedir. Yani Ayrancılar, artan hayat pahalılığı nedeniyle tüketim alışkanlıklarını değiştirip tasarrufa yönelseler bile; semtin sunduğu özgürlük ortamından, komşuluk ilişkilerinden ve entelektüel atmosferden asla vazgeçmemektedirler.

Bu makalede, bir yandan Serca Sevgili'nin bahsettiği o "denizsiz sahil kenti"nin sokaklarında dolaşacak, diğer yandan bu sokakları dolduran insanların ekonomik zorluklara inat, yaşam tarzlarını ve kimliklerini nasıl savunduklarına yakından bakacağız.

MAHALLENİN KALBI: PAZAR YERİ VE DAYANIŞMA EKONOMİSİ

Ayrancı'yı anlamak için binaların dışına çıkıp, Dikmen Caddesi üzerindeki o meşhur kapalı pazar yerine girmek gerekir. Burası, haftanın farklı günlerinde farklı kimliklere bürünen, mahallenin sosyal çimentosunun karıldığı yerdir.

Çarşamba Terapisi: "Sosyete" Pazarı ve Sınıfsız Dayanışma

Her Çarşamba kurulan ve halk arasında "Sosyete Pazarı" olarak bilinen pazar, aslında sadece ucuz tekstil ürünü aranan bir yer değildir; burası mahalleli için bir tür

"dayanışma meydanı"dır. Ekonomik krizin orta sınıfı giderek daha fazla sıkıştırdığı günümüzde, Ayrancı sakinleri AVM'lerin soğuk ve pahalı vitrinleri yerine, pazar tezgahlarının samimiyetine sığınmaktadır.

Sosyolojik açıdan bakıldığında, Çarşamba pazarı sınıfsal farklılıkların silindiği bir "karnaval" alanıdır. Emekli bir bürokrat ile bir üniversite öğrencisini aynı tezgâhta, "ihraç fazlası" bir kazağı incelerken görebilirsiniz. Bu, senin araştırmada da vurguladığın gibi, "tüketim alışkanlıklarının zorunlu değişimi" değil, aynı zamanda bilinçli bir "sadeleşme" tercihidir. Pazarda kurulan o ayaküstü sohbetler, "Bu fiyata çok iyi bulmuşsun" şeklindeki onaylamalar, mahalleli arasında sessiz bir ekonomik dayanışma anlaşması gibidir.

Ayrancı Antika Pazarı

Pazar Günleri Zaman Yolculuğu: Antika Pazarı

Pazar Günleri Zaman Yolculuğu: Antika Pazarı Ancak Ayrancı'nın asıl alametifarikası, her ayın ilk Pazar günü kurulan Antika Pazarı'dır. Sabahın erken saatlerinde başlayan bu ritüel, Ankara'nın dört bir yanından gelen koleksiyonerleri, tarih meraklılarını ve nostalji arayanları bir araya getirir.

Haberlere "Ankara'nın Hatıra Sandığı" olarak konu olan bu pazar, basit bir alışveriş mekânından çok daha fazlasıdır. İnsanlar burada eski bir plağın cızırtısında, çocukluklarından kalma bir oyuncakta veya sararmış bir dergi sayfasında kendi

geçmişlerini ararlar. Lavarla'nın bir incelemesinde belirtildiği gibi, burası "geçmişe açılan bir kapı" ve koleksiyonerlerin birbirini tanıdığı, selamlaştığı dev bir misafir odasıdır.

Bu pazar, "Kültürel Sermaye" kavramının ete kemiğe bürünmüş halidir. İnsanlar buraya sadece "eski eşya" almaya değil; hikâye dinlemeye, tarih öğrenmeye ve kültürel birikimlerini paylaşmaya gelirler. "Antikanın Merkezi" haline gelen Ayrancı, bu yönüyle modern zamanın hızına karşı yavaşlamayı ve "hatırlamayı" seçenlerin sığınağıdır.

Bir Dükkânın Mahalle Yaratma Gücü

Ayrancı'da soyut "mahalle hukuku" ve "görünmez güven ağı" gibi sosyolojik kavramlar, somut hikâyelerle hayat bulur. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri, finans sektöründeki kariyerini bırakıp küçük bir dükkân açan Semiha Sunal'nın kurduğu Çarşı Undan Mamuller adlı mekândır.

Ayrancı, Çarşı Undan Mamuller

Yaklaşık 16 yıldır mahallenin buluşma noktası olan bu dükkânın sırrı, sadece lezzetli ürünlerinde değil, aynı zamanda az sayıda masaya sahip olmasında gizlidir.

"Çok masamız olmadığı için mecburen herkes beraber oturmak zorunda kalıyordu. Birlikte oturunca, yavaş yavaş arkadaşlık yapmak zorunda kaldılar aslında. Sonra dostluklar başladı. Çarşı'daki o duygu herkese iyi geldi."

Ayrancı, Çarşı Undan Mamuller

Bu "zorunlu" tanışıklıklar, zamanla gerçek dostluklara dönüştü. Ancak bu dönüşüm tek taraflı değildi. Üçüncü kuşak Ayrancı Ali Cemal Çağatay'ın anlattığı gibi, mahalle de Semiha'yı ve dükkânını sahiplendi: "Mahalleli onu tanıdı, tanıdıkça benimsedi ve yanında durdu. Kadınlar çok destekledi mesela; biri onunla dolma sardı, biri börek yapmayı öğretti..." Burada kadınlar "misafir" değil, mahallenin asli sahibidir. Buradan hareketle, Ayrancı, kadınların günün her saatinde, Hoşdere Caddesi'nde veya ara sokaklarda tedirgin olmadan yürüebildiği; kamusal alanı erkeklerle eşit şekilde paylaşabildiği nadir Ankara semtlerinden biridir.

Zamanla, bir işletme olmaktan çıkıp mahallenin ortak yaşam alanına dönüşen Çarşı, öyle bir güven ağı ördü ki, Çağatay'ın şu sözleri her şeyi özetliyor: "Burada öyle bir bağ var ki, iki gün gelmeye yim, mutlaka biri arar: 'Hayırdır, niye gelmedin, bir şey mi oldu' diye sorar." Bu dayanışma ruhu, Çarşı'dan doğan ve hemen yan tarafta açılan Mangiare adlı yeni dükkânla meyvesini verdi. İşte bu güçlü sosyal ağ, Ayrancı'yı sadece bugünün yaşanabilir bir semti değil, geleceğin şehirleri için de bir model haline getiriyor.

"Meyhane" Kültürü: Sarhoşluk Değil, Sohbet

Akşam olduğunda Ayrancı'nın ritmi değişir. Ancak bu değişim, yüksek sesli müziklerin bastırdığı bir eğlence anlayışı değil, "sohbet odaklı" bir sosyalleşmedir. Yaptığı-

mız görüşmelerde, mahalle sakinlerinin müzikli, gürültülü mekanlar yerine; birbirlerini duyabildikleri, memleketi ve sanatı konuşabildikleri meyhaneleri veya kafeleri tercih ettikleri açıkça görülmektedir.

Bu mekanlar, Ayrancı orta sınıfı için birer "terapi merkezi" işlevi görür. Ekonomik krizin getirdiği stres, kadeh tokuşturulan masalarda değil, paylaşılan dertlerde ve "yalnız değiliz" hissiyatında eritilir.

GELECEĞİN ŞEHİRİ İÇİN BİR MODEL: 15 DAKİKALIK YAŞAM POTANSİYELİ

Ayrancı, sadece geçmişin anılarını ve bugünün dayanışmasını yaşatmakla kalmıyor, aynı zamanda geleceğin şehir planlaması için de ilham verici bir potansiyel barındırıyor.

Bu fikir, Ayrancı'nın sosyal dokusunun fiziksel altyapıya yansımalarıdır. Çarşı gibi mekanlarda kurulan komşuluk ilişkileri, AVM kültürüne ve araba bağımlı bir yaşama karşı bir direniş modelidir. Bu modelin pratikte ne anlama geldiğini Gündüzalp şöyle somutlaştırıyor:

Mimar Tanju Gündüzalp

"Düşünün; sabah yürüyerek sütünüzü aldınız, çocuğu okula bıraktınız ve bisiklete binip 2 km ötedeki iş yerinize gittiniz. Akşam, yaya sokağında bir süre dinlenip kitabınızı okudunuz, alışverişinizi yaptınız ve eve döndünüz. Bu, bunalımsız ve trafiksiz bir gün demektir."

Ayrancı'nın bu potansiyeli, onu sadece nostaljik bir semt olmaktan çıkarıp, geleceğe dönük sürdürülebilir bir yaşam modeli sunan bir laboratuvara dönüştürüyor.

YÜRÜMEK SADECE BİR EYLEM DEĞİL, BİR OKUMA BİÇİMİ: KONUŞAN TABELALAR

Ayrancı'nın 15 dakikalık şehir potansiyelinin temelinde yürünebilirlik yatar. Ancak burada yürümek, sıradan bir fiziksel aktiviteden çok daha fazlasıdır. Düşünür Thierry Paquot'un dediği gibi, modern şehirler "yayayı fiilen bir okuyucuya dönüştürür." Ayrancı sokaklarında yürümek de tam olarak semtin entelektüel ve kültürel hafızasını okumaktır.

Sokak tabelaları burada sadece yön göstermez; şairlerin, yazarların, siyasetçilerin ve gazetecilerin isimleriyle semtin kimliğini ve kültürel sermayesini yansıtan birer anıttır. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin başlattığı yenilikçi bir uygulama ise bu deneyimi daha da derinleştiriyor. Tabelalara eklenen QR kodlar sayesinde, yoldan geçen herkes akıllı telefonunu kullanarak o sokağa ismini veren kişinin hayat hikâyesini anında öğrenebiliyor. Böylece sıradan bir yürüyüş, her adımda

Mimar Tanju Gündüzalp'e (bahsetmeden geçmek istemedik, yaptığımız mülakatlarda bizzat kendisinin çokça emeği geçti, kapak tasarımıımızın yaratıcısıdır) göre Ayrancı, modern bir kentsel tasarım konsepti olan "15 dakikalık şehir" modeli için ideal bir pilot bölgedir. Bu konsept, bir sakinin tüm temel ihtiyaçlarına (iş, okul, sağlık, alışveriş, sosyalleşme) yürüyerek veya bisikletle 15 dakika içinde ulaşabilmesi fikrine dayanır.

semtin entelektüel mirasını keşfettiğiniz interaktif bir kültürel geziye dönüşüyor.

Yürümek bir o kadar keyifli bir eylem iken bazen bir o kadar da zor olabiliyor. Ayrancı sakinlerinin bir diğer yakındığı nokta ise kaldırımlar konusu. Ama yine de farklı bir perspektif kazandırıyoruz, Çankaya Belediyesi ve Fransız Kültür Merkezi iş birliğiyle başlatılan yeni bir sanatsal girişim, Ayrancı ve Tunalı semtlerinin sokaklarını toplumsal estetik ve kentsel kimlik tartışmalarının merkezine taşıyor. Dünyaca ünlü sokak sanatçısı Ememem'in "flacking" adını verdiği mozaik yerleştirmeleri, kentlinin günlük yaşamında karşılaştığı yıpranmış ve ihmal edilmiş altyapıyı (kaldırım ve yol çatlakları) birer sanat eserine dönüştürüyor.

Ayrancı, Paris Caddesi

Sokak sanatı, kamusal alanın resmi kurumların tekelinden çıkıp, halkın doğrudan etkileşimine ve yorumuna açılması anlamına gelir. Ememem'in çatlakları onaran mozaikleri, kentlinin "görmezden gelinen" sorunlu bölgelerine dikkat çekerek, kolektif mülkiyet ve sorumluluk hissini güçlendirmektedir. Ememem'in mozaikleri bir etki yaratarak, en küçük fiziksel bozuklukları bile sanatsal bir özenle onararak, kent yönetimi ve toplumun çevreye olan hassasiyeti sembolik olarak güçlendirmektedir.

Günlük güzergahı "sanat galerisi" ne çevirerek, rutinleşen kent yaşamına bir şaşkınlık, ilgi ve sorunlara karşı bir etki anı katmaktadır. Bu, bireyin kente olan

yabancılaşmasını azaltıcı bir etki yaratırken bir noktada da sorunlara dikkat çekmektedir.

Ayrancı, Paris Caddesi

GRI BETONUN ARASINDAKİ YEŞİL DİRENİŞ: PARKLAR VE DÖNÜŞÜM

Ayrancı, Ankara'nın gri betonuna inat, yeşile en tutkulu semtlerden biridir. Portakal Çiçeği Vadisi veya apartman aralarındaki küçük parklar, mahalleli için sadece birer yeşil alan değil, evin "arka bahçesi" gibidir. Araştırma bulgularına göre, sakinlerin bir kısmı doğa aktivitelerini (Eymir Gölü'nde koşu, kamp vb.) bir yaşam tarzı haline getirerek şehir hayatının baskısından kaçış alanları yaratmaktadır.

Ayrancı, Portakal Çiçeği Parkı

GİTMEK Mİ, KALMAK MI?

Elbette her şey tozpembe değil. Ayrancı da kentsel dönüşümün ve "soylulaştırma" baskısının altında. "Eski Ayrancılar"ın bir kısmı, daha yeni ve konforlu binalar için Ümitköy veya Çayyolu gibi semtlere göç etmiş durumda. Ancak kalanlar için Ayrancı, vazgeçilmesi zor bir "alışkanlık".

Binalar yaşlansa da asansörler bozulsa da insanlar burada kalmayı seçiyor. Çünkü Ayrancım Derneği, Ayrancım Ahalisi ve pek çok STK'nın olduğu gibi sivil inisiyatiflerin de çabasıyla, burada sadece bir "daire" değil, bir "mahalle hukuku" savunuluyor. Ayrancı, hafızasını dozerlere teslim etmemek için direnenlerin son kalesi konumunda.

SONUÇ

Ankara'nın merkezinde konumlanan Ayrancı, sadece bir semt değil, Türkiye'nin laik orta sınıfının değişen ekonomik ve toplumsal koşullara karşı kültürel sermayesiyle direndiği bir sosyolojik kale dir. Sercan Sevgili'nin metaforuyla "Denizsiz kentin kendinden memnun sahil kenti" olarak tanımlanan Ayrancı, şehir yaşamının karmaşasına inat, sakinlerine huzur, dayanışma ve güçlü bir kolektif kimlik vadeder.

Kentsel dönüşüm ve soylulaştırma baskısına rağmen, Ayrancı sakinleri binaların eskimesine karşın burada kalmayı seçmektedirler. Bu seçim, sadece bir adreste ikamet etmek değil, sivil inisiyatifler aracılığıyla "daire" değil, "mahalle hukuku" savunmaktır. Ayrancı, bu yönüyle hafızasını dozerlere teslim etmeyen, kültürü, dayanışmayı ve sakin gücüyle direnen Türkiye modernleşme serüvenini yaşayan ve model teşkil eden kalesidir.

Teşekkürler

Başta bu fikrin filizlenmesini sağlayan, aynı zamanda Ankara Üniversitesi'nde Sosyoloji Bölümü hocamız olan Doç. Dr. Aksu Akçaoğlu'na, Ayrancım Ahalisi Derneği'ne, Ayrancım Derneği'ne, projemizi gerçekleştirirken mülakatlarımızda bulunan ve afiş fikrimizde yardımcı olan Tanju Gündüzalp'e, diğer tüm katılımcılara ve araştırmamızı destekleyen, görünür kılan tüm CDR ekibine ayrı ayrı teşekkür ediyoruz.

KAYNAKÇA

ASLAN, J. İ. (2018). Ankara'nın Hatıra Sandığı: Ayrancı Antika Pazarı. Lavarla.

AYDOĞAN, O. (2020). Portakal Çiçeği Parkı'nda bir garip hela hikayesi. Ayrancım Derneği.

Ayrancım Derneği. (2025). Kimliği meçhul, eseri meşhur! BULUT, İ. D. (2023). Ayrancı'da yürümek. Ayrancım Derneği. Öztürk, F. (2018). Ankara'dan geçmişe açılan kapı: Ayrancı Antika Pazarı. BBC.

Portakal Çiçeği Parkı. (tarih yok). Ankara Belediyesi: <https://www.ankara.bel.tr/cevrekorumavekontrol/peyzaj-uygulama/prestij-parklari/portakal-cicegi-parki> adresinden alındı

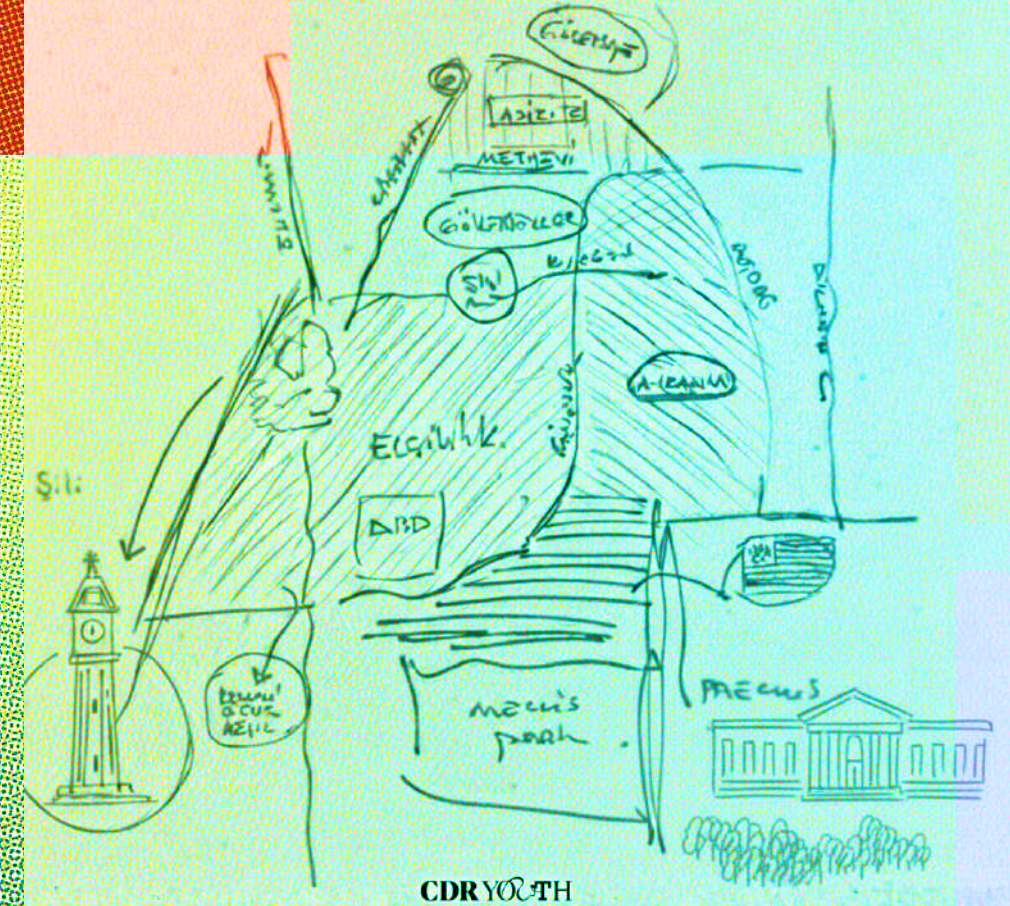
SEVGİLİ, S. (2025). Çankaya'nın sosyoekonomik zirvesi: Ayrancı'dan yükselen hikâye. Ayrancım Derneği.

UYŞAL, Ç. A. (2025). Özbir Erciyas: "İçimden geçen her cümleyi duvarlara, kapılara yazmak istiyorum". Ayrancım Derneği.

YILMAZ, C. M. (2025). Mekanın ve hikâyenin başlangıcı: Çarşı Undan Mamuller. Ayrancım Derneği.

AYRANCI

**Ayrancı: Ankara'nın
Kalesi, Orta Sınıf
Laikliğin Habitusu ve
Direnişi**

Ata Yaşar Karaçayır

Zeynep Luay Bilge

Bu afiş CDR Youth 2025 kapsamında
Tanju Gündüzalp'in katkılarıyla tasarlanmıştır.

AVRUPA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ ÜZERİNE TARİHSEL BİR ANALİZ VE GELECEĞE BAKIŞ

Baran Can Arğa

ÖZET

Bu makalede Avrupa ve Türkiye ilişkilerinin geçmişten günümüze kadar uzanan, hem rekabet hem işbirliği içeren tarihi gelişimi incelenecektir. 20. Yüzyıldan itibaren kurumsal bir boyut kazanan bu ilişkiler zaman içinde Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye ortaklığına dönüşmüştür. Makale, tarihsel süreklilikleri ve kırılma noktaları analiz edilerek güncel işbirliği alanları ve geleceğe yönelik fırsatlar değerlendirilmektedir.

Son zamanlarda Avrupa Birliğinin, özellikle Doğu Avrupa'nın, yükselen Rusya kaygısı sebebiyle Türkiye ile aşamalı bir yakınlaşma süreci benimsedikleri anlaşılmaktadır.

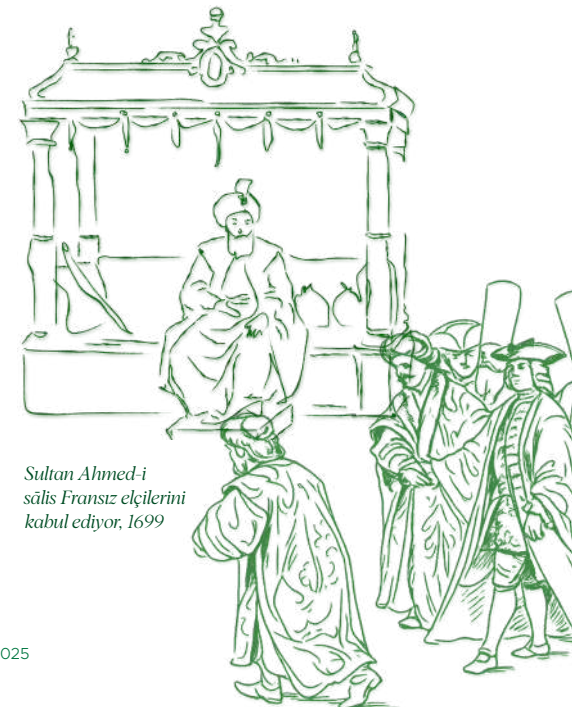
GİRİŞ

Türkiye ile Avrupa arasındaki ilişkiler, yalnızca modern dönemin bir diplomatik teması değil, aynı zamanda derin tarihsel köklere sahip bir etkileşim sürecidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa güç dengeleri içindeki yeri, Cumhuriyet Döneminin Batılılaşma adımları ve Avrupa Birliği ile kurumsal entegrasyon çabaları, bu uzun ilişkinin farklı evrelerini oluşturur. Bugün Türkiye-AB ilişkileri, hem tarihsel bağların hem de jeopolitik

zorunlulukların şekillendirdiği stratejik bir ortaklık niteliğindedir.

OSMANLI DEVLETİ VE AVRUPA

Osmanlı Devleti 15. yy'dan itibaren Avrupa'da güç dengesinin belirleyici aktörlerinden biri haline gelmiştir. Gerek İstanbul'un fethi ve onu takip eden Mohaç ve Preveze gibi kazanımlar Osmanlı Devleti'nin dönemsel uluslararası Avrupa düzeninin oluşmasında büyük söz sahibi olduğunu göstermektedir. Avrupa ve Osmanlı arasındaki bu rekabet sürekli diplomasi kanallarını da beraberinde getirmiştir.

Sultan Ahmed-i
sâlis Fransız elçilerini
kabul ediyor, 1699

Bu diplomasi kanallarının en önemlisi olan “Zambak ve Hilal İttifakı” denilen Fransa ve Osmanlı ittifakına dikkat çekilmesi gerekmektedir. Bu sıradışı ittifak iki buçuk asırdan fazla sürmüştür. Bu ittifak çerçevesinde Osmanlı askerlerinin Fransa topraklarında kışlaması gibi önemli askeri iş birlikleri dahi yapılmıştı. Bu ittifak Avrupayı Habsburglara karşı Osmanlı ve Fransa olarak resmen ikiye bölmüştü. Bu ittifak Fransa'nın iki asır boyunca geleneksel dış siyaseti olacaktı.

Bahsedilen bütün bu gelişmeler Osmanlı'nın Avrupa'ya entegre olduğunu göstermektedir.

Çok Taraflı Avrupa Düzenine Dahil Oluş

Kırım savaşıdan sonra, 1856 Paris Antlaşması ile Osmanlı, resmen “Avrupa devletler sistemi”nin bir parçası olarak kabul edilmiştir. Bu, Türkiye-Avrupa ilişkilerinde kurumsal yakınlaşmanın ilk formel adımı olarak görülebilir. Ayrıca bu durum günümüzdeki Rusya kaygısına benzemektedir.

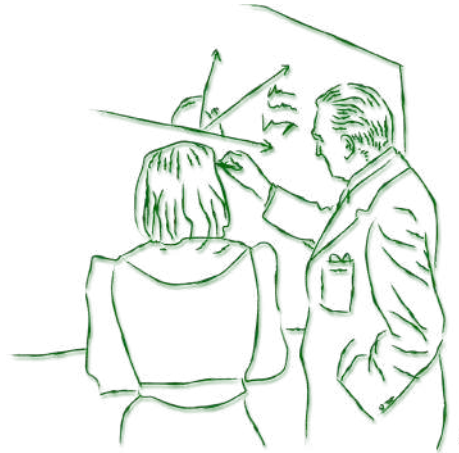
Aslında Kırım savaşıdan daha önce-sinde de Osmanlı devleti Avrupa'nın bir parçası sayılmaktaydı, keza Metternich Avrupa Uyumunun (Concert of Europe) bozulmaması ve siyasi statükonun korunması için Osmanlı'nın iç meselelerine Düvel-i Muazzama'nın karışmasını uygun bulmamıştır.

Cumhuriyet Dönemi

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren modernleşmeyi ve Batı normlarıyla uyumu temel alan bir dönüşüm programı benimsemiştir. 1923 sonrasında hukuk, eğitim ve toplumsal alanda gerçekleştirilen reformlar, Türkiye'yi Avrupa devletler sisteminin değerleriyle uyumlu bir yapıya kavuşturmuş-

tur. 1926'da İsviçre Medeni Kanunu'nun uyarlanmasıyla aile hukuku tamamen laik temele oturmuş; kadınlara boşanma, miras ve medeni haklarda eşitlik tanınmıştır. Bu reformların birçoğu, Fransa, İtalya ve Yunanistan gibi Avrupa ülkelerinden daha erken tarihlerde hayata geçirilmiştir. 1934'te kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi de Türkiye'yi hem Avrupa'nın önemli bölümünden hem de tüm Orta Doğu ülkelerinden önce modern siyasal haklar tanıyan ülke konumuna getirmiştir.

Cumhuriyet Dönemindeki reformlar yalnızca hukuk alanıyla sınırlı kalmamış; eğitimde karma öğretim, takvim ve ölçü sistemlerinin modernleştirilmesi, üniversite düzenlemeleri ve toplumsal yaşamı dönüştüren yeniliklerle Türkiye, Orta Doğu'da kapsamlı modernleşmenin ilk örneğini oluşturmuştur. Bu süreç, Türkiye'nin devlet yapısını ve toplumsal düzenini Avrupa'nın modernleşme çizgisine yaklaştırmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk Sivas Lisesi ziyaretinde geometri dersi veriyor, 1937

Dış politikada ise Türkiye, barışçı bir yaklaşımı ve uluslararası iş birliğini esas alarak Avrupa ile ilişkilerini kurumsallaştırmıştır. 1932'de Milletler Cemiyetine kabul edilmesi, Türkiye'nin uluslararası sistemde meşruiyetini pekiştiren önemli bir adım olmuştur. II. Dünya Savaşı

sonrasında değişen küresel ortamda Türkiye, ekonomik destek programları ve diplomatik temaslar aracılığıyla Avrupa ile bağlarını daha da güçlendirmiştir. Bu dönemde çok partili hayata geçiş, Türkiye'nin siyasal yapısını Avrupa'nın demokratik değerleriyle uyumlu hâle getiren bir diğer önemli gelişme olmuştur.

Genel olarak 1923-1959 dönemi, Türkiye'nin iç hukuk düzeni, toplumsal reformları ve barış temelli dış politika yaklaşımı üzerinden Avrupa ile bütünleşme iradesini net biçimde ortaya koyduğu bir dönemdir. Türkiye'nin birçok modernleşme adımını Avrupa'dan önce gerçekleştirmesi ve Orta Doğu'da örnek bir model oluşturması, bu vizyonun tarihsel önemini güçlendirmiştir.

KURUMSAL AB – TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİN BAŞLANGIÇTAN GÜNÜMÜZE KADAR ANALİZİ

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki kurumsal ilişkiler, 1959'da yapılan ilk başvuruyla başlamış ve 1963 Ankara Anlaşması'yla hukuki zemin kazanmıştır. 1970 Katma Protokol'ü ekonomik entegrasyonu derinleştirirken, 1996'da yürürlüğe giren Gümrük Birliği Türkiye'yi Avrupa iç pazarının etkili bir aktörü hâline getirmiştir. 1999'da aday ülke statüsünün tanınması ve 2005'te müzakerelerin başlaması, ilişkilerin kurumsal boyutunu güçlendirmiştir. Buna karşın zaman içinde siyasi koşulların değişmesi, sürecin hızını belirleyen temel etken olmuştur; ancak Türkiye kendi iç dönüşümünü ve bölgesel etkisini bu süreçten bağımsız biçimde sürdürmüştür.

Günümüzde Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkisi, karşılıklı ihtiyaçlara dayalı olsa da tek yönlü değildir. Avrupa'nın enerji güvenliği, göç yönetimi, tedarik

zincirleri ve bölgesel istikrar açısından Türkiye'ye duyduğu ihtiyaç, ilişkilerin ağırlık merkezini belirlemektedir. Türkiye ise güçlü ekonomisi, enerji projeleri, bağımsız dış politikası, teknolojik atılımları ve geniş bölgesel etkisi ile Avrupa'dan bağımsız bir kapasite geliştirmekte; bu da ilişkiyi zorunluluktan çok stratejik ortaklık düzeyine taşımaktadır.

Avrupa'nın özellikle Rusya karşısında caydırıcılık sağlayabilmesi, Karadeniz'den Balkanlar'a ve Kafkasya'ya uzanan coğrafyada Türkiye'nin gücü ve varlığı olmaksızın mümkün değildir. Doğu Avrupa ülkelerinin Rusya'ya yönelik endişeleri, Avrupa'nın güvenlik mimarisinin Türkiye'ye ne ölçüde bağımlı olduğunu açıkça göstermektedir. Türkiye, Avrupa'nın kendi başına sağlayamayacağı jeopolitik dengeyi fiilen oluşturarak, kıtanın doğu eksenini ayakta tutan temel aktör konumuna gelmiştir.

Ekonomik açıdan da Türkiye'nin Avrupa'ya bağımlı olmadığı; aksine iki tarafın birbirine karşılıklı ihtiyaç duyduğu bir yapı bulunmaktadır. Türkiye, Avrupa'nın lojistik, üretim ve enerji hatlarının en kritik merkezlerinden biridir. Avrupa'nın Asya pazarlarına, Orta Doğu'ya ve Kafkasya'ya erişimi büyük ölçüde Türkiye üzerinden gerçekleşirken, Türkiye ise ekonomik çeşitliliği, bölgesel pazarları ve güçlü üretim altyapısı sayesinde tek bir merkeze bağlı olmayan çok yönlü bir ekonomik yapı geliştirmiştir. Bu durum, Türkiye'nin kendi kalkınma vizyonunu dışa bağımlı olmadan sürdürbildiğini göstermektedir.

Son yıllarda Türkiye'nin teknoloji, enerji, savunma, sağlık ve ulaştırma alanlarında attığı adımlar; ülkenin küresel ölçekte daha bağımsız, daha etkili ve çok yönlü hareket etmesini sağlamıştır. Bu dönüşüm özellikle son yıllarda

gerçekleşmiştir. Bu çerçevede Türkiye, AB ile ilişkilerini bir ihtiyaç ilişkisi değil, eşitler arası bir stratejik işbirliği zemini olarak görmektedir.

Bölgesel diplomasi açısından Türkiye, barışı ve istikrarı önceleyen yaklaşımıyla geniş bir coğrafyada etkili olmaya devam etmektedir. Daha önce Kosova ve Bosna'da olduğu gibi şimdi de Filistin ve Suriye'de barışın sağlanmasına yönelik insani ve diplomatik girişimler de bu çok yönlü dış politika anlayışının bir tezahürüdür.

Sonuç olarak, 1959'dan günümüze Türkiye-AB ilişkileri karşılıklı bağımlılığın olduğu, fakat güç dengesinin tek taraflı işlemediği bir yapıya sahiptir. Avrupa, güvenlik ve enerji açısından Türkiye'ye ihtiyaç duyarken; Türkiye bağımsız kapasitesi, bölgesel etkisi ve küresel vizyonu sayesinde ilişkileri kendi koşulları ve stratejik öncelikleri doğrultusunda şekillendirmektedir. Bu da Türkiye'yi Avrupa açısından vazgeçilmez, fakat Avrupa'ya bağımlı olmayan bir aktör hâline getirmektedir.

GELECEK PERSPEKTİFİ: TAM ÜYELİK Mİ, STRATEJİK ORTAKLIK MI?

Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğine dair tartışmalar çoğunlukla "tam üyelik" ve "stratejik ortaklık" seçenekleri etrafında yürütülse de, Türkiye artık bu başlıklardan herhangi birini zorunlu bir hedef olarak görmemektedir. Türkiye, ekonomik kapasitesi, diplomatik ağı, güvenlik alanındaki etkisi ve bölgesel nüfuzu sayesinde uluslararası alanda tek bir merkeze bağlı kalmadan kendi stratejik yolunu sürdürebilecek durumdadır. Bu nedenle AB üyeliği Türkiye için değerlendirilebilecek bir tercih olabilir; ancak ülkenin geleceği açısından vazgeçilmez bir şart değildir.

Avrupa, iç siyasi dalgalanmalar, aşırı sağın yükselişi ve genişleme konusundaki isteksizlik nedeniyle üyelik sürecini yavaşlatmaktadır. Fakat bu durum, Avrupa'nın Türkiye'ye duyduğu ihtiyacı ortadan kaldırmamaktadır. Enerji koridorlarının güvenliği, Rusya'nın oluşturduğu askeri ve siyasi baskıya karşı caydırıcılık, tedarik zincirlerinin korunması ve NATO'nun doğu ile güney kanadının güvenliği gibi kritik konularda

Brüksel'de gerçekleştirilen Türkiye-AB Zirvesi, 2015

Avrupa'nın etkili politika geliştirmesi Türkiye'nin katkısı olmadan neredeyse imkânsızdır. Özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin Rusya'ya yönelik derin kaygıları, Türkiye'nin bölgesel güvenlik açısından taşıdığı değeri daha da görünürlüğe getirmiştir.

Diğer yandan "gelişme", "hukuk devleti", "demokrasi" gibi kavramların yalnızca Avrupa'ya özgü değerler olmadığı (Her ne kadar AB'nin bu değerleri temeli olarak varsaymasını takdir etsek de), evrensel nitelikte hedefler olduğu açıktır. Türkiye, bu alanlarda ilerlemeyi Avrupa'dan gelen talepler nedeniyle değil, kendi toplumsal beklentileri, devlet geleceği ve modernleşme birikimi doğrultusunda sürdürmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin demokratikleşme veya kurumsal güçlenme süreçleri AB'ye bağlı değildir; Türkiye bu standartları kendi iradesiyle yükseltebilecek tarihsel ve kurumsal tecrübeye sahiptir. Özellikle son 20 yıldan itibaren, Türkiye'nin eskiden olduğu gibi idare ve kamunun her yere ulaşamadığı, Ankara'nın doğudan veya Anadolu'dan uzak olduğu iddiaları günümüzde yersizdir. Türkiye daha önce bahsedildiği gibi kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi gibi konularda çoğu Avrupa ülkesinden önce hareket etmiştir. Sadece Türkiye değil, Osmanlı Devleti de zamanı için büyük bir hukuksal bilgi birikimine ve devlet yönetimi deneyimine sahiptir.

Bu çerçevede Türkiye, AB ile ilişkilerini tek yönlü bir hedef olarak değil, her iki tarafın çıkarlarının örtüştüğü alanlarda ilerleyebilecek karşılıklı faydaya dayalı bir süreç olarak değerlendirmektedir. Koşullar elverişli olursa tam üyelik yolunda ilerleme mümkündür; aksi durumda Türkiye, sahip olduğu uluslararası etki ve stratejik kapasite sayesinde kendi rotasını sürdürebilecek güce sahiptir. Ancak bu durum, Türkiye'nin Avrupa ile yapıcı ve dengeli bir ilişkiye

verdiği önemi azaltmamaktadır.

Sonuç olarak Türkiye'nin tutumu nettir: AB üyeliği değerlendirilebilecek bir seçenek olmakla birlikte, Türkiye açısından zorunlu değildir. Avrupa'nın kendi iç siyasi tartışmaları zaman zaman sürecin hızını etkileyebilse de, Türkiye'nin stratejik önemi, güçlü diplomatik ağı ve bölgesel rolü, iki taraf arasındaki ilişkinin geleceğini belirleyen temel unsurlar olmaya devam etmektedir. Bu karşılıklı bağımlılık ve tamamlayıcı nitelik, ilişkilerin uzun vadede yapıcı bir zeminde sürdürülebileceğine işaret etmektedir.

TÜRKİYE'NİN SON YILLARDA BÖLGESEL BARIŞA OLAN KATKILARI

Türkiye, yakın coğrafyasında yaşanan çatışmalarda hem insani hem de diplomatik açıdan sorumluluk üstlenen başlıca aktörlerden biridir. Bosna ve Kosova'daki savaş dönemlerinde Türkiye, bölgenin toplumsal dokusunu korumayı ve barışın yeniden tesisini hedefleyen girişimlere aktif destek vermiştir. Suriye krizinde milyonlarca insanın yerinden edilmesi üzerine Türkiye, tarihsel misafirperverlik anlayışının bir yansıması olarak kapılarını açmış; milyonlarca kişiye barınma, sağlık, eğitim ve temel ihtiyaçlar konusunda geniş kapsamlı destek sağlamıştır. Ukrayna savaşında ise Türkiye, tahıl koridoru girişimi başta olmak üzere, sivillerin zarar görmesini önlemeye yönelik insani mekanizmaları harekete geçirmiş ve diyalog kanallarının açık kalması için yapıcı bir diplomatik rol üstlenmiştir. Tüm bu süreçler, Türkiye'nin bölgesel gelişmelere yalnızca güvenlik odaklı değil, öncelikle insani merkeze alan bir yaklaşım benimsediğini; krizlerin etkilerini azaltmaya ve barış arayışına katkı sunmayı kalıcı bir devlet politikası olarak gördüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

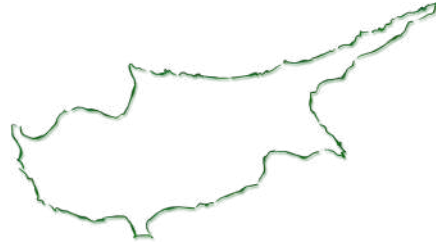
Ekolojik İşbirliği ve Ortak Çevresel Sorumluluk

Türkiye ile Avrupa arasındaki ilişkiler yalnızca siyasi ve ekonomik alanlarla sınırlı değildir; çevre, iklim ve ekolojik dönüşüm konuları da giderek daha önemli bir ortak çalışma alanı hâline gelmektedir. Türkiye, iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak, yenilenebilir enerji kapasitesini artırmak ve sürdürülebilir şehircilik modelleri geliştirmek için son yıllarda güçlü adımlar atmış; Avrupa ile bu alandaki diyalogu derinleştirmiştir. Avrupa Yeşil Mutabakatı çerçevesinde yürütülen çalışmalar, Türkiye'nin hem teknolojik dönüşüm hem de çevre dostu üretim süreçlerinde önemli bir ortak olarak görülmesine katkı sağlamaktadır. İklim krizi, biyolojik çeşitliliğin korunması, su kaynaklarının yönetimi, orman yangınlarıyla mücadele ve yenilenebilir enerji yatırımları gibi konularda Türkiye ile Avrupa arasındaki uyum, bölgesel çevre güvenliği açısından kritik bir değer taşımaktadır. Bu çerçevede ekolojik işbirliği, iki taraf arasında geleceğe yönelik olumlu temas alanlarından biri olmayı sürdürmekte; ortak çevresel sorumluluk anlayışı, ilişkilerin daha istikrarlı bir zeminde ilerlemesine katkı sunmaktadır.

Kıbrıs Meselesi ve Bölgesel Gerilimlerin AB-Türkiye İlişkilerine Etkisi

Kıbrıs meselesi ve Türkiye-Yunanistan arasındaki Ege sorunları, AB-Türkiye ilişkilerinin en kritik başlıkları arasında yer almaktadır. Annan Planı'nın 2004'te Rum tarafınca reddedilmesi, Ada'nın birleşmesi için tarihî bir fırsatın kullanılmaması sonucunu doğurmuş ve uluslararası alanda önemli bir kırılma noktası olarak kayda geçmiştir.

Son yıllarda hem Yunanistan'da hem

de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nde yükselen aşırı sağ hareketler, mevcut anlaşmazlıkları daha da zorlaştırabilecek bir risk taşımaktadır. Popülist ve milliyetçi söylemler, karşılıklı güvensizliği artırmakta; diplomatik temasların rasyonel ve yapıcı bir zeminde ilerlemesini güçleştirebilmektedir. Bu durumun devamı hâlinde, Ege ve Doğu Akdeniz'de gereksiz gerginliklerin ortaya çıkması ihtimali göz ardı edilemez.

Buna karşın, Türk ve Yunan halkları arasındaki kültürel yakınlık dikkat çekicidir. Mutfak kültüründen müziğe, sosyal hayattan Akdeniz'e özgü ortak değerlere kadar pek çok unsur, iki toplumu doğal biçimde birbirine yaklaştırmaktadır. Depremler ve afetler sırasında iki halkın sergilediği karşılıklı dayanışma, bu insani bağların gücünü açıkça göstermektedir.

Türkiye açısından temel ilke nettir: Türklerin hakları, güvenliği ve meşru çıkarları hiçbir koşulda pazarlık konusu yapılamaz. Türkiye, Ege ve Kıbrıs'la ilgili tüm başlıkların uluslararası hukuk, karşılıklı saygı ve yapıcı diplomatik irade temelinde ele alınması gerektiğini savunmaktadır.

Gelecekte Türkiye'nin AB'ye kabul edilmesi, hem Kıbrıs'ta hem de Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde karşılıklı güveni artırabilecek yeni bir siyasi çerçeve yaratabilir. Bu ortam, aşırı sağın gerilim üreten etkisini sınırlayarak, karşılıklı anlayışa dayalı barışçı adımların daha gerçekçi hâle gelmesine katkı sağlayabilir.

Biz uzun vadede nihai sonuca Kıbrıslı-

ların ulaşması gerektiğine inanmakla beraber iki devletli çözümün en demokratik ve en makul sonuç olacağına inanmakta ve tavsiye etmekteyiz.

Sonuç: Ortak Değerler Etrafında Barışçı ve İnsancıl Bir Gelecek

Türkiye ile Avrupa arasındaki ilişkiler, tarihsel bağların, coğrafi yakınlığın ve ortak insani değerlerin şekillendirdiği çok katmanlı bir zemine dayanmaktadır. Farklı dönemlerde iniş çıkışlar yaşansa da, iki taraf arasındaki temasların asıl gücü; karşılıklı saygı, diyalog ve barışa bağlılıkla korunmuştur. Bugün hem Türkiye'nin hem de Avrupa'nın önünde duran temel sorumluluk, ortak geleceği karşılıklı anlayış ve demokratik ilkeler doğrultusunda inşa etmektir.

Hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan haklarına bağlılık, şeffaf yönetim ve toplumsal katılım gibi evrensel değerler, yalnızca Avrupa'nın değil, tüm modern toplumların paylaştığı ilkeler olarak görülmelidir. Türkiye, bu çerçevede kendi siyasi ve kurumsal dönüşümünü sürdürürken, Avrupa ile ilişkilerini de karşılıklı yarar, dostluk ve ortak barış vizyonu üzerinden değerlendirmektedir.

Küresel ölçekte artan belirsizlikler, çatışmalar ve demokratik gerileme eğilimleri, Türkiye-Avrupa ilişkilerinin önemini daha da artırmaktadır. Enerji güvenliği, çevre politikaları, ekonomik işbirliği, insani krizler ve bölgesel istikrar gibi başlıklarda ortak hareket etmek, yalnızca iki tarafın değil, geniş bir coğrafyanın yararınadır. Bu doğrultuda karşılıklı güveni güçlendiren, önyargıları azaltan ve uzun vadeli sorumluluk bilinciyle hareket eden bir yaklaşım, her iki taraf için de en yapıcı yol olacaktır.

Sonuç olarak, Türkiye ile Avrupa'nın tarihi, kültürü ve insani değerleri; çatış-

macı değil, dostane, barışçıl ve demokratik bir geleceği mümkün kılan ortak bir zemin sunmaktadır. Bu zeminin güçlendirilmesi, yalnızca devletler için değil, Türkiye ve Avrupa halkları için de daha adil, daha istikrarlı ve daha umut veren bir gelecek inşa etmenin anahtarıdır.

DEMOKRATİK KATILIMIN MALİYE POLİTİKASI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: TÜRKİYE'DE KATILIMCI BÜTÇE DENEYİMLERİ

Tuğcan İşler - Zeynep Uygur

ÖZ

Bu araştırma, katılımcı bütçeleme perspektifinden demokratik katılımın mali politika üzerindeki etkisini incelemekte ve Türkiye'deki katılımcı bütçeleme yöntemlerini teorik ve kurumsal bakış açılarından değerlendirmektedir. Demokrasi, seçimlere bağlı bir hükümet yapısından daha fazlasını kapsar; vatandaşların kamu karar alma sistemlerine aktif olarak katılımını gerektiren gelişen bir süreçtir. Bu bağlamda, mali politikalar şeffaflık, hesap verebilirlik ve gelir dağılımında eşitlik gibi demokratik değerlerle yakından bağlantılıdır ve aynı zamanda ekonomik istikrarı da teşvik eder. Araştırma, katılımcı bütçelemenin, kamu fonlarının dağıtımında vatandaş katılımını artırarak mali yönetişimi geliştiren bir mekanizma olarak hizmet ettiğini vurgulamaktadır. Çalışmada literatür taraması ve ikincil veri analizi teknikleri kullanılmış; özellikle, 2017'de Cumhurbaşkanlığı Sistemine geçiş öncesi ve sonrasında Türkiye'deki bütçe şeffaflığı ve kamu katılımı derecesi değerlendirilmiştir. Sonuçlar, Türkiye'de katılımcı bütçelemenin öncelikle yerel yönetim düzeyinde ve dolaylı yöntemlerle gerçekleştiğini, merkezi hükümet düzeyinde ise doğrudan ve uygulanabilir katılım yollarının önemli ölçüde kısıtlı olduğunu göstermektedir. Özetle, araş-

tırma, demokratik katılımın mali politikaların etkinliği ve güvenilirliği için elzem olduğunu göstermekte ve Türkiye'de katılımcı bütçelemenin kurulmasına yönelik öneriler sunmaktadır.

GİRİŞ VE AMAÇ

Sanayi Devrimi sonrasında temsili demokrasi olarak gelişmeye başlayan demokratik hareketler o dönemde sadece belli bir yaş üzerine gelmiş mülk sahibi erkeklerin siyasi haklarını kullandığı bir sistem olarak biçimlenmiştir (Aktaş, 2015: 2). Demokrasi kavramı, kelime olarak Yunanca demos (insanlar) ve kratos (yönetmek) sözcüklerinin birleşmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla demokrasiyi halkın egemenliği, iktidarı olarak tanımlamak mümkündür (Aktaş, 2015: 3). Demokratik toplumlarda yerel ve ulusal düzeyde egemenlik hakkını kimin kullanıp yöneteceğine bir aile değil, o ülkenin vatandaşları karar verir. Vatandaşlar da özgür seçimlerle birlikte rekabet halindeki siyasi partiler arasından kendilerini yönetmeye en uygun olan gözükten partiyi seçerler (Aktaş, 2015: 4). Demokratik yönetimlerde her vatandaşın dokunulmaz temel haklara sahipliği vardır (dokunulmazlığa devlet dahil hiç kimse müdahale edemez). Uluslararası hukukun garantisi altında olan bu haklar doğrultusunda her vatandaşın düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü, din ve vicdan

hürriyeti bulunmaktadır (Aktaş, 2015: 5). Yani demokrasi sadece seçimlerden ibaret olmaktan çıkıp bir yaşam stili, kültürü yansıtmaya biçimi haline gelmektedir. Dünya genelinde 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren yavaş yavaş yaygınlaşan ve 90'lı yıllardan itibaren hızlanan modern devlet anlayışının hakim hükümet biçimi olarak liberal demokrasi görül-meye başlamıştır.

Maliye politikaları yalnızca ekonomik istikrarı sağlamaya yönelik değil, toplumsal adaletin ve demokrasinin güçlenmesine yönelik de hizmet vermesi gereken bir kamu politikası aracıdır fakat çoğu ülke şeffaflık ve hesap verilebilirlik hususunda yetersiz kalmaktadır çünkü bu şekilde yetersiz olan ülkelerde bürokratik bir maliye politikası yapısı bulunmaktadır. Bu durum da kamu kaynaklarının etkin kullanılmaması sorununa yol açmaktadır.

Bu çalışmadaki temel amaç, demokrasi mekanizmalarının, maliye politikalarının etkinliği, adaleti ve şeffaflığı üzerine etkilerini incelemektir. Özellikle katılımcı bütçeleme (participatory budgeting) uygulamalarıyla birlikte bireylerin doğrudan karar alma süreçlerine dahil olmalarını sağlayarak kaynak tahsisinde toplumsal önceliklerin nasıl yansıtıldığını incelenmiştir. Türkiye'de katılımcı bütçeleme uygulamaları sınırlı kalmıştır ve bu durum da şeffaflık ve hesap verilebilirlik bağlamında eksiklikler olduğuna işaret etmektedir. Çalışmada, Türkiye'de köklü bir değişime yol açan 2017 Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçiş referandumu öncesi ve sonrası baz alınmıştır. Bu sebeple çalışma, Türkiye'deki demokratik katılımın maliye politikaları üzerindeki etkisini incelerken literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırmanın önemi, demokratik katılım kavramını yalnızca siyasal olarak sınırlı tutmayıp kamu kaynaklarının etkin kullanımına yönelik bir araç olduğunu ortaya koymayı amaçlaması sebebinden kaynak-

lıdır. Çalışma özetle, Türkiye'de demokratik katılım mekanizmalarının maliye politikası üzerindeki etkisini, katılımcı bütçeleme uygulamaları çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

Demokrasi egemenliğin kullanılması bakımından kendi içerisinde doğrudan demokrasi, yarı doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi olarak üç kategoriye ayrılmıştır. Doğrudan demokrasi; halkın egemenliğinin doğrudan uygulanmasını temsil eder. Temeli halkın egemenliği ve egemenliğin devredilemezliği kavramına dayanır. Devlet için gerekli her karar, doğrudan halk tarafından alınır (Tunç, 2008: 5). Yarı doğrudan demokrasi; egemenliğin halk ve temsilciler arasında bölüşüldüğü bir demokrasi biçimidir. Yarı doğrudan demokraside referandum, halk vetosu ve teşebbüsü ile halk, demokrasiye doğrudan katılmaktadır (Tunç, 2008: 5). Temsili demokraside referandum gibi araçlarla seçmenlerin egemenliğinin kullanılması doğrudan katılmaları dolayısıyla doğrudan demokrasiye benzetilmektedir (Tunç, 2008: 5). Temsili demokraside halk egemenliği tarafından seçilen temsilciler aracılığıyla demokrasi sağlanır (Aktaş, 2015: 6). Temsilci, tüm ülkeyi temsil etmektedir (Gözler, 2013: 104). Özgürlük kavramının ön planda olduğu demokratik rejim, siyasi bir özgürlükten ziyade ekonomik özgürlüğü vurgulayan bir rejim olmuştur (Murteza, 2020: 1). Küresel olarak demokrasi kavramının tartışmalı bir hal almasının sebebi gelişmiş ülkeler de dahil olmak üzere birçok ülkede demokratik olarak gerileme gözlenmesidir. Demokratik bir yönetimde özerk olması gereken kurumların yürütmeye bağımlı gibi hareket ettikleri durum, ülkedeki adalet mekanizmasının işleyiş sorunları, o ülkenin hukuk devleti oluşu yönünde fikir verebilir (Süngü, 2025: 5). Demokrasideki gerileme akademik literatürde

birçok fikirde yer almıştır. Örneğin askeri darbeler sonucu hesap verilebilirliğin ortadan kalktığı bir ortam, ülkeyi yöneten karar verici güç dengesinin davranışlarının sonuçları, sosyal ayrışmalar sonucundaki kutuplaşma ortamı, yürütme kavramının ön plana çıkışı ve seçimlerin stratejik bir manipülasyon haline gelerek maskeleye ile demokratik gerileme gibi durumlarla demokraside bir gerilemenin var olduğu açıklanmaya çalışılmıştır fakat bu durumun tam olarak ölçülemediği de belirtilmiştir. Bu noktada asıl problem demokraside gerilemeye yol açan faktörlerin analitik olarak açıklanamaması olmuştur (Süngü, 2025: 9). Demokrasi kavramı dinamik ve kırılabilir bir yapı olması dolayısıyla kurumsal ve toplumsal dengesizlikler arttığında sistemdeki entropi (bozulma) artar ve bu da demokraside gerilemeye yol açar. Bu nedenle demokrasinin sürekliliği, kurumların güçlendirilmesi ve toplumsal taleplerle siyasal arzın dengede tutulmasına bağlıdır. Türkiye örneği bağlamında ise demokrasi kavramı kurumsal güç dengelerinin zayıflaması, hukukun üstünlüğü ilkesinin erozyona uğraması sebepleriyle tartışmalı bir hale gelmiştir.

Maliye politikası devlet harcamaları ve vergi politikalarının kullanımını ifade eder. Maliye politikasının amaçları her ülkenin ekonomik ve sosyal gelişim düzeyine ve politika yapıcılarının benimsediği ekonomik ve sosyal amaçlarına göre farklılaşabilmektedir (Ata, 1990: 28). Maliye politikası, devlet bütçesi aracılığıyla gerçekleştirilmekte olduğundan harcamaların miktar ve bileşenleri, bütçe açığı veya fazlası durumu maliye politikasının amaçlarına ulaşmak adına kullanılabilircek en önemli araçlar olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde temel makroekonomik amaçlar tam istihdam, maksimum üretim ve fiyatlar genel düzeyinde istikrar sağlanması olarak tanımlanmaktadır, çünkü gelişmiş ülkeler ekonomik büyümeye ilişkin sorunlarını çözmüş olduğu için uygulanmakta olan maliye politikasının daha çok istik-

rar sağlamaya yönelik olduğu düşünülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise durum gelişmiş ülkelerde uygulanan politikalara ek olarak adaletli bir gelir artışı ve sermaye birikimi amaçları da eklenmektedir (Ata, 1990: 28). Bir ekonomide fiyat istikrarı ve tam istihdam sağlarsa sonucunda ekonomik istikrar oluşmaktadır, ekonomik istikrarın sağlanmadığı durumda bütçe açığı oluşur. Tam istihdam, ekonomideki tüm üretim faktörlerinin tam olarak kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Ata, 1990: 30). Kaynak tahsisinde etkinlik, ekonomik kaynakların en etkin şekilde kullanılmasını ifade etmektedir. Devlet vergileme, sübvansiyonlar, kamu harcamaları gibi araçlar ile kaynakların dağılımını yönlendirmektedir. Gelir dağılımında adalet, kaynakların daha dengeli ve adil bir şekilde dağıtılmasını ifade etmektedir. Vergiler, devletin egemenlik gücüne dayanarak zorunlu ve karşılıksız olarak vatandaşlarından topladığı parasal bir yükümlülük olarak ifade edilmektedir. Jean Baptiste Colbert'a göre vergi, kazı bağtırmadan tüylerini yolma sanatı olarak tanımlanmıştır. Bu sözden yapılacak çıkarım, verginin devletler açısından ne denli önemli bir maliye politikası aracı olduğudur. Çünkü verginin yükü toplum tarafından ağır hissedildiğinde isyanlara sebep olmuştur. Billhassa Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde vergi yükü, mükellefler tarafından hissedilmektedir. Kayıt dışılığın fazla olduğu ekonomilerde vergiyi öden vatandaşlar tarafından vergi yükü daha fazla hissedilmektedir. Türkiye'nin uygulamış olduğu vergi sisteminde dolaylı vergilerin daha fazla olması sebebiyle de vergi yükü gelir seviyesi daha düşük olan bireyler tarafından daha yoğun hissedilmekte ve gelir dağılımındaki adaleti bozucu etkisi bulunmaktadır. Covid-19 pandemisi sonrası gelişmiş ülkeler, haneleri gelir transferleri aracılığıyla korumayı amaçlamıştır. Bu durumun hem talebi hem de ekonomiyi canlandırması hedeflenmiştir (Goyal ve Ghosh, 2024: 2). Maliye politikalarına yönelik eleştiriler mali sosyoloji,

post-Keynesyen teori ve Marksist kökenli devletin mali krizi yaklaşımı gibi akımlar etrafında da şekillenmiştir. Bu yaklaşımlar, ekonomik politikaların toplum üzerindeki olumsuz etkilerine karşı çıkarak toplumsal refah merkezli bir maliye anlayışı savunmaktadırlar. Bu durumda maliye teorisi ve politikasında yeni dönemde ana akım iktisada alternatif, toplumsal refahı önceleyen, eleştirel ve bütüncül bir yaklaşımın zorunlu hale gelmesi gerektiği belirtilmiştir (Gürkan, 2016: 12). Maliye politikası; cumhurbaşkanı, Hazine ve Maliye bakanı tarafından yani siyasi erkler tarafından yapılır. Yürütme erki tarafından yapıldığı için de demokrasi ile doğrudan bir bağlantı kurulabilmektedir. Zira yapılan maliye politikalarının demokratik olup olmaması maliye politikasının sonuçlarını doğrudan etkiler. Eğer maliye politikası yalnızca ekonomik büyüme odaklı yapılsa ve gelir dağılımında adalet, dar gelirli kesiminin refahı gözetilmezse bu durum; demokratik ilkelere eşitlik ve adalet ölçütlerine aykırı olabilir ve demokrasinin bozulmasına sebep olabilir. Ayrıca maliye politikalarında mali saydamlık ilkesine uygun hareket edilmemesi durumunda demokrasinin hesap verilebilirlik ve şeffaflık ilkesine ters düşer ve demokrasi zarar görebilir.

Kamu maliyesi, özellikle kaynak tahsisi, gelir dağılımı ve ekonomik istikrar üzerindeki etkisi açısından devlet kurumlarının gelir üretimi, harcamaları ve borç yükünün incelenmesi ve yönetilmesi anlamına gelmektedir (Biondi, 2023'ten aktaran İslam, 2025: 2). Kamu maliyesinin bir alt dalı olan mali adem-i merkeziyetçilik kavramı, hesap verilebilirliği artırmak amacıyla bütçeleme ve finansal karar alma yetkisinin merkezi yönetimlerden yerel yönetimlere devredilmesiyle ilişkilidir (Plaček, Ochraňa, Půček ve Nemec, 2020'den aktaran İslam, 2025: 2). Kamu bütçeleri, politika önceliklerini belirleyerek uygun kaynağına göre tahsis etmek için temel bir araçtır ve dolayısıyla bütçe

süreçleri, hükümetlerin verimlilik, şeffaflık ve katılıma olan bağlılığını yansıtmaktadır (Bennet ve Dearden 2014'ten aktaran İslam, 2025: 2). Katılımcı bütçeleme, Brezilya'da ortaya çıkmasından sonra küresel çapta yaygınlaşmasıyla birlikte 7.000'den fazla bölgede uygulanmıştır (Yanes vd. 2019'dan aktaran İslam, 2025: 3). Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gibi uluslararası kuruluşlar, katılımcı bütçeleme girişimlerini aktif olarak destekleyerek yönetişimi iyileştirme, hizmet sunumunu geliştirme ve yoksulluğu azaltma araçları olarak çerçevelemiştir (Prabhakar vd. 2024'ten aktaran İslam, 2025: 3).

Katılımcı bütçeleme kavramı Brezilya'nın Porto Alegre kentinde 1980'li yılların sonuna doğru ortaya çıkmış olup sonraki süreçte de dünyanın çeşitli coğrafyalarına yayılarak katılımcı demokrasinin sembolü konumuna gelmiştir. Katılımcı bütçeleme, halkın bütçe tahsisleri hususunda oy kullandığı kapsayıcı bir müzakere formunu içermektedir. Bu doğrultuda vatandaş katılımı ve mali şeffaflık teşvik edilmektedir (Dick ve Sagoe 2020'den aktaran İslam, 2025: 2). Vatandaş katılımı demokrasinin temel taşlarından bir tanesidir (İzci ve Sarıtürk, 2019: 1). Zira demokrasi bir yerde vatandaşların karar alma mekanizmasında aktif rol almasıdır. Vatandaş katılımı, temsili demokrasiler açısından daha mühimdir çünkü temsili demokraside vatandaşların devletin karar ve faaliyetlerinde aktif rol alması konusunda eksiklikler vardır. Vatandaş katılımı sayesinde katılımcı demokrasi uygulamaları artmıştır (Kocaoğlu, 2017: 43). Vatandaş katılımı doğrudan ve dolaylı katılım olmak üzere ikiye ayrılır. Vatandaşların bizzat katılımı doğrudan katılım olarak değerlendirilirken seçimle kendilerini temsil edecek vekilleri seçtikleri sistem ise dolaylı katılım olarak nitelenir (Kocaoğlu, 2017: 43). Türkiye'deki demokrasi, temsili demokrasidir ve vatandaş katılımının eskisi kadar olup olmadığı

YÖNTEM VE ARAŞTIRMA TASARIMI

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemi ve doküman analizi yöntemleri temel alınarak hazırlanmıştır. Yapılan araştırmanın amacı, demokratik katılım mekanizmalarının maliye politikası üzerindeki etkisini incelemek ve katılımcı bütçeleme uygulamalarının hesap verilebilirlik, şeffaflık ve kaynak tahsisinde etkinlik üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Çalışmada nitel yöntem tercih edilmiştir çünkü katılımcı bütçeleme uygulamalarının kurumsal ve yönetim boyutları nicel göstergelerle sınırlı biçimde ölçülebilmektedir

Demokratik katılım ve maliye politikası arasındaki ilişkiyi anlamak için mevcut literatür, akademik makaleler, kamu belgeleri ve çeşitli ülke uygulamaları sistematik biçimde değerlendirilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler tümüyle ikinci kaynaklardan elde edilmiştir. Elde edilen veriler değerlendirilmiş ve literatürdeki kuramsal yaklaşımlar bir araya getirilerek analitik çerçevede karşılıklı analiz yaparak yorumlanmıştır.

Araştırma, teorik ve doküman temelli bir çalışma olmuştur. Araştırılma sınırlılığı hususunda birincil veri kullanılmadığı belirtilmiştir. Yani çalışmada herhangi bir saha çalışmasına, mülakat veya ankete yer verilmemiştir. Türkiye'de katılımcı demokrasi ve maliye politikası alanındaki verilerin kısıtlı olması sebebiyle de analiz daha çok mevcut raporlara ve literatüre göre şekillenmiştir. Bu sınırlılıklara rağmen çalışma, demokratik katılım ve maliye politikası ilişkisine yönelik kapsamlı bir kavramsal ve karşılaştırmalı değerlendirmeye sunmayı amaçlamıştır.

BULGULAR VE ANALİZ

Demokratik Katılımın Maliye Politikası Üzerindeki Etkileri

Demokratik katılımın maliye politikası

son dönemde oldukça tartışılmaktadır. Bu tartışmaların temel sebebi ise Türkiye'nin teoride olduğu gibi pratikte de hukuk devleti olup olmadığı konusunda kuşku-
ların olmasıdır. Türkiye, hukukun üstünlüğü endeksinde 2023 yılında 142 ülke arasında 117. olurken 2024 yılında ise 122. sırada yer almıştır (World Justice Project, 2024). Hukukun üstünlüğü endeksinde 8 ana faktör vardır. Bu faktörler:

- Hükümet yetkilerinin kısıtlanması
- Yolsuzluğun olmaması
- Düzen ve güvenlik
- Açık hükümet
- Düzenlemelerin uygulanması
- Sivil adalet ve temel haklar
- Ceza adaleti (World Justice Project, 2024).

Vatandaş katılımı aslen demokratik olarak güçlenme açısından olumlu bir terim olsa da uygulama hususundaki sınırlılıklar ve halkın yönetime doğrudan katılımı hususu bir anlaşmazlık konusu olması sebebiyle eleştirilmektedir. Bir yanda siyasi olarak çıkarlar durumu söz konusuysa bir yandan da halkın memnuniyetinin azalması durumu, kamu katılımında sosyo-ekonomik ilişkilere daha fazla odaklanılması gerektiğini göstermektedir (Newman, Barnes, Sullivan ve Knops, 2004: 203). Eğer bir ülkede yöneticiler, vatandaş katılımının etkinliği hakkında sorulara cevap verebiliyorlarsa bu durum başarıyı gösterir. Fakat bu hususta tek bir cevapla tanımlanmasının mümkün olmasının sebebiyle çoklu bir başarı kabulü mümkün olmamaktadır.

İlgili literatür incelendiğinde, katılımcı bütçelemeyle demokratik yönetim arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda, katılımcı bütçelemenin yalnızca mali karar süreçlerinde şeffaflık ve hesap verilebilirliği artırmakta kalmayıp vatandaş katılımını da kurumsal düzeye taşıyarak demokratikleşmenin gelişimine katkı sağladığı görülmektedir.

Yazar	Yöntem	Bölge/Ülke	Sonuç
W a m p l e r (2000)	Nitel analiz	Brezilya	Katılımcı bütçeleme, yerel yönetimlerin hesap verilebilirliğini ve vatandaş katılımını artırdığına değinilmiştir. Sosyal eşitlik ve hizmet dağılımına yönelik bir ilerleme sağlanamadığı, katılımcı süreçlerin uzun vadede demokratik kültürü güçlendirdiği belirtilmiştir.
World Bank (2003)	Nitel analiz, Vaka analizi, Bütçe verileri	Brezilya (Rio Grande do Sul eyaleti)	Porto Alegre modeli, demokratik hesap verilebilirlik, eşitlikçi kaynak dağılımı ve katılım temelli maliye yönetimi bakımından örnek bir model olarak değerlendirilmiştir. Çalışma, katılımcı bütçeleme hem yönetim kalitesini hem de mali verimliliği artırabileceğini göstermektedir.
B a i o c c h i (2005)	Nitel analiz, Vaka analizi, Katılımcı gözlem	Brezilya	Çalışmada Porto Alegre örneği, halkın karar alma süreçlerine dahil edilerek "talep eden" konumundan "karar verici" aktöre dönüştüğü ve yerel demokrasiyi dönüştüren bir model sunmaktadır. Vatandaş ve aktivist etkileşimi yeni bir yurttaşlık bilinci oluştururken, katılımın zamanla belirli gruplarda yoğunlaşması bir sınırlılık teşkil etmiştir. Buna rağmen Porto Alegre, katılımcı demokrasinin kalitesini artıran yenilikçi bir model olarak öne çıkmaktadır.
W a m p l e r (2007)	Nicel ve Nitel analiz, Karşılaştırmalı vaka çalışmaları	Brezilya (Porto Alegre ve Belo Horizonte)	Yapılan çalışmada katılımcı kurumların düşük gelirli yurttaşların siyasal sürece katılımını artırarak çoğulculuğu ve kapsayıcı demokrasiyi güçlendirdiğini belirtmiştir. Ancak bu etkinin, belediyelerin kurumsal yapısı ve siyasi iradesine bağlı olarak değiştiğini vurgulamıştır. Katılımcı kurumların uygun koşullar altında kapsayıcı demokrasiyi güçlendireceği sonucuna ulaşılmıştır.
Goldfrank (2011)	Karşılaştırmalı analiz	Latin Amerika	Çalışmada, katılımcı bütçe deneyimlerinin, maliye politikalarının demokratikleşmesine katkı sağladığı belirtilmiştir. Porto Alegre örneğiyle başlayan süreç, halkın karar sürecine katılımını güçlendirerek yönetimde şeffaflık ve adalet ilkelerini pekiştirmiştir. Latin Amerika örneklerinde Porto Alegre modeliyle kamu kaynaklarının eşitlikçi ve ihtiyaç odaklı kullanılmasını sağlayarak demokratik mali yönetimin gelişmesine katkıda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Çocuk (2017)	Nicel analiz, Anket yöntemi, İstatistiksel analiz	Türkiye Antalya	Çalışmada, gençlerin katılımcı bütçe kavramına dair farkındalıklarının sınırlı fakat katılma isteklerinin yüksek olduğunu göstermişler. Yapılan analizlerle birlikte demografik değişkenlerin katılım eğilimleri üzerinde anlamlı etkiler oluşturduğu ortaya konmuştur. Araştırmanın sonucunda ise Türkiye'de katılımcı bütçenin kurumsallaşmadığı fakat genç kesimin demokratik katılım potansiyellerinin de önemli bir fırsat sunduğu vurgulanmıştır.

B a r t o c c i (2023)	Sistemati literatür inceleme	Avrupa, Asya ve Latin Amerika	Katılımcı bütçeleme küresel olarak farklı sosyo-politik bağlamlarda benimsendiğini ve kurumsallaşan bir yönetim aracı haline geldiği ortaya konarak uygulamalarda şeffaflık, hesap verilebilirlik ve vatandaş katılımında artış olduğunu; ülkelerin yapılarına göre değiştiği vurgulanmıştır.
Erçel (2024)	Nitel analiz	Türkiye Van	Çalışma, e-katılımcı bütçeleme uygulamalarının Van Büyükşehir Belediyesi örneğiyle yerel yönetimlerde şeffaflık, hesap verilebilirlik ve katılımcı yönetim açısından önemli bir yenilik olduğunu ortaya koymuştur. Fakat teknik altyapı yetersizlikleri sebebiyle de sürecin sınırlandığı belirtilmiştir. Dijital katılım araçlarının geliştirilmesinin e-katılımcı bütçeleme vatandaş odaklı mali yöntem için güçlü bir potansiyel oluşturduğu belirtilmiştir.
İslam (2025)	Sistemati literatür inceleme	Asya, Afrika ve Latin Amerika	Çalışma, gelişmekte olan ülkelere bütçeleme stratejilerinin şeffaflık ve hesap verilebilirlik etrafında şekillendiğini göstermektedir. Katılımcı bütçeleme, performans ve veri odaklı mali raporlama mekanizmalarının mali yönetimin güçlendirilmesi için önemi vurgulanmıştır. Kamu bütçeleme reformlarının başarısının kurumsal kapasite ve politik istikrara bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 1. Literatür

üzerine olan etkileri geniş bir kapsama dayanmaktadır. Bu hususta; katılımcı bütçeleme merkezi bütçelemeden uzaklaştırılarak, yerel yönetim düzeyinde kaynak tahsisinin vatandaş katılımıyla yapılmasına imkân tanıyan bir mekanizma olarak işlev görüp bu sayede yerel ihtiyaçlar doğrultusunda harcamaların şekillenmesine olanak tanıdığı belirtilmektedir. Bu sayede yerel yönetimlerin kaynak kullanımında mali bağımsızlığını güçlendiren bir husus olarak ifade edilmiştir. Özetle "yerel bütçe özerkliği" sağlanmaktadır. Katılımcı bütçeleme uygulanan şehirlerde bütçe önceliklerinin bölgenin temel ihtiyaçlarına göre şekillendiği, siyasi eliti destekleyen ya da seçim odaklı harcamalardan ziyade kamu yararını gözetten harcama eğiliminin arttığı gözlenmiştir (İslam, 2025: 4). Bu durum ekonomide kamu kaynaklarının daha adil ve toplumsal faydayı gözetten şekilde dağılması hususunda olumlu bir düzenleme olanağı yaratmaktadır. Katılımcı bütçeleme, vatandaşların karar alma ve bütçe uygulama süreçlerinde denetim imkân

sunarak kamu maliyesinde şeffaflık olanağı tanır ve bu sayede kamu kaynaklarının kullanımı hususunda hesap verilebilirliği artırmaktadır. Hesap verilebilirliğin arttığı bir politikada kamu harcamalarının verimliliği ve toplumsal fayda artmaktadır. Katılımcı bütçeleme, toplumsal eşitliği ve adaleti destekleme potansiyeli oluşturur. Vatandaş ve devlet arasında hesap verilebilirlik ve güven ilişkisi kurulur. Katılımcı bütçeleme uygulaması yalnızca bir katılım aracı olmakla kalmamış, maliye politikası ve bütçe yönetimi hususunda kurumsal reformu tetikleyen bir mekanizma olarak ele alınmıştır. Çünkü katılımcı bütçeleme uygulamasının kurumsallaşması durumunda maliye politikalarının uygulanmasında demokratik, şeffaflık ve hesap verilebilirlik temellerine oturtulması sağlanabilmektedir.

Katılımcı bütçeleme etkinliği yasal çerçeve, vatandaşların bilinç düzeyi ve sivil toplumun örgütlenmişliği gibi koşullara bağlı gelişmektedir. Eğer bir bölgede bu koşullar gerçekleşmemişse katılımcı bütçe

leme sembolik olarak kalabilmektedir. Uygulamaların başarılı olması için yönetimlerin bu süreçte açık olması ve halkın bilinçlenmesi sağlanarak katılımın etkinliği sağlanmalıdır. Sağlanmadığı takdirde katılımcı bütçeleme sembolik olarak kalır ve etkinliğini yitirir. Aynı zamanda mevcut literatürde katılımcı bütçeleme uygulamalarının uzun vadeli etkilerine dair (yönetişim kalitesi, toplumsal eşitlik, kalkınma, sürdürülebilir bütçe politikaları gibi hususların) yeterince derin ve uzun dönemli çalışmaların sınırlı olduğu; çoğunluğun “çıktı” (örneğin kaç proje onaylandı, bütçeden ne kadar pay alındı vb.) ile sınırlı gözlemler içerdiği vurgulanmaktadır.

Katılımcı Bütçelemenin Mali Yönetişime Etkileri

Katılımcı bütçeleme; kamu kaynaklarının adil kullanımını hedefleyen, etkisi ise yerel hukuk ve katılım kültürüne göre değişen bir mali yönetim aracıdır. Bu model, bütçe kararlarını şeffaf ve denetlenebilir kılarak vatandaşın doğrudan gözetimini sağlar; bu da mali süreçlerde demokratikleşmeyi temsil eder. Sonuç olarak yerel yönetimlerin hesap verebilirliğini artırırken yolsuzluk ve kaynak israfı riskini azaltan bir iyileştirme mekanizması işlevi görür.

Türkiye’de Katılımcı Bütçeleme Uygulamaları ve Mevcut Durum Analizi

Türkiye’de demokratikleşme kavramının tarihçesine değinildiğinde ilk parlamento 1876 yılında Kanun-u Esasi’nin kabul edilmesi ile başlamıştır ve daha sonrasında 1920 yılında İtilaf Devletleri’nin İstanbul’u işgali sonrası Meclis-i Mebusan’ın dağılması üzerine 23 Nisan 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisi yasama yetkisini devraldığı ifade edilmiştir. Türkiye’de katılımcı bütçe uygulamaları ise genel olarak yerel yönetim odaklıdır. Bugüne kadar yapılan akademik çalışmalar, katılımcı bütçe uygulamalarının merkezi yönetim

odaklı olmadığını göstermektedir. Bunun sebeplerinin; yerel yönetimlerin katılımcı bütçelemeye yapısı itibarıyla daha uygun olması, maliyetinin daha düşük olması, kendilerini vatandaşa kabul ettirme çabalarının olması olduğu söylenebilir. Merkezi yönetimde ise vatandaşların kısa vadede makro ekonomi politikalarına katılması sınırlıdır (Zarplı, 2022: 3). Genel itibarıyla Türkiye için demokrasi kültürünün yerel düzeyde daha gelişmiş olduğu ifade edilmektedir. Sivil toplum-yerel yönetim iş birlikleri, mahalle meclisleri ve kent konseyleri açıklanan duruma örnek olarak verilmektedir.

Vatandaş Bütçe Defteri

Türkiye’de katılımcı bütçe uygulamalarına en büyük örneklerden biri vatandaş bütçe defteridir. Vatandaş bütçe defteri; vatandaşların kendi gelir/giderlerini takip etmelerini değil, devletin gelir/giderlerini yani bütçesini takip etmesini sağlayan önemli bir katılımcı bütçe uygulamasıdır. Vatandaş bütçe defteri, vatandaşların anlayabilmesi amacıyla daha sade, basit ve açıklayıcı bir dille hazırlanır. Vatandaş bütçe defterinde amaç; mali saydamlık, şeffaflık ve hesap verilebilirliktir. Bu sebeple de demokrasi açısından vatandaş bütçe defterinin önemi büyüktür. Vatandaş; en basit tabirle verdiği vergilerin hangi alanlara ve kalemlere harcadığını, verimli olup olmadığını, verdiği vergilerin karşılığında hizmeti hakkıyla alıp alamadığını vatandaş bütçe defteri aracılığıyla anlayabilir. Vatandaş bütçe defterinin, demokratik olmasıyla beraber vatandaş bütçe hakkının en önemli aracı olduğu söylenebilir (Geyik ve Özbay, 2023: 8).

Vatandaş bütçe defteri, Bütçe Şeffaflığı Endeksi’nin (OBI) değerlendirdiği ana kriterlerden biridir. Bu sebeple de mali saydamlık, şeffaflık ve hesap verilebilirlik açısından büyük bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

Türkiye demokrasisi için 2017 Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçiş referandumunun bir kırılma noktası olduğu genel olarak politika uzmanları tarafından kabul görmektedir. Kimileri için bu referandum ufak bir sistem değişikliği olsa da kimileri için bir rejim değişikliği olarak görülmektedir. Türkiye demokrasisinde bir dönüm noktası olarak kabul gördüğü için ve katılımcı bütçe açısından da ciddi değişikliklere sebep olduğu için çalışmamızda, 2017 referandumu öncesi ve sonrası baz alınarak bir “Bütçe Şeffaflığı Endeksi” tablosu oluşturulmuştur.

Tablo 2. Türkiye’nin 2012-2023 Yılları Arası Bütçe Şeffaflığı Endeksi (OBI)

Yıllar	Türkiye’nin OBI Skoru
2012	58/100
2015	50/100
2017	47/100
2019	44/100
2021	31/100
2023	42/100

Kaynak: International Budget Partnership (IBP), Open Budget Survey (2012-2023)

Tablo 2’de belirtildiği üzere Türkiye’de 2017 referandumu öncesi Bütçe Şeffaflığı Endeksi 100 üzerinden 50 puanın üzerindedir ve skoru yüksektir. 2017 referandumu sonrası ise zamanla ivmeli bir şekilde gerileme yaşanmıştır. Yalnızca 2023 yılında biraz artış söz konusu olmuştur. Tablo, 2017 referandumu sonrası Türkiye’de şeffaflığın azaldığını ve katılımcı bütçeleme uygulamasının gerilediğini kanıtlar niteliktedir.

5018 Sayılı Kamu Maliyesi Yönetimi ve Kontrol Kanunu

Türkiye’de katılımcı bütçelemenin önemli bir unsuru, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun kamu idare-

lerine stratejik planlama ve performans odaklı bütçeleme ile ilgili olarak getirdiği zorunluluktur. Mevzuatın 9. Maddesi; kamu kurumlarının stratejik planlarını oluştururken paydaş analizi yapmalarını ve vatandaşların, sivil toplum kuruluşlarının ve ilgili sosyal grupların görüşlerini toplamalarını açıkça şart koşmaktadır. Bu ifade, tüm merkezi ve yerel kamu idarelerinde bütçe önceliklerinin belirlenmesinde vatandaşların dolaylı katılımını garanti ederek katılımcı bütçeleme için kurumsal bir çerçeve oluşturmaktadır. Stratejik planlama sürecinde yapılan çalıştaylar, anketler, paydaş toplantıları ve ihtiyaç değerlendirme oturumları aracılığıyla vatandaşların hizmet beklentileri ve öncelikleri belirlenir; bu sonuçlar daha sonra performans programlarına ve yıllık bütçelere dahil edilir. Sonuç olarak 5018 sayılı Kanun, Türkiye’de katılımcı bütçeleme için yasal bir temel oluşturan ilk düzenleme olmasına rağmen, "karar alma sürecine doğrudan katılımdan ziyade "danışma ve görüş toplama" modelini vurgulamaktadır. Bu anlamda Türkiye’deki stratejik planlama sürecinin doğrudan katılımcı bütçeleme örneği değil, katılım kültürünü teşvik eden ve bütçeleme sürecinin kapsayıcılığını artıran dolaylı bir mekanizma olduğu söylenebilir (T.C. Resmi Gazete. (2003). 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu. Sayı: 25326.).

TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu

Plan ve bütçe komisyonu, 1. Meclis’in açılması sonrasında önemi artmıştır. Diğer komisyonlardan farklı kılan, Anayasa ile düzenlenmiş bir komisyon olmasıdır (Çeliker, 2006: 11). Plan ve bütçe komisyonu, merkezi yönetim bütçe sürecinin en kritik kurumsal organlarının biri olmaktadır. Komisyonunda, Cumhurbaşkanı’nın TBMM’ye sunmuş olduğu merkezi yönetim bütçe kanunu teklifinin vergi kanunu ve mali nitelik taşımakta olan düzenlemelerin incelenmesi, görüşülüp Genel Kurul’a sevk edilmesi esas alınmaktadır (Çeliker, 2006: 14). Bütçe komisyonu, kamu idare-

temsilcilerinden, bakanlık yetkililerinden ve bütçe sürecine dahil teknik departmanlardan görüş alarak bütçe önerilerini kapsamlı biçimde inceleyerek mali politikalar oluşturmaktadır. Komisyon aynı zamanda görüşmeler sırasında sivil toplum kuruluşları ve diğer paydaşların bakış açılarını da ele alarak dolaylı katılım için bir yol oluşturmaktadır. Bu durumu istikrarlı ve düzenli biçimde sürdürmektedirler. (Çeliker, 2006: 15). Plan ve bütçe komisyonu, vatandaşların bütçe kararına doğrudan katıldığı bir mekanizma olmaktan ziyade, temsili demokrasi ile katılım sağlandığı bir yapı olmuştur. Genel itibarıyla plan ve bütçe komisyonu, Türkiye'de katılımcı bütçeleme dolaylı ve temsili boyutunu yansıtan temel kurumlardan biri olarak değerlendirilmektedir.,

Tablo 3. Merkezi Yönetim Bütçesine İlişkin Şeffaflık ve Katılım Göstergeleri: Türkiye (2023)

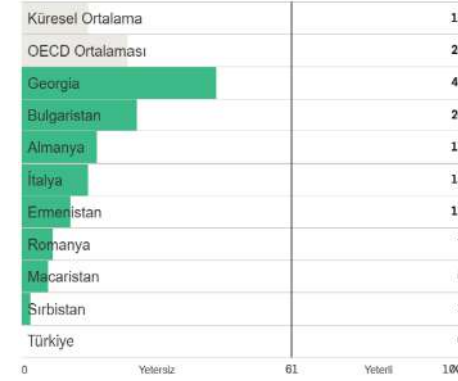
Gösterge-ler	Puan	Açıklama
Bütçe Şeffaflığı	64	Merkezi yönetim bütçe belgelerinin kamuya açıklık düzeyi
Halkın Katılımı	0	Vatandaşların bütçe sürecine doğrudan katılım sağlama imkanı
Bütçe Gözetimi	61	TBMM ve denetim kurumlarının bütçe sürecini izleyebilme kapasiteleri
Yürütme-nin Bütçe Teklifi	67	Bütçe tekliflerinin kapsamı
Yürür-lüğe Giren Bütçe	89	Kabul edilen bütçenin açıklık düzeyi
Vatandaş Bütçe	Yayımlan-madı	Katılımcı bütçe adına temel belge
Yıl Ortası Değerlen-dirme	48	Bütçe uygulamasının ara dönem izlenebilirliği
Denetim Raporu	38	Sayıştay raporlarının kapsam ve erişilebilirliği

Kaynak: International Budget Partnership (IBP),
Open Budget Survey 2023-Turkey

Tablo 3'te küresel karşılaştırmalı bir ölçüt olan Açık Bütçe Araştırması (2023) verilerine göre, Türkiye'nin merkezi hükümet bütçesine ilişkin şeffaflık, katılım ve denetim derecesini göstermektedir. Tablo, Türkiye'nin 100 üzerinden 64 puanlık bir bütçe şeffaflığı puanına sahip olduğunu ve merkezi hükümet bütçe belgelerinin yayınlanması konusunda orta düzeyde bir açıklık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Buna karşılık, 100 üzerinden 0 puanlık kamu katılımı puanı, vatandaşların merkezi bütçe karar alma süreçlerine doğrudan ve resmi olarak katılmaları için herhangi bir mekanizmanın bulunmadığını göstermektedir. 100 üzerinden 61 puanlık bütçe denetimi puanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve denetim organlarının bütçe sürecini denetleme konusunda bir nebze yeterli bir yeteneğe sahip olduğunu, ancak bu denetimin katılım açısından yetersiz olduğunu göstermektedir.

Tablodaki diğer göstergelere bakıldığında, yürütmenin bütçe önerisinin kapsamı (67/100) ve uygulanan bütçenin şeffaflık derecesi (89/100) oldukça yüksek görünmektedir; ancak, vatandaş bütçe belgesinin olmaması, katılımcı bütçeleme açısından önemli bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca, yıl ortası değerlendirme raporlarının (48/100) ve denetim raporlarının (38/100) oldukça düşük puanları, bütçe uygulama sürecinin izlenebilirliği ve hesap verebilirliği konusunda içsel kısıtlamalar olduğunu göstermektedir. Bu bulgular topluca dikkate alındığında, Türkiye merkezi hükümet bütçesinin bilgilendirici ve temsili denetimden etkilenmediği; ancak doğrudan katılımcı bütçeleme mekanizmalarının kurulmadığı sonucuna varılabilir. Bu durum, Türkiye'de mali saydamlık alanında belirli ilerlemeler kaydedilmiş olmasına rağmen, demokratik katılımın bütçe süreçlerine kurumsal ve bağlayıcı biçimde entegre edilemediğini göstermektedir.

Tablo 4. Türkiye'de Halk Katılımının Diğer Ülkelerle Karşılaştırılması

Kaynak: International Budget Partnership (IBP),
Open Budget Survey 2023-Turkey

Tablo 4'te yer alan Uluslararası Açık Bütçe Anketi 2023 verileri Türkiye'nin merkezi yönetim bütçesine ilişkin şeffaflık puanını 64/100 olarak ölçmüştür. Bu durum, bütçe belgelerinin kamuoyuna sunulması açısından orta düzeyde bir şeffaflığa işaret etmekle birlikte, katılımcı bütçeleme dolaylı ve temsili boyutunu yansıtan temel kurumlardan biri olan halkın sürece dâhil edilmesi bakımından ciddi bir eksikliğin varlığını ortaya koymaktadır.

Kamuoyu Görüşüne Açılan Düzenlemeler

Türkiye'de merkezi yönetim düzeyinde katılımcı bütçeleme dolaylı ve bağlayıcı örnekleri sınırlı ve kamu politikalarının hazırlanma sürecine dolaylı katılım kanalları oluşturmaktadır. Orta Vadeli Programlar, kalkınma planları, devlet yatırım programları ve mevzuat tasarıları, bütçe önceliklerini ve mali politika çerçevesini belirleyen temel dokümanlar olup, bu belgelerin hazırlanma sürecinde paydaş görüşlerinin alınması katılımcı bütçeleme açısından önem taşımaktadır.

Orta Vadeli Program (OVP): Türkiye'nin kalkınma planı, yıllık program ve merkezi yönetim bütçesi arasındaki hedef, politika ve kaynak bütünlüğünü sağlayarak üç yıllık bir perspektifle makroekonomik politika çerçevesi sunan temel politika belgesidir (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve

Bütçe Başkanlığı, 2025: 6). Orta Vadeli Program, büyüme, istihdam, enflasyon, bütçe dengesi ve kamu borcu gibi temel göstergeleri sergileyerek merkezi hükümet bütçesinin oluşturulmasına yön verir. Programın hazırlık aşamasında, ilgili kamu kurumlarının, meslek kuruluşlarının, iş dünyası temsilcilerinin ve akademik çevrelerin görüşleri toplanabilir; bu da OVP'yi katılımcı bütçeleme için dolaylı bir araç haline getirir. Bununla birlikte, kamuoyunun bağlayıcı olmayan niteliği ve resmi bir katılım mekanizmasının olmaması, OVP'nin katılımcı bütçelemedeki rolünü kısıtlamaktadır (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2025: 7).

Kalkınma Planları: Hazırlanma sürecinde ihtisas komisyonları aracılığıyla paydaş görüşleri alınmakla birlikte, nihai karar alma ve bütçe tahsis yetkisinin yürütme organında toplanması, bu sürecin katılımcı bütçeleme dolaylı ve bağlayıcı bir örneği olarak değerlendirilmesini güçleştirmektedir (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023; Aydın, 2018; Güler & Yılmaz, 2020). Türkiye'nin uzun vadeli ekonomik, sosyal ve mali hedeflerini belirleyen temel göstergedir. Kalkınma planlarıyla toplumsal taleplerin katılımı adına sınırlı bir alan sunulmaktadır. Planların hazırlanma sürecinde kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, üniversiteler ve uzmanlar tarafından oluşturulan ihtisas komisyonları aracılığıyla geniş katılımı bir danışma süreci yürütülmektedir.

Devlet Yatırım Programları: hazırlanırken kamu kurumları ve yerel yönetimlerin yatırım talepleri dikkate alınmakla birlikte, programın nihai şeklinin merkezi yönetim tarafından belirlenmesi ve vatandaşların doğrudan karar alma sürecine dâhil edilmemesi, bu programların katılımcı bütçeleme açısından daha çok teknik ve idari bir katılım alanı sunduğunu göstermektedir (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2024; Demirbaş & Türkoğlu, 2019; Güler & Yılmaz, 2020)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada, demokratik katılımın maliye politikası üzerindeki etkileri katılımcı bütçeleme çerçevesinde ele alınmış, Türkiye'de katılımcı bütçe uygulamalarının kapsamını ve sınırlarını incelenmiştir. Yapılan çalışma, katılımcı bütçeleminin teorik olarak mali şeffaflığı, hesap verebilirliği ve açıklığı artıran bir araç olduğunu göstermektedir; ancak bu etki büyük ölçüde uygulama kapsamına ve kurum-sallaşma düzeyine bağlıdır. Küresel literatür, özellikle yerel yönetimlerde etkili katılımcı bütçeleme uygulamalarını sergilese de, Türkiye'deki uygulaması sınırlı ve dolaylı olup, çoğunlukla merkezi hükümet düzeyinde gerçekleşmektedir.

Katılımcı bütçeleme literatürü, vatandaşların bütçe karar alma süreçlerine doğrudan katılımının demokratik meşruiyeti güçlendirdiğini ve kamu harcamalarının etkinliğini artırdığını ortaya koymaktadır. Porto Alegre başta olmak üzere çeşitli uluslararası örneklerde, katılımcı bütçeleminin yalnızca danışma düzeyinde kalmadığı, aynı zamanda bağlayıcı karar mekanizmaları oluşturduğu görülmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular ise Türkiye'de katılımcı bütçeleminin literatürde tanımlanan bu normatif çerçeveye sınırlı ölçüde örtüştüğünü göstermektedir.

Türkiye örneğinde bütçeleme araçlarının şeffaflık ve bilgiye vurgu yapmasına rağmen, başlangıçta belirlenen şeffaf bütçelerin niteliklerinin henüz kurumsallaşmadığı gözlemlenmiştir. Literatürde sıklıkla vurgulanan "bilgiye erişim ile karar alma tercihleri arasındaki uçurum", Türkiye'de açıkça görülmektedir. Türkiye'de katılımcı bütçeleme, demokratik bir mali yönetim aracı olmaktan ziyade şeffaflık temelli bilgilendirme mekanizması olarak işlemektedir.

Demokratik katılım, maliye politikalarının yalnızca teknik ve ekonomik araç-

lar olmaktan çıkıp toplumsal meşruiyet kazanmasını sağlayan temel unsurlardan biridir. Bu bağlamda, katılımcı bütçeleme, mali şeffaflığı ve hesap verebilirlik çerçevelerini güçlendiren bir mekanizma görevi görmektedir. Türkiye'de, merkezi hükümet bütçesinin hazırlanması ve uygulanmasında demokratik dağıtım, esas olarak temsili organlar ve istişare süreçleriyle sınırlı görünmektedir. Stratejik planlama süreçleri, orta vadeli programlar, kalkınma planları ve devlet yatırım programları kamuoyunun görüşlerine bir ölçüde açık olsa da bu süreçlerde toplanan geri bildirimlerin bütçe tahsisleri üzerinde zorunlu bir etkisi bulunmamaktadır. Bu durum, demokratik katılımın mali politika üzerindeki etkisinin sınırlı kalmasına yol açmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye'deki mali politikalar öncelikle merkezîyetçi ve teknokratik bir çerçeve içinde şekillenmektedir; katılımcı bütçeleme ise bu çerçeve içinde dönüştürücü bir araçtan ziyade tamamlayıcı bir unsur olarak işlev görmektedir.

Araştırma sonuçları, Türkiye'de katılımcı bütçeleminin esas olarak yerel yönetim düzeyinde geliştiğini, merkezi hükümet düzeyindeki katılımın ise sınırlı olduğunu ve dolaylı yöntemlerle sağlandığını göstermektedir. Merkezi bütçenin makroekonomik özellikleri, karar alma süreçlerindeki merkezileşme ve mali disiplin konusundaki endişeler, katılımcı bütçeleminin yaygın bir şekilde uygulanmasının önündeki başlıca engellerdir. Bununla birlikte, Türkiye'de katılımcı bütçeleminin tamamen yok olmadığı; aksine, kurumsallaşma derecesinin minimal olduğu ve bağlayıcı bir otoriteye sahip olmadığı söylenebilir. Vatandaş Bütçe Defteri gibi araçlar mali şeffaflığı artırabilse de vatandaşların bütçe önceliklerini belirlemeleri için doğrudan yolların olmaması, katılımcı bütçeleminin demokratik olanaklarının tam olarak gerçekleştirilmesini engellemektedir. Bu senaryo, Türkiye'de demokratik katılım ile mali politika arasındaki bağlantının yapı-

sal kısıtlamalardan etkilendiğini göstermektedir.

Yapılan çalışmanın sonucu, Türkiye'deki katılımcı bütçeleminin ideal ve teorik amaçları ile mevcut uygulamaları arasında önemli bir boşluk olduğunu göstermektedir. Katılımcı bütçeleme, literatürde kamu kaynaklarının tahsisinde vatandaşların doğrudan ve bağlayıcı katılımını öngören demokratik bir yönetim mekanizması olarak nitelendirilmektedir; ancak Türkiye'deki uygulaması esas olarak bilgi paylaşımı, istişare ve temsili izleme aşamasındadır. Bu durum, katılımcı bütçeleminin Türkiye'de henüz yerleşik bir kamu politikası haline gelmediğini göstermektedir.

1. Öncelikle, merkezi hükümet bütçeleme sürecinde mali şeffaflığı artırmayı amaçlayan belgelerin düzenli, hızlı ve erişilebilir bir şekilde yayınlanması şarttır. Vatandaş Bütçe Kitabı gibi belgelerin düzenli yayınlanması, vatandaşların bütçe sürecini denetleme ve değerlendirme yeteneğini azaltmaktadır. Sonuç olarak, vatandaş bütçe belgelerinin yayınlanmasının idari bir seçenek yerine yasal bir zorunluluk haline getirilmesi, katılımcı bütçeleminin kurumsal çerçevesini güçlendirmek için çok önemlidir. Bu belgelere kolay anlaşılır bir dil ve görsel yardımcıları eşlik etmesi de bütçe okuryazarlığını artırmaya yardımcı olacaktır.
2. Ayrıca kamuoyu, Orta Vadeli Program, kalkınma stratejileri ve devlet yatırım planları gibi önemli politika belgelerinin geliştirme sürecine daha tutarlı ve açık bir şekilde entegre edilmelidir. Şu anda bu belgeler kamuoyuna açıktır; ancak görüş toplama süreçlerinin kapsamı, yöntemleri ve bütçe tercihleri üzerindeki etkileri belirsizliğini korumaktadır. Katılımcı bütçelemeyi geliştirmek için, bu süreçlerin belirlenmiş bir zaman çizelgesiyle uyumlu hale getirilmesi, toplanan görüşlerin değerlendirilmesinin kamuoyuna açıklanması ve geri bildirim sistemlerinin uygulanması önerilmektedir. Bu şekilde, katılım basit bir sembolik araçtan sorumlu bir prosedüre dönüştürülebilir.
3. Demokratik katılımı artırmak için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bütçe

sürecine katılımı artırılmalıdır. Büyük Millet Meclisi Planlama ve Bütçe Komitesi toplantılarına erişilebilirliğin artırılması, sivil toplum kuruluşlarının, meslek birliklerinin ve akademik camiaların bu süreçlere tutarlı bir şekilde katılmasını sağlayacaktır. Komitenin faaliyetleriyle ilgili tutanakların ve teknik değerlendirmelerin zamanında ve açık bir şekilde kamuoyuna açıklanması, bütçe prosedürünün demokratik denetimini artıracaktır. Bu bağlamda, yasama organının bütçeyi denetleme kabiliyetinin artırılması, merkezi hükümet düzeyinde katılımcı bütçeleminin ilerletilmesi için hayati bir unsur olarak görülmektedir.

4. Dijital katılım araçlarının geliştirilmesi, merkezi bütçeleminin ölçeği ve maliyetleriyle ilgili sorunları ele almak için önemli bir fırsat sunmaktadır. Dijital platformlar, bütçe detayları hakkında görüşlerin ifade edilmesini, yatırım önerilerinin sunulmasını ve bütçe tahsisinde ayarlamalar yapılmasını sağlayarak kapsayıcı bütçelemeyi teşvik etmektedir. Bu uygulamalar, özellikle genç bireyleri bütçelerini yönetmeye teşvik ederek demokratik paylaşım kültürünün geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

Sonuç olarak bütçeleminin zaman içinde başarılı olabilmesi için bütçe okuryazarlığını geliştirmeye odaklanan eğitim ve farkındalık stratejilerinin geliştirilmesi şarttır. Vatandaşların bütçe sürecini gözlemleme ve katılma kapasitesi, bütçeleme için temel bir gerekliliktir. Bu nedenle hükümet organları, akademik kurumlar ve toplum örgütleriyle ortaklaşa yürütülen eğitim girişimleri, atölye çalışmaları ve kamuoyu bilinçlendirme kampanyaları mali politikada demokratik vurguyu artıracaktır.

Özetle, Türkiye'de bütçeleme sadece teknik düzenlemelerle değil, yönetim stratejilerindeki değişiklikler ve demokratik toplantılarla da gerçekleştirilebilir. Bu önerilen politika önlemlerinin uygulanması, iyileştirilmiş mali şeffaflık ve hesap verebilirlik yoluyla kamu mali yönetiminin demokratik meşruiyetini artıracaktır. Mali politika zincirindeki bağlantılar, kurumsal ve kalıcı bir temel oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

Aktaş, M. (2015). DEMOKRASİ KAVRAMINA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1), 87-105.

Alegre, P. (2020). Case study 2-Porto Alegre, Brazil: participatory approaches in budgeting and public expenditure management..

Baiocchi, G. (2005). Militanlar ve vatandaşlar: Porto Alegre'de katılımcı demokrasinin politikaları . Stanford Üniversitesi Yayınları.

Bartocci, L., Grossi, G., Mauro, SG ve Ebdon, C. (2023). Katılımcı bütçelemenin yolculuğu: sistematik bir literatür taraması ve gelecekteki araştırma yönleri. Uluslararası İdari Bilimler Dergisi , 89 (3), 757-774.

Beyhan, A. T. A. Ç. (1990). Maliye Politikası-Gelişimi. Amaçları, Araçları ve Uygulama Sorunları. AÜ Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, (118).

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). On ikinci kalkınma planı (2024–2028). <https://www.sbb.gov.tr>

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2025). Orta vadeli program (2026–2028).

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2024). 2024 yılı yatırım programı.

Çeliker, E. (2006). Plan ve Bütçe Komisyonu. Yasama Dergisi, (2), 5-31.

Çocuk, M. (2017). Türkiye'de katılımcı bütçeleme ve gençlerin katılımcı bütçelemeye yönelik algı ve eğilimlerinin değerlendirilmesi: Akdeniz Üniversitesi örneği.

Erçel, N. (2024). Yerel yönetimlerde e-katılımcı bütçeleme uygulamaları: Van Büyükşehir Belediyesi analizi [Yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Goldfrank, B. (2011). Latin Amerika'da yerel demokrasinin derinleşmesi: Katılım, ademi merkeziyetçilik ve sol . Penn State Press.

Goyal, A., & Ghosh, T. (2024). Macroeconomics and Finance in Emerging Market Economies. Fiscal Policy: Pressures and Progress

Geyik, O., & Özbay, F. (2023). KATILIMCI BÜTÇELEME ARACI OLARAK VATANDAŞ BÜTÇESİ VE TÜRKİYE UYGULAMASI. Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi, 6(1), 44-62.

Gözler, K. (2004). Anayasa hukukuna giriş: genel esaslar ve Türk anayasa hukuku. Ekin Kitabevi.

Gürkan, C. (2016). MALİYE TEORİSİNDE VE POLİTİKASINDA GÜNCEL ELEŞTİREL YAKLAŞIMLAR. Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges), 6(2), 22-36.

International Budget Partnership. (2023). Open budget survey 2023: Turkey.

İslam, S. (2025). Gelişmekte olan ekonomilerde kamu bütçeleme stratejilerinin sistematik bir incelemesi: Şeffaf mali yönetim araçları.

İzci, F., & Sarıtürk, M. (2019). Demokratik toplumlarda halkın yönetime katılımı: Yönetime katılım ve yönetim ilişkisi. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 2(3), 498-517.

Kocaoğlu, B. U. (2017). Vatandaş Katılımı Sürecinin Tasarımı. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi, 6(2), 42-61.

MURTEZA, G., & Tanımı, D. E. DEMOKRASİ VE REFAH DEVLETİ İLİŞKİSİNE FELSEFİ BİR YAKLAŞIM.

Newman, J., Barnes, M., Sullivan, H., & Knops, A. (2004). Public participation and collaborative governance. Journal of social policy, 33(2), 203-223.

Süngü, T. (2025). Demokrasi ve Demokraside Gerileme Arasındaki İlişkiye Sistemsel Bir Bakış. Mülkiye Dergisi, 49(3), 385-421.

T.C. Resmi Gazete. (2003). 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu. Sayı: 25326.

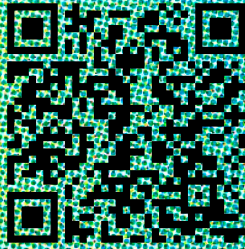
Tunç, H. (2008). Demokrasi türleri ve müzakereci demokrasi kavramı. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(1), 1113-1132.

Wampler, Brian (2000s). "A Guide to Participatory Budgeting in Brazil" (Review Paper).

Wampler, B. (2007). Katılımcı kurumlar çoğulculuğu teşvik edebilir mi? Brezilya'da düşük gelirli vatandaşların harekete geçirilmesi. Karşılaştırmalı Uluslararası Kalkınma Çalışmaları , 41 (4), 57.

World Justice Project, (2024).

Zarplı, S. A. (2022). Kamu bütçelemesinde yeni bir yaklaşım olarak katılımcı bütçeleme: Türkiye'de belediyelere yönelik bir araştırma. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 24(43), 1069-1088.

Çalışmanın tamamını görmek için
QR kodu taramalısınız.

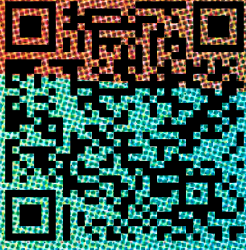

GENÇ DENGEBÊJLER

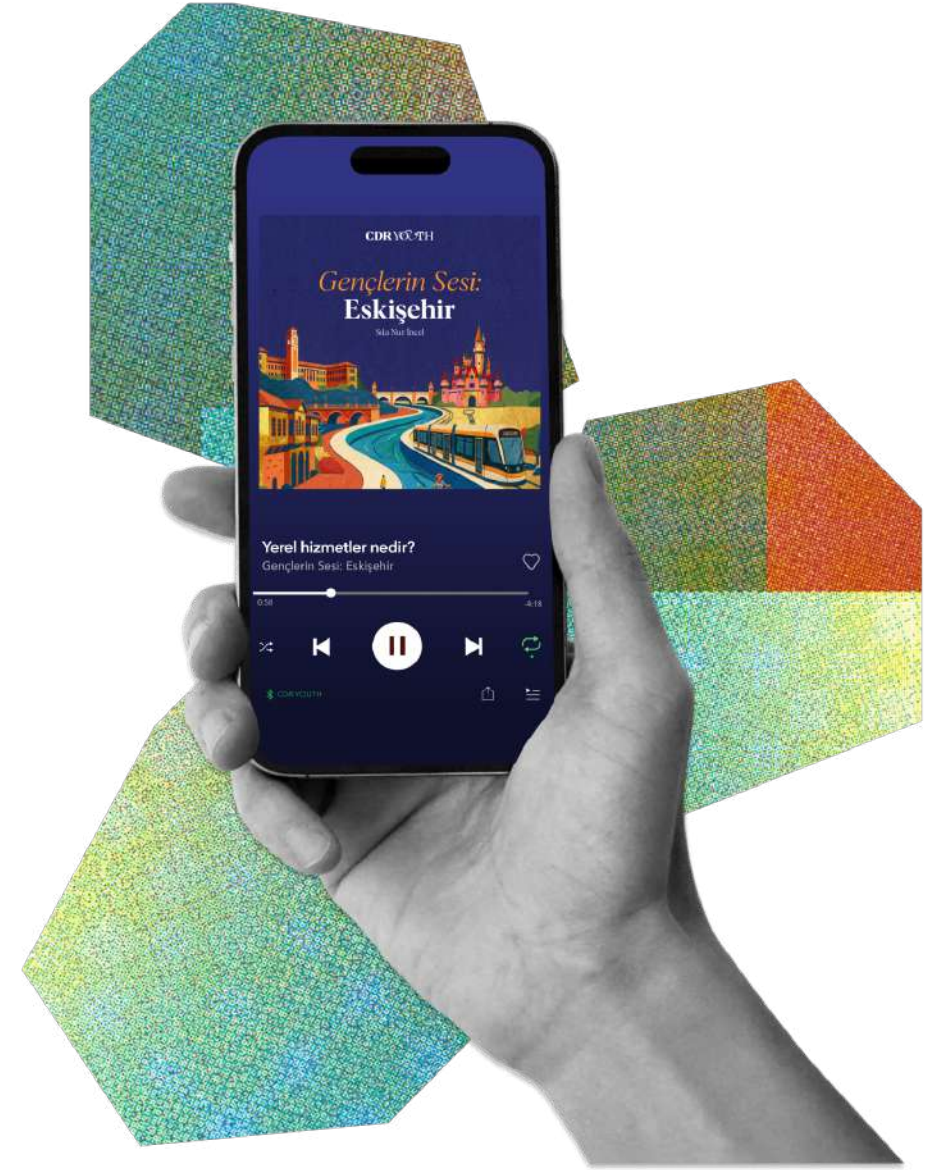
Betül Özkan

Kürt sözlü edebiyatının temel taşı olan dengbêjlik geleneği, toplumsal hafızayı kamlar aracılığıyla geleceğe taşıyan eşsiz bir miras olsa da dijital çağın getirdiği hızlı tüketim ve dil yetersizliği gibi nedenlerle yok olma tehlikesi altındadır. Bu çalışma, dengbêjlik kültürünün yeni nesillere aktarımında gençlerin üstlendiği rolü ve karşılaştıkları yapısal engelleri odağına almaktadır.

Meclis tutanaklarındaki kültür politikaları ve genç dengbêjlerle yapılan mülakatlar üzerinden yürütülen araştırma; usta-çırak ilişkisinin zayıflaması, maddi imkânsızlıklar ve sektörel dayanışma eksikliği gibi temel sorunları gün yüzüne çıkarmıştır. Ayrıca geçmiş ve güncel eserler karşılaştırılarak, yeni nesil icracıların bu kadim mirası dijital dünyanın zorluklarına rağmen modernize ederek yaşatma çabaları analiz edilmiştir.

Çalışmanın tamamını görüntülemek için
QR kodu taratabilirsiniz.

GENÇLERİN SESİ: ESKİŞEHİR

Sıla Nur İncel

Eskişehir, Türkiye’de genç nüfusun en yoğun olduğu öğrenci kenti kimliğiyle öne çıksa da, gençlerin yerel yönetim süreçlerine ne kadar dahil olduğu tartışılması gereken kritik bir başlıktır. Bu podcast projesi, gençlerin sadece şehirdeki hizmetlerin pasif bir kullanıcısı değil, aynı zamanda o hizmetleri talep eden, denetleyen ve geliştiren birer aktif yurttaş olması gerektiği fikrinden yola çıkmaktadır.

İKİ METİN, TEK AMAÇ: EŞİTLİK

Nurgül Deniz

ÖZ

Tarih boyunca kadınların sesi çoğu zaman bastırılmış, aslında bunun kökeni, tarih kelimesinin İngilizce karşılığı olan hikâyeleri “his story”nin yani “onun (erkeğin)” gölgesinde kalmıştır. Oysa feminist bir bakış açısı, tarihin yalnızca “onun hikayesi” değil, aynı zamanda “her story” olduğunu hatırlatır. Bu çalışma o hikayeyi yeniden görünür kılmayı amaçlamaktadır. Geçmişten günümüze kadınların toplumsal, siyasal ve eğitimsel alandaki mücadelesi, aslında dilin kendisinde bile gizlidir. Kadınlar uzun yıllar boyunca haklarını savunmak, eşit fırsatları elde etmek ve toplumsal yaşamın her alanında var olabilmek için çabalamıştır. Günümüzde ise bu mücadele yalnızca bir hak arayışı değil, aynı zamanda toplumsal farkındalığın, dayanışmanın ve adaletin simgesi hâline gelmiştir,

Bu çalışma, İstanbul Sözleşmesi ile 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Hakkında Kanun’u Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Her iki düzlemde de kadına yönelik şiddeti önlemeyi, mağdurları korumayı ve devletin bu alandaki yükümlülüklerini güçlendirmeyi amaçlamakla birlikte, farklı hukuki düzeylerde ortaya çıkmışlardır. Çalışmada feminist teori çerçevesi benimsenmiş, özellikle patriyarka, güç ilişkileri ve eşitsizliğin kurumsal yapılar içinde yeniden üretimi gibi kavramlar temel alınmıştır.

GİRİŞ

İstanbul Sözleşmesi (Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi

ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi)

İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik ve aile içi şiddetle mücadelede uluslararası düzeydeki en kapsamlı ve temel metindir. Temel amacı; kadınları her türlü şiddetten korumak, şiddeti önlemek ve tamamen ortadan kaldırmaktır. Birincil hedefi kadınları etkileyen fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddetle mücadele olsa da, sözleşme tüm aile içi şiddet mağdurlarını kapsayacak şekilde genişletilebilir.

Sözleşme; önleme, koruma, kovuşturma ve bütünsel politikalar (4P) ilkeleri üzerine kuruludur. Yaygın kanatın aksine, sözleşme aileyi değil, aile içindeki şiddeti hedef alarak bireylerin güvenli bir ortamda yaşamasını amaçlar. Uluslararası bir norm teşkil eden bu metin, şiddetten arınmış ve sağlıklı bir toplumsal düzenin inşasını temel alır.

6284 Sayılı Kanun (Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun)

6284 Sayılı Kanun, İstanbul Sözleşmesi’nin getirdiği uluslararası yükümlülüklerin iç hukuka aktarılması amacıyla yürürlüğe konulan temel ulusal yasa metnidir. Temel amacı; şiddete uğrayan veya şiddet tehlikesi altında bulunan kadınları, çocukları, aile bireylerini ve tek taraflı ısrarlı takip mağdurlarını korumak olan bu kanun, medeni durum veya hane paylaşımı gözetmek-sizin geniş bir kitleyi kapsar. Uygulama aşamasında mağdura yönelik barınma, maddi yardım ve psikolojik destek gibi

koruyucu tedbirlerin yanı sıra; şiddet uygulayana yönelik konuttan uzaklaştırma ve iletişim kurma yasağı gibi önleyici tedbirleri hayata geçirir.

Kanunun en çok tartışılan ancak hayati önem taşıyan yönlerinden biri, 8/3 maddesinde düzenlenen "delil aranmaksızın tedbir kararı verilmesi" ilkesidir. Kamuoyunda "kadının beyanı esastır" olarak bilinen bu yaklaşım, nihai bir cezai mahkûmiyet için değil; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mağdurun can güvenliğini ivedilikle sağlamak amacıyla koruyucu ve önleyici tedbirlerin hızlıca alınmasını öngörür. Bu yönüyle 6284 Sayılı Kanun, şiddetle mücadelede devletin sunduğu en somut hukuki kalkan görevini görmektedir.

KARŞILAŞTIRMA

Kadına yönelik şiddetle mücadele, Türkiye'nin son on yılına damga vuran en önemli toplumsal ve hukuki tartışmalardan biri olmuştur. Bu mücadelenin hukuki zeminde iki temel dayanağı, 2011'de imzalanan İstanbul Sözleşmesi (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi) ve 2012'de yürürlüğe giren 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'dur. Her bu iki düzenleme, temelde aynı amaca hizmet etse de, felsefeleri, kapsamı ve dayandıkları paradigma açısından önemli farklılıklar taşımaktadır.

İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddeti, kökeninde yapısal bir toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunu olarak tanımlayan, dönüştürücü ve bütüncül olarak bir uluslararası insan hakları sözleşmesidir. Sadece şiddet anında müdahaleyi değil, şiddeti doğuran toplumsal normları, kalıp yargıları ve eşitsiz güç ilişkilerini değiştirmeyi hedefler. "Toplumsal cinsiyet" kavramını merkeze alarak,

Şiddetin kadınlara, kadın oldukları için ve toplumda ikincil konumda tutuldukları için yönetildiğini kabul eder. Bu nedenle, yükümlülükleri yalnızca bireyleri korumakla sınırlı değil, eğitimden medyaya, kültürel ön yargılardan hukuki düzenlemelere kadar tüm toplumsal alanlarda önleyici ve dönüştürücü adımlar atmayı zorunlu kılar.

Buna karşılık, 6284 Sayılı Kanun, İstanbul Sözleşmesinden esinlenerek hazırlanmış olmakla birlikte, daha çok acil müdahale ve pratik koruma mekanizmalarına odaklanan bir ulusal yasadır. Temel işlevi, şiddet riski altındaki veya şiddete maruz kalan bireylere derhal ve somut koruma sağlamaktır; uzaklaştırma emirleri, geçici maddi yardım, barınma olanakları gibi hayati tedbirleri düzenler. Ancak feminist eleştiri, bu kanunun adında ve ruhunda "aile" vurgusunun öne çıkmasının, müdahaleyi zamanla "aile birliğini koruma" kaygısına indirgeme riski taşıdığına işaret eder.

Kanun, şiddetin sonuçlarına müdahale konusunda hayati araçlar sunsa da, İstanbul Sözleşmesi'nin taşıdığı radikal toplumsal dönüşüm iddiasından ve yapısal analiz derinliğinden yoksundur. Bir başka deyişle, 6284 yangını söndürmek için gerekli hortum ve itfaiyeyi sağlarken, İstanbul Sözleşmesi yangının çıkmasını engelleyecek yapısal inşaat kodlarını ve yangın güvenlik kültürünü değiştirmeyi hedefler.

Feminist Perspektifle İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun

Feminist hukuk teorisine göre kadına yönelik şiddet, bireysel bir kusur değil; kadınların erkeklere kıyasla ikincilleştirildiği yapısal bir güç eşitsizliğinin sonucudur. İstanbul Sözleşmesi, şiddeti bir "insan hakkı ihlali" olarak tanımlayarak bu politik kökeni uluslararası hukuk normuna taşımıştır. 6284 Sayılı Kanun

ise bu ruhla; sadece fiziksel değil, ekonomik ve psikolojik tahakküm araçlarını da hukuken tanımıştır.

"Özel olan politiktir" ilkesi uyarınca, devletin "aile mahremiyeti" gerekçesiyle şiddete göz yumması reddedilir. Hem Sözleşme hem de Kanun, ev içi şiddeti kamusal bir sorun kabul eder. Fail hakkında verilen uzaklaştırma kararları, "aile bütünlüğünün" değil, "bireyin can güvenliğinin" öncelikli olduğunun en somut kanıtıdır. Ancak kanun başlığındaki "Ailenin Korunması" ifadesi, uygulamada hâlâ ataerkil uzlaşma baskısı yaratma riski taşıdığı gerekçeyle eleştirilmektedir.

6284 Sayılı Kanun (m.8/3), koruyucu tedbirler için delil aranmamasını hükme bağlayarak "Kadının Beyanı Esastır" ilkesini hayata geçirmiştir. Bu ilke;

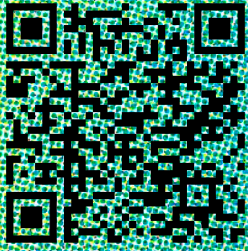
- **İspat Zorluğunu Aşar:** Şiddetin gizli doğasını kabul eder.
- **Güç Dengesini Kurar:** Mağdurun beyanına itibar ederek hızlı bir koruma kalkamı oluşturur.
- **Hayati Tehlikeyi Önceler:** Adli yavaşlığa karşı can güvenliğini derhal güvenceye alır.

Kapsamın çocukları da içermesi, şiddetin nesiller arası aktarımını durdurmaya yönelik feminist bir stratejidir. Ancak temel sorun, yasal metinlerin gücünden ziyade; "toplumsal cinsiyet körü" uygulayıcılar ve yapısal engeller nedeniyle bu hakların fiiliyatta tam karşılık bulamamasıdır.

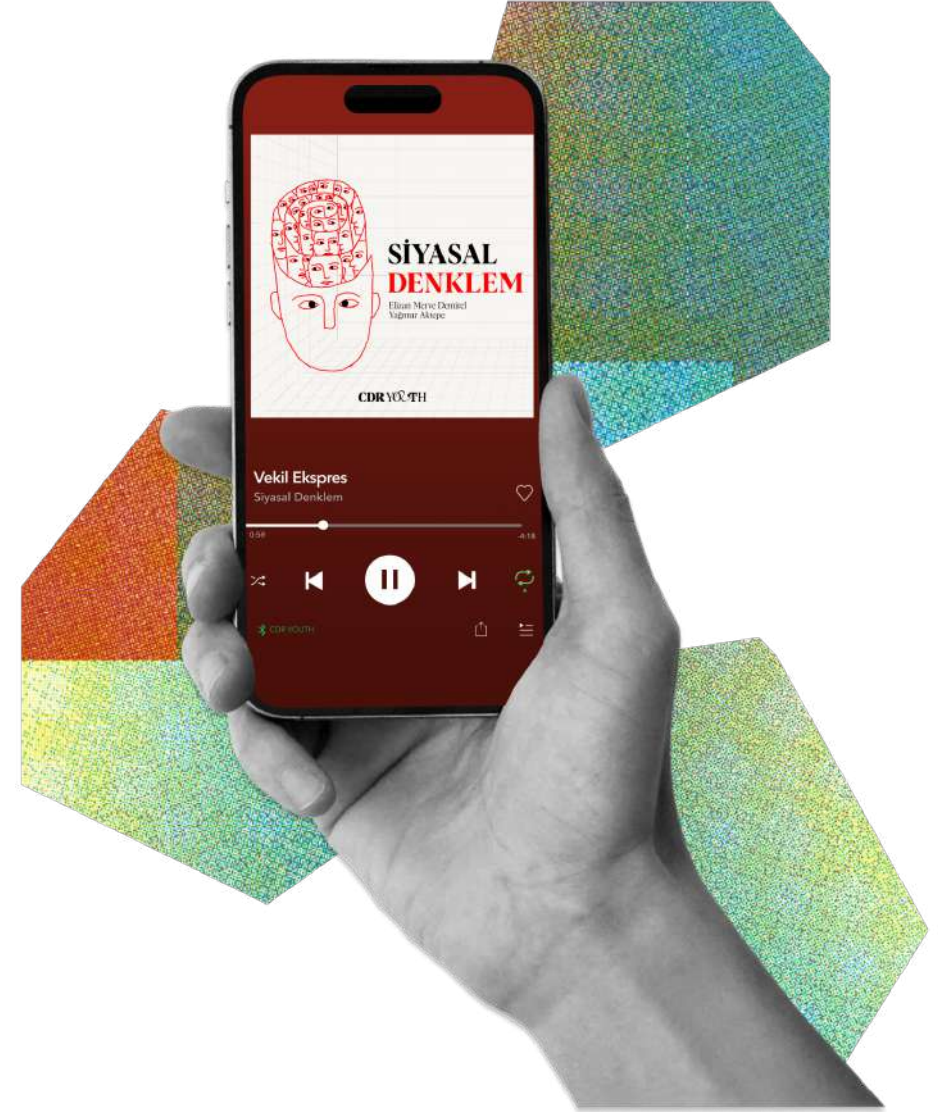
SONUÇ VE ÖNERİ

Bu çalışma, İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun'un yalnızca yasal metinler değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yapısal kökenlerini hedef alan politik belgeler olduğunu kesin olarak ortaya koymuştur. Feminist perspektif temelinde; Sözleşme'nin şiddeti cinsiyete dayalı bir insan hakkı ihlali olarak tanımlaması, Kanun'un ise faili mağdurdan uzaklaştıran mekanizmaları ile aile kutsallığına Karşı bireyin can güvenliğini mutlak öncelik haline getirmesi ve "Kadının Beyanı Esastır" ilkesiyle mağdurun deneyimini merkeze alması, bu metinlerin ilerici dönüşümün temel taşlarıdır. Ancak, bu hukuki ilerlemeye rağmen, uygulamada ciddi aksaklıklar devam etmektedir; yargı, kolluk kuvvetleri ve idari mercilerdeki ataerkil önyargıların (toplumsal cinsiyet körlüğü) ve bürokratik engellerin, Kanun'un koruma ve önleme tedbirlerinin hızını ve etkinliğini düşürdüğü tespit edilmiştir. Bu durum, şiddetle mücadeleyi kalıcı kılmak için sadece yasal metinleri korumakla yetinilmeceğini gösterir.

Bu feminist tutum ve analizin sonuçlarına dayanarak; uygulayıcıların kapasitelerini toplumsal cinsiyete duyarlı eğitimlerle sürekli artırmak, şiddeti doğruan eşitsizlikleri temelden hedef alan önleyici politikaları (eğitim müfredatları, farkındalık çalışmaları) yaygınlaştırmak ve mağdurlara sunulan destek hizmetlerinin kalitesini artırmak hayati önem taşımaktadır. Bu yasaların ruhunun tam olarak hayata geçirilmesi ve de jure eşitliğin de facto eşitliğe dönüştürülmesi; hukuki reformların yanı sıra, toplumsal yapıyı kalıcı olarak dönüştürmeye hedefleyen feminist bir eylem çerçevesi ile mümkündür.

*Çalışmanın romanının görünürdükleri için
Ok kodu taratabilirsiniz.*

SİYASAL DENKLEM

Elizan Demirel - Yağmur Aktepe

Siyaset bilimi, yalnızca akademik makalelerin konusu değil, günlük hayatımızı şekillendiren kararların bütünüdür. CDR Youth katılımcıları tarafından hayata geçirilen "Siyasal Denklem" podcast projesi, Türkiye siyasetinin karmaşık ve tartışmalı başlıklarını, gençlerin perspektifinden ve anlaşılır bir dille tartışmaya açmayı hedeflemektedir.

TÜRKİYE'DE BOYKOT KÜLTÜRÜ VE EKONOMİK ETKİLERİ

Asena Sümeyye Ataseven

TANIMLAR

Boykot kavramının ve ilgili terimlerin netleştirilmesi, çalışmanın kavramsal çerçevesi için kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, tanımlar aşağıdaki şekilde detaylandırılmıştır:

1. **Boykot:** Belirli bir markayı, ürünü veya hizmeti siyasi, sosyal veya etik gerekçelerle tüketmeme eylemi olarak tanımlanır. Boykot, bireysel veya toplu olarak gerçekleştirilebilir ve ekonomik kayıp yaratma amacı taşır. Türkiye'de özellikle sosyal medya üzerinden organize edilen boykotlar, kolektif eylem gücünü artırmıştır.
2. **Tüketici Direnişi:** Tüketicilerin, ekonomik araçlar aracılığıyla sosyal veya politik mesaj vermesi olarak tanımlanır. Tüketici direnişi, sadece alışveriş tercihlerinde değil, marka sadakati ve toplumsal katılım boyutlarında da kendini gösterir. Örneğin, Espressolab boykotu sırasında öğrenciler, sadece ürün satın almayarak değil, kampüs içi etkinliklerde yürüyüş ve pankartlarla da direniş göstermişlerdir.
3. **Toplumsal Bilinç:** Bireylerin ve toplulukların etik, siyasi ve sosyal değerler doğrultusunda davranış geliştirme kapasitesidir. Literatürde toplumsal bilinç, boykotların yayılma hızını ve etkinliğini belirleyen en önemli faktörlerden biri olarak gösterilmektedir.
4. **Ekonomik Etki:** Boykotun, şirket satışları, piyasa değeri ve hisse senedi performansı gibi finansal göstergeler üzerindeki etkisidir. İlke Vakfı raporunda, Coca-Cola ve Starbucks gibi markalarda gözlenen satış düşüşleri ve gelir kayıpları ekono-

mik etkinin örnekleri olarak verilmiştir.

5. **Sosyal Medya Etkisi:** Dijital platformlar aracılığıyla boykot çağrılarının yayılması ve görünürlüğün artırılmasıdır. Sosyal medya, özellikle genç nüfusun aktif katılımını sağlamakta ve boykotun etkisini kısa sürede artırmaktadır. Örneğin, Instagram ve Twitter kampanyaları Espressolab boykotunda kritik rol oynamıştır.
6. **Kurumsal Strateji:** Boykota maruz kalan şirketlerin, pazarlama, reklam ve ürün geliştirme alanlarında aldığı önlemler ve adaptasyon süreçleridir. İlke Vakfı raporuna göre bazı şirketler, boykotu fırsata çevirerek alternatif ürünler sunmuş ve kampanya mesajlarını kendi stratejilerine uyarlamıştır.
7. **Fıkhi Boyut (Dini Meşruiyet):** Boykotun İslam hukukuna göre meşru bir toplumsal eylem olup olmadığı, etik ve dini bağlamda değerlendirilmesidir. İlke Vakfı raporu, boykotun zulme karşı ve haksız uygulamalara karşı bir direniş aracı olarak meşru olduğunu vurgular.

ÖZET

Bu araştırma, Türkiye'de son yıllarda gerçekleşen boykot hareketlerinin ekonomik ve toplumsal etkilerini derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Boykotlar, tüketicilerin bilinçli tercihleri ve kolektif eylemleri aracılığıyla markalara mesaj iletme yöntemidir. Türkiye'de özellikle Coca-Cola, Starbucks, Philips, Vestel ve Espressolab gibi markalara yönelik boykotlar öne çıkmıştır. Bu boykotlar, sadece ekonomik sonuçlar doğurmakla

kalmamış, toplumsal bilinçlenme, etik değerlerin görünürleşmesi ve genç nesil arasında politik farkındalık yaratma işlevi de görmüştür.

İlke Vakfı'nın 2024 tarihli raporuna göre, boykotların etkisi, katılımcı sayısı, süre ve sosyal medya görünürlüğü ile doğru orantılıdır. Örneğin markanın satışlarını kısa vadede %10–15 düşürmüştür. Coca-Cola ve Starbucks boykotları kısa vadede gelir kayıplarına neden olmuş, ancak küresel marka gücü nedeniyle uzun vadede etkiler sınırlı kalmıştır.

Araştırma, boykotların ekonomik etkilerinin yanı sıra toplumsal ve kültürel boyutlarını da ele almaktadır. Sosyal medya platformları, gençlerin aktif katılımı, etik ve siyasi değerler boykotların etkinliğini artırmaktadır. Ayrıca boykotların, markaların kriz yönetimi, sosyal sorumluluk politikaları ve iletişim stratejileri üzerinde de uzun vadeli etkiler yaratabileceği gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak, boykotlar yalnızca ekonomik bir araç değil; toplumsal direnişin, tüketici bilincinin ve etik değerlerin görünürleşmesini sağlayan önemli bir mekanizmadır. Türkiye'de boykot kültürü, özellikle gençler arasında güçlü bir toplumsal etkileşim aracı olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışma, boykotların ekonomik ve toplumsal boyutlarını sistematik biçimde ele alarak hem akademik hem de uygulamalı açıdan önemli veriler sunmaktadır.

GİRİŞ

Boykot

Tarihsel süreç içerisinde ekonomik, toplumsal ve politik etkileşimlerin şekillenmesinde önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Tüketicilerin bilinçli tercihleri aracılığıyla belirli ürünleri, markaları veya kurumları hedef alması olarak tanımlanan boykot, yalnızca ekonomik

bir tepki olmanın ötesinde, toplumsal bilinçlenme, etik duruş ve siyasi mesaj verme işlevi de taşımaktadır. Türkiye'de boykot kültürü, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeşitli toplumsal ve politik olaylarla birlikte şekillenmiş ve modern tüketici direnişi anlayışının temellerini atmıştır.

Boykot, küresel anlamda ilk olarak 19. yüzyılda İrlandalı toprak sahibi Charles Boycott'un uyguladığı sert kiralama politikalarına karşı köylülerin başlattığı ürün ve hizmet alımını reddetme eylemi ile gündeme gelmiştir. Ekonomik baskı oluşturma ve toplumsal talepleri dile getirmenin etkili bir yöntemi olarak dünya çapında kabul görmüştür. Avrupa ve Amerika'da özellikle işçi hakları mücadeleleri, sömürge karşıtı hareketler ve sivil haklar savunusu sırasında boykot, kitlesel bir eylem biçimi olarak yoğun biçimde kullanılmıştır.

Tarihsel Gelişim

Türkiye'de boykot kültürü, Cumhuriyet dönemi ile birlikte politik ve ekonomik bir araç olarak daha kurumsal bir boyut kazanmıştır. 1960'lı ve 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik krizler, politik çalkantılar ve toplumsal kutuplaşmalar, tüketici hareketlerinin boykot biçiminde örgütlenmesini tetiklemiştir. Bu dönemdeki boykotlar, genellikle siyasi mesaj iletme ve toplumsal dayanışmayı güçlendirme amacı taşımaktaydı. Örneğin, yerli ürünleri teşvik etmek ve dışa bağımlılığı azaltmak amacıyla başlatılan kampanyalar, hem ekonomik hem de milli bilinç oluşturma hedefiyle yürütülmekteydi.

1970'lerdeki yerli otomobil ve tekstil ürünlerini destekleme kampanyaları, hem ekonomik hem de ulusal kimlik vurgusu açısından önemli bir rol oynamıştır. 1980'lerden itibaren Türkiye'de globalleşmenin etkisiyle tüketici alışkanlıkları çeşitlenmiş ve uluslararası markalar pazara giriş yapmıştır. Bu süreç, boykot

ların sadece yerli ürün lehine değil, aynı zamanda küresel markaların etik ve sosyal sorumluluk eksikliklerine karşı bir tepki aracı olarak da kullanılmasını sağlamıştır. 1990'lı yıllardan itibaren internetin yaygınlaşması ve sosyal medya platformlarının ortaya çıkışı ile boykotlar daha görünür, organize ve hızlı bir biçimde yayılabilir hâle gelmiştir. Tüketiciler, dijital mecraları kullanarak kitlesel destek toplayabilmiş ve markaların ekonomik performansını doğrudan etkileme gücü kazanmıştır.

Örnek: 2003'te Coca-Cola'ya karşı başlatılan boykot, kısa sürede sosyal medya ve forumlar aracılığıyla geniş kitlelere ulaşmış, satışlarda geçici düşüşler meydana getirmiştir.

Son 20 yılda Türkiye'de boykot kültürü, özellikle genç neslin sosyal medya aracılığıyla başlattığı kampanyalarla güçlenmiştir. 2010 sonrası dönemde, küresel markalara yönelik boykotlar yalnızca satış kayıplarına yol açmakla kalmamış, aynı zamanda markaların pazardaki stratejilerini, reklam politikalarını ve kurumsal sosyal sorumluluk projelerini yeniden değerlendirmelerine neden olmuştur. İlke Vakfı'nın 2024 raporuna göre, bu tür boykotlar hem ekonomik hem de sosyal etkiler yaratarak tüketici davranışlarını ve toplumsal bilinçlenmeyi şekillendirmiştir.

Türkiye Örnekleri ve Ekonomik Etkiler

Espressolab, Türkiye'de boykot kültürünün son dönemde öne çıkan örneklerinden biridir. 19 Mart sürecinde öğrencilerin sosyal medya üzerinden başlattığı kampanyalar ve sokak eylemleri, markanın üniversite kampüslerindeki görünürlüğünü ciddi biçimde azaltmış ve kısa vadede satış kayıplarına yol açmıştır. Bu örnek, tüketici hareketlerinin doğrudan ekonomik etkiye dönüşebileceğini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Kampanya süresince Instagram ve X'de #EspressolabBoykot hashtag'i ile paylaşılan içerikler, markanın dijital görünürlüğünü olumsuz yönde etkilemiştir.

Sosyal medya analizi, kampanyaya katılım gösteren kullanıcı sayısının 20.000'i geçtiğini ve kampüs içinde düzenlenen yürüyüşlerde yüzlerce öğrencinin yer aldığını ortaya koymaktadır.

Starbucks ve Coca-Cola boykotları, küresel markaların Türkiye'deki satış hacmi ve marka algısını geçici olarak olumsuz etkilemiştir. İlke Vakfı raporuna göre: Coca-Cola'nın gazlı içecek satışlarında %12,2 düşüş, Starbucks'ın net gelirinde %15 düşüş yaşanmıştır.

Ancak uzun vadede, küresel gücün etkisiyle bu kayıplar sınırlı kalmış ve markalar kampanyaların ardından hızlı bir toparlanma göstermiştir.

Örnek: Coca-Cola, boykote karşı sosyal sorumluluk kampanyaları ve yerel sponsorluklarla marka algısını yeniden güçlendirmiştir.

Boykotların ekonomik etkilerinin yanı sıra sosyal boyutu da büyüktür. Bu hareketler, toplumda etik değerlerin ve siyasi bilinçlenmenin güçlenmesini sağlamakta, tüketicilere kolektif bir direnç pratiği sunmaktadır. İlke Vakfı raporu, boykotun fıkhi boyutunu da ele alarak, tüketici davranışlarının İslam hukuku perspektifinden değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. Raporda, boykot hareketlerinin sadece ekonomik veya toplumsal bir eylem olmadığını, aynı zamanda bireysel vicdan ve etik sorumluluk bağlamında anlam kazandığını vurgulamaktadır.

Boykot hareketleri, hem ekonomik hem de toplumsal bir etki aracı olarak Türkiye'de önemli bir yer tutmaktadır. Tarihsel süreç boyunca gelişen boykot kültürü, günümüz tüketici hareketleri ve toplum

sal direniş pratikleri için sağlam bir temel oluşturmaktadır. İlke Vakfı'nın raporu ve Kadir Kocadağ'ın belgeselleri, boykotun ekonomik, sosyal ve etik boyutlarını kapsamlı bir biçimde ortaya koyarak, Türkiye'de boykot kültürünü anlamak isteyen araştırmacılar için değerli bir kaynak sunmaktadır. Sosyal medya ve dijital iletişim araçlarının etkin kullanımı, bu hareketlerin hızla yayılmasını sağlamakta ve genç neslin katılımını artırmaktadır.

PROBLEM

Türkiye'de boykotların ekonomik ve toplumsal etkisi hâlen tartışmalı bir konudur. Kısa vadede bazı şirketler üzerinde gözle görülür bir etki yaratmalarına rağmen, uzun vadeli finansal etkileri ve sürdürülebilirliği konusunda yeterli akademik veri bulunmamaktadır.

Rapor, Türkiye'de boykotların etkisinin şu alanlarda sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır:

1. Finansal Etki Sınırlılığı: Büyük küresel markalar, kısa süreli satış kayıplarını genellikle telafi edebilmektedir.
2. Katılımın Yoğunluğu: Boykot kampanyalarının etkinliği, katılımcı sayısına ve sürekliliğine bağlıdır.
3. Sosyal Medya ve Görünürlük: Dijital platformlarda yoğun etkileşim olsa da bu, doğrudan ekonomik kayba dönüşmeyebilir.

Dolayısıyla, Türkiye'de boykotların hem ekonomik hem de toplumsal etkilerini anlamak için kapsamlı veri ve analizlere ihtiyaç vardır. İlke Vakfı raporu, bu eksikliği gidermeye yönelik önemli bir adım olmuştur.

AMAÇ

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'de son yıllarda gerçekleşen boykot kampan-

yalarının ekonomik ve toplumsal etkilerini incelemektir. Çalışmada şu sorulara yanıt aranacaktır:

- Boykotlar kısa vadede şirketlerin satışlarını ve marka değerlerini ne ölçüde etkiler?
- Sosyal medya ve dijital platformların boykot etkinliğine katkısı nedir?
- Boykotlar toplumsal bilinçlenme ve tüketici direnci açısından nasıl bir rol oynar?
- Büyük ve küçük ölçekli şirketler boykota nasıl yanıt verir ve stratejilerini nasıl yeniden şekillendirir?

ÖNEM

Boykotlar, sadece ekonomik bir hareket değil, aynı zamanda toplumsal ve etik bir mesaj taşıma aracıdır. Türkiye bağlamında boykotların önemi şu şekilde özetlenebilir:

1. Toplumsal Bilinçlenme

Boykotlar, tüketicilerin etik ve siyasi değerlerini yansıtmaya olanak sağlar.

2. Ekonomik Etki

Kısa vadede satış kaybı ve marka algısı üzerinde etkili olabilir.

3. Kurumsal Strateji

Şirketler, boykotların etkilerini göz önünde bulundurarak stratejilerini ve yatırım kararlarını yeniden şekillendirir.

4. Araştırma ve Politika

Akademik çalışmalar ve politika üreticileri için boykot verileri, tüketici davranışlarını ve piyasa dinamiklerini anlamada kritik bir kaynak sağlar.

SINIRLAR

Veri Sınırlılığı: Bazı şirketlerin finansal ve satış verileri halka açık olmadığı için, rapor ve medya kaynakları ile desteklenen tahmini analizler yapılmıştır. Özellikle Espressolab gibi özel şirketlerde satış verilerine ulaşmak sınırlı olmuştur;

bu nedenle sosyal medya etkileşimi, kampanya katılım sayısı ve gözlemler üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Katılımcı Profili: Sosyal medya kampanyalarına katılanlar ve üniversite öğrencileri üzerinde yoğunlaşmıştır. Diğer tüketici grupları (örneğin 40 yaş üstü, kırsal bölgeler) kapsam dışında bırakılmıştır. Bu durum, çalışmanın genç nüfus ve kentli tüketici davranışları açısından güçlü bir odak oluşturmasını sağlamaktadır.

Ekonomik Etki Ölçütleri: Çalışmada boykotların ekonomik etkilerini ölçmek için hisse senedi performansı, piyasa değeri, satış hacmi ve net gelir gibi göstergeler esas alınmıştır. Bu göstergeler dışında, marka imajı ve müşteri memnuniyeti gibi dolaylı etkiler de literatür üzerinden tartışılmıştır.

Süreklilik ve Kalıcılık: Boykotların uzun vadeli etkileri sınırlı veri ile ölçülebilmştir. Çalışmada, boykotların genellikle 3-6 aylık periyotlarda gözlemlenen etkileri analiz edilmiştir; ancak kalıcı etki ve marka algısının uzun vadeli değişimi için daha fazla veri gereklidir.

Toplumsal ve Kültürel Sınırlılıklar: Türkiye'nin farklı bölgelerindeki kültürel ve sosyal farklar, boykotlara katılım ve etkiler üzerinde belirleyici olmuştur. Özellikle sosyal medya kullanım yoğunluğu ve genç nüfus oranı, boykotun etkinliğini artıran faktörler arasında yer almaktadır.

LİTERATÜR ÖZETİ

Türkiye Örnekleri

Duğan (2023) tarafından yapılan "İsrail-Filistin Savaşı Kapsamında Tüketici Düşmanlığının Boykot Tutumuna Etkisi" başlıklı çalışma, uluslararası çatışmaların tüketici boykot davranışları üzerindeki etkilerini incelemektedir. Araştırma, özellikle siyasi ve etik faktörlerin tüketici tutumlarını şekillendirdiğini ve boykot

katılımını artırdığını göstermektedir.

Arslan ve Beğendik (2021) tarafından yapılan "Sosyal Medya Pazarlamasının Tüketici Davranışlarına Etkisi ve Öğretmenlere Yönelik Nitel Bir Araştırma" başlıklı çalışma, sosyal medya pazarlamasının tüketici davranışları üzerindeki etkilerini öğretmenler özelinde nitel bir araştırma ile incelemektedir. Araştırma, sosyal medya kampanyalarının tüketici farkındalığını artırdığını, karar süreçlerini etkilediğini ve dijital platformların boykot gibi tüketici eylemlerinde dolaylı bir rol oynayabileceğini göstermektedir.

Scrolli'de yayımlanan "Üniversite Ayakta: Türkiye'de Geçmişten Günümüze Üniversite Boykotları" yazısı, Türkiye'de üniversite boykotlarının 1968'den günümüze uzanan seyrini ele alır. 1968'de reform, özerklik ve parasız eğitim talepleriyle başlayan hareketler, 1970'lerde işçi ve köylü mücadeleleriyle bağlantılanmış; 12 Eylül sonrası baskılar protesto biçimlerini daha dolaylı hale getirmiştir. 2000'lerden itibaren dijital aktivizm boykotları hızlandırmış, günümüzde ise siyasal ve ekonomik gelişmeler doğrultusunda öğrenciler yeniden boykotlara yönelmiştir.

Balıkçıoğlu ve Koçak (2021) tarafından yapılan "Şiddet İçermeyen Bir Eylem Olarak Dolaylı Tüketici Boykotlarının Oluşum Süreci ve Türkiye İçin Değerlendirme" başlıklı çalışma, Türkiye'de dolaylı ve şiddet içermeyen tüketici boykotlarının oluşum süreçlerini incelemektedir. Araştırma, tüketicilerin doğrudan boykot eylemi gerçekleştirmeden, dolaylı yollarla markalara veya ürünlere yönelik tepki gösterebilecekleri mekanizmaları ortaya koymaktadır. Bu bulgular, boykotların sadece ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve psikolojik etkilerini anlamak açısından önemlidir.

Ömeroğlu (2022) tarafından hazırlanan "The Legacy of Martin Luther King Jr. The

Montgomery Bus Boycott (1955-1956), The Beloved Community and Nonviolent Resistance” başlıklı yüksek lisans tezi, boykotların yalnızca ekonomik sonuçlar yaratmakla kalmayıp, toplumsal bilinçlenme, sivil itaatsizlik ve barışçıl direniş bağlamında da güçlü bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Yıldız ve Boyacı Yıldırım (2023) tarafından yapılan “Sosyal Medyada Marka Boykotları ve Kriz İletişimi: ‘Twitter (X)’ Kullanıcı Yorumlarının Metin Madenciliği” başlıklı çalışma, sosyal medyada boykot hareketlerinin marka algısı ve kriz yönetimi üzerindeki etkilerini incelemektedir. Araştırma, kullanıcı yorumlarının metin madenciliği teknikleriyle analiz edilmesiyle, sosyal medya platformlarının boykotların yayılımındaki rolünü ve şirketlerin kriz iletişimi stratejilerini göstermektedir.

Karataş (2020) tarafından yapılan “Küresel Markalara Yönelik Tutumları Etkileyen Faktörler” başlıklı çalışma, tüketicilerin küresel markalara karşı algı ve tutumlarını şekillendiren faktörleri incelemektedir. Araştırma, marka imajı, ülke yakınlığı, kültürel etkileşimler ve tüketici psikolojisinin, boykot kararlarında belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Bu bulgular, Türkiye’deki boykot hareketlerinin arkasındaki sosyal ve psikolojik motivasyonları anlamak açısından önemlidir.

Varlık ve Erendag Sümer (2022) tarafından yapılan “Sosyal Medyanın Siyasal Katılım Davranışına Etkisi: X, Y ve Z Kuşakları Üzerine Bir İnceleme” başlıklı çalışma, sosyal medyanın genç ve farklı kuşakların katılım davranışlarını nasıl etkilediğini araştırmaktadır. Çalışma, sosyal medyanın bilgilendirme, örgütlenme ve mobilizasyon işlevlerinin, tüketici boykotları gibi toplumsal hareketlerde de benzer bir etki mekanizması sağlayabileceğini göstermektedir.

Öztürk ve Nart (2021) tarafından yapılan “Tüketici Boykot Davranışının Belirleyicileri Üzerine Bir Araştırma: Ağızdan Ağıza İletişimin Aracılık Rolü” başlıklı çalışma, tüketici boykot davranışlarını etkileyen faktörleri ve ağızdan ağıza iletişimin bu süreçteki aracılık rolünü incelemektedir. Araştırma, tüketicilerin boykot kararlarını verirken sosyal çevrelerinden aldıkları bilgilerin ve etkileşimlerin belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, Türkiye’de sosyal medyanın ve toplumsal iletişimin boykotların yayılımında ne kadar etkili olduğunu anlamak açısından önemlidir.

İLKE Vakfı’na bağlı İslam İktisatı Araştırma Merkezi (İKAM) tarafından hazırlanan “Finansal, Toplumsal ve Fıkhi Boyutlarıyla Boykot” raporu, Türkiye’de boykot hareketlerinin ekonomik, sosyal ve fıkhi boyutlarını detaylı şekilde incelemektedir. Rapor, boykotların tüketim alışkanlıkları, marka stratejileri ve toplumsal bilinçlenme üzerindeki etkilerini ortaya koymakta, aynı zamanda İslami perspektiften boykotların meşruiyet ve etik çerçevesini tartışmaktadır.

Uluslararası Örnekler

Xie, Choo ve Lee (2023) tarafından yapılan “Tüketici düşmanlığının boykotlar üzerindeki etkileri: Bilişsel Duygusal Değerlendirmelerin ve Yabancı Merkeziliğin Rolü” başlıklı çalışma, tüketicilerin markalara karşı geliştirdiği düşmanlığın boykot niyetlerini nasıl şekillendirdiğini araştırmaktadır. Çalışma, bilişsel ve duygusal değerlendirmelerin yanı sıra yabancı merkeziliğin (xenocentrism) boykot kararlarındaki moderatör etkisini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, özellikle küresel markalara yönelik boykot hareketlerinin psikolojik ve sosyal dinamiklerini anlamak açısından önemlidir.

Lasarov, Hoffmann ve Orth (2021): “Boykot Etkisinin Kaybolması: Tüketicilerin Boykota Katılımı Zamanla Neden

ve Nasıl Azalır?” başlıklı çalışma, tüketici boykotlarının zaman içindeki dinamiklerini incelemektedir. Araştırma, başlangıçta yüksek olan boykot katılımının, duygusal motivasyonların azalması, ekonomik maliyetler ve sosyal normların etkisiyle zamanla nasıl azaldığını göstermektedir. Bu bulgular, boykot hareketlerinin sürdürülebilirliğini ve uzun vadeli etkilerini anlamak açısından kritik bir perspektif sunmaktadır.

Jedicke, Arnold ve Lindenmeier (2024) :“The Dynamics of Consumer Boycott Intention: Examining the Roles of Moral Reasoning, Cognitive Dissonance, and Self-Congruence” başlıklı çalışma, tüketici boykotlarına katılım niyetlerini etkileyen ahlaki muhakeme bilişsel uyumsuzluk ve öz- uyum faktörlerini incelemektedir. Araştırma, tüketicilerin etik ve psikolojik motivasyonlarının boykot kararlarını nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Bu bulgular, Türkiye’de ve uluslararası örneklerde boykot hareketlerinin sosyal ve psikolojik boyutlarını anlamak açısından önemlidir.

Suraji (2023) “Tüketici Boykotlarının Dinamikleri: İfade Edici ve Araçsal Faktörlerin Etkileşiminin İncelenmesi” başlıklı çalışma, tüketici boykotlarının dinamiklerini ve katılım motivasyonlarını ele almaktadır. Araştırma, duygusal faktörler ile araçsal faktörlerin etkileşimini inceleyerek, boykot hareketlerine katılımın zaman içindeki değişimini analiz etmektedir. Bu bulgular, tüketici boykotlarını yalnızca ekonomik tepki değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik bir fenomen olarak değerlendirmede önemli bir katkı sunmaktadır.

Ahmed ve Buheji (2024) “Supporting Gaza Through Consumer Selectivity – From Boycott To Buycott” başlıklı çalışma, boykotların yanı sıra destek amaçlı tüketim kavramını ele almaktadır. Araştırma, tüketicilerin belirli ürünleri veya

markaları seçerken etik ve politik motivasyonlarla hareket ettiğini göstermektedir. Çalışma, tüketici aktivizminin hem ekonomik hem de toplumsal boyutlarını anlamak açısından önemli bulgular sunmaktadır.

Kim (2023) “Tüketici boykotları, ülke yakınlığı ve küresel markalar arasındaki ilişkiler: Özne normların yumuşatıcı etkisi” başlıklı çalışma, tüketici boykotlarının yalnızca ekonomik etkilerini değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik faktörlerini de incelemektedir. Araştırma, tüketicilerin bir ülkeye yakınlık hissetmelerinin ve özne normların boykot kararlarını nasıl etkilediğini göstermektedir. Bu bulgular, küresel markalara yönelik boykotlarda tüketici algısının ve toplumsal normların önemini vurgulamaktadır

TARTIŞMA

Boykotların Türkiye ekonomisi, marka algısı ve toplumsal yapısı üzerindeki etkileri, kısa ve uzun vadeli perspektiflerle detaylı olarak ele alınmalıdır.

Kısa Vadeli Ekonomik Etkiler

Coca-Cola ve Starbucks’a yönelik sosyal medya kampanyaları ve toplumsal tepkiler kısa süreli gelir kayıpları yaratmış; Coca-Cola bazı bölgelerde satışlarında %12, Starbucks ise net gelirinde %15 düşüş yaşamıştır ve etki özellikle ilk 2-3 haftada en yüksek seviyeye çıkmıştır. Espressolab’e karşı üniversite öğrencilerinin başlattığı boykot, kampüs içi satışlarda %10-15 düşüşe yol açarak genç tüketici gruplarının boykotların ekonomik etkisinde belirleyici olduğunu göstermiştir. Philips ve Vestel örneklerinde ise elektronik ürünlere yönelik boykotlar kısa vadede bazı satışları düşürmüş, ancak geniş dağıtım ağı ve müşteri bağlılığı nedeniyle uzun vadeli kayıplar sınırlı kalmıştır.

Kısa vadeli etkiler yalnızca satışla sınırlı

kalmamış; tedarik zincirinde aksamalar ve hızlı promosyon değişiklikleri de görülmüş, örneğin Starbucks Türkiye boykot sürecinde bazı kampanyaları erken sonlandırıp marka imajını güçlendirmeye yönelik içerikler paylaşmıştır.

Uzun Vadeli Ekonomik ve Marka Etkileri

Küresel markalar kısa vadeli ekonomik kayıpları çoğunlukla telafi edebilse de boykotların marka algısı ve sosyal sorumluluk politikaları üzerinde kalıcı etkileri görülmektedir; Starbucks ve Coca-Cola, boykotlara karşı sosyal medya ve PR stratejilerini güçlendirerek algıyı yönetmeye çalışmıştır. İlke Vakfı raporuna göre boykotlar, şirketleri daha duyarlı pazarlama ve ürün geliştirme yaklaşımlarına yöneltmiş; çevre dostu ürünler ve etik üretim süreçleri bu etkiyle daha görünür hale gelmiştir. Sosyal medya çağında uzun vadeli etki, markaların tüketici nezdindeki değer algısını dönüştürmekte; boykotlar yalnızca ekonomik kayıp değil, tüketici sadakati ve marka itibarı açısından da kritik sonuçlar doğurmaktadır.

Toplumsal ve Sosyal Etki

Boykotlar, tüketici bilincini artırmakta ve toplumsal direnişin göstergesi olmaktadır. Özellikle gençler, boykotlar aracılığıyla sosyal, politik ve etik mesajlar vermektedir.

İlke Vakfı raporu, boykotların özellikle gençler arasında güçlü bir etkileşim yarattığını, tartışma ve bilgilendirme etkinlikleri ile toplumsal bilinci artırdığını vurgulamaktadır.

Boykotlar, tüketici direnişini somut bir biçimde görünür kılmakta ve gençlerin aktif politik katılımını teşvik etmektedir.

Dijital Platformların Rolü

Dijital platformlar sayesinde boykotlar,

coğrafi sınırları aşmakta ve daha geniş bir toplumsal etkiye sahip olmaktadır. Örneğin, Espressolab boykotu, sosyal medya üzerinden hızla yayılarak diğer şehirlerdeki öğrencilerin de katılımını sağlamıştır.

Sosyal medya analizi, boykotların etkinliğini ölçmek için kullanılan önemli bir göstergedir. Paylaşımlar, hashtag kullanımı, etkileşim oranları ve kampanya erişimi, boykotun yayılma hızını ve etkisini belirlemede kritik rol oynamaktadır.

Kültürel ve Psikolojik Etkiler

Boykotlar, tüketicilerin etik değerler, sosyal sorumluluk ve toplumsal bilinç konularında farkındalığını artırmaktadır. Türkiye'deki genç nesil, sosyal medya kampanyalarıyla politik ve toplumsal mesajları hızlı şekilde yayabilmektedir.

İlke Vakfı raporuna göre, boykotlar yalnızca ekonomik kayıp yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda tüketicilerin marka tercihlerini uzun vadede etkileyebilmektedir. Örneğin, boykota katılan öğrenciler, benzer ürünlerde alternatif markaları tercih etme eğiliminde olmuşlardır.

Dijital Platformların Rolü

Bazı akademisyenler, boykotların ekonomik etkilerinin sınırlı olduğunu ve büyük şirketlerin küresel gücü nedeniyle uzun vadede büyük değişiklik yaratmadığını savunmaktadır.

Boykotların etkisi, katılım yoğunluğu, süresi ve sosyal medya görünürlüğü ile doğru orantılıdır. Uzun vadeli marka algısı üzerindeki etkiler ise karmaşık ve ölçülmesi güç bir süreçtir.

Ayrıca, bazı boykotlar halkın genel tepkilerinden bağımsız olarak organize edilebilmekte ve belirli toplumsal grupların katılımıyla sınırlı kalabilmektedir.

SONUÇ

Bu araştırma, Türkiye'deki boykot hareketlerinin ekonomik, toplumsal ve kültürel etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Analizler, boykotların yalnızca ekonomik kayıp yaratmakla sınırlı olmadığını, aynı zamanda toplumsal bilinçlenme, etik değerlerin görünürleşmesi ve gençlerin aktif katılımı açısından kritik bir rol oynadığını göstermektedir.

Ana Bulgular

1. Kısa Vadeli Ekonomik Etki: Coca-Cola, Starbucks ve Espressolab gibi markalar, boykot dönemlerinde satış kayıpları yaşamıştır. Espressolab boykotu kampüs satışlarını %10-15 düşürürken, Coca-Cola ve Starbucks bazı bölgelerde %12-15 civarında kayıp yaşamıştır.

Bu durum, boykotların özellikle hedef kitlesine bağlı olarak ekonomik etkilerinin değişebileceğini göstermektedir. Sosyal medya kampanyalarının yaygınlığı, bu etkileri artıran bir faktördür.

2. Uzun Vadeli Marka ve Algı Etkisi: Küresel markalar kısa vadeli ekonomik kayıpları telafi edebilmekle birlikte, boykotlar marka algısı ve sosyal sorumluluk stratejilerini kalıcı olarak etkileyebilir.

Starbucks ve Coca-Cola, boykotlara karşı sosyal medya ve PR stratejilerini güçlendirerek marka algısını korumaya çalışmıştır. İlke Vakfı raporu, boykotların şirketleri etik üretim, çevre dostu ürünler ve toplumsal duyarlılık odaklı kampanyalar geliştirmeye yönlendirdiğini göstermektedir.

3. Toplumsal ve Kültürel Etki: Boykotlar, gençlerin etik değerler, politik bilinç ve toplumsal farkındalık

kazanmasını sağlamaktadır.

Espressolab boykotu sırasında yürüyüşler, pankartlar ve dijital kampanyalar toplumsal farkındalığı artırmıştır. Coca-Cola ve Starbucks boykotları, sosyal medya ve geleneksel medya aracılığıyla geniş kitlelere ulaşmış, etik ve politik mesajların tartışılmasına öncülük etmiştir

4. Sosyal Medya ve Dijital Etki: Instagram, X ve TikTok gibi platformlar boykotların yayılmasında kritik rol oynamaktadır. Hashtag kullanımı, paylaşım sayısı ve etkileşim oranları, boykotun etkinliğini ve görünürlüğünü artırmaktadır.

ÖNERİLER

Şirketler için:

Boykotlara karşı duyarlı sosyal medya ve iletişim stratejileri geliştirilmelidir.

Etik ve çevre dostu politikalar, uzun vadeli marka algısını korumak için ön plana çıkarılmalıdır.

Tüketiciler için:

Boykotlar bilinçli ve planlı bir şekilde yürütülmeli; mesajlar dijital platformlarda etkili biçimde paylaşılmalıdır.

Katılımcılar, boykotun ekonomik ve toplumsal etkilerini göz önünde bulundurmalıdır.

Akademik araştırmacılar için:

Boykotların ekonomik ve toplumsal etkileri, niceliksel ve niteliksel yöntemlerle detaylı biçimde incelenmelidir.

Sosyal medya analizi, kampanya erişimi ve tüketici davranışları üzerine çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Ahmed, D., & Buheji, M. (2024). Supporting Gaza Through Consumer Selectivity – From Boycott To Buycott.

Arslan, E., & Beğendik, B. (2021). Sosyal Medya Pazarlamasının Tüketici Davranışlarına Etkisi ve Öğretmenlere Yönelik Nitel Bir Araştırma.

Anlgan, K. Ö., & Köken, Y. (2022). Tüketici etnosentrizmi ve tüketici düşmanlığının sosyal medyada boykota etkisi. Yıl: 2022, Cilt: 31, Sayı: 1, s. 292–307.

Balaban, S., & Yüce, S. (2019). Tüketici boykotu ve tüketici-lerin boykot katılımlarını etkileyen faktörler. Yıl: 2019, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 191–212.

Balıkçıoğlu, B., & Koçak, A. (2021). Şiddet İçermeyen Bir Eylem Olarak Dolaylı Tüketici Boykotlarının Oluşum Süreci ve Türkiye İçin Değerlendirme. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetinkaya Bozkurt, Ö., & Söyleyici, G. T. (2017). Sosyal Medya ve Tüketici Davranışları İlişkisi: Türkiye'deki Sosyal Medya Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma. Yıl: 2017, Sayı: 9, s. 36–54.

Duğan, Ö., Hoşgör, H., Kaya, M., Demirel, M., Can, Ö., & Akçalı, S. (2023). İsrail-Filistin Savaşı Kapsamında Tüketici Düşmanlığının Boykot Tutumuna Etkisi.

İlke Vakfı. (2025). Türkiye'de Boykot Kültürü ve Ekonomik Etkileri Raporu. Ankara: İlke Yayınları.

Jedicke, E. M., Arnold, C., & Lindenmeier, J. (2024). The Dynamics of Consumer Boycott Intention: Examining the Roles of Moral Reasoning, Cognitive Dissonance, and Self-Congruence.

Karataş, A. (2020). Küresel Markalara Yönelik Tutumları Etkileyen Faktörler.

Kim, C. (2023). Consumer boycotts, country affinity, and global brands: The moderating effect of subjective norms.

[Espressolab: Son Dönemin En Tartışmalı Şirketi](https://youtu.be/vWvunDmqveg?si=n3cQDY70RvmpZOB2)

[Ekrem İmamoğlu Olayı - Espressolab Boykotu](https://youtu.be/nlu03HAFeoA?si=H4H-eihNDeVquAON)

[Boykotun Gücü: Tarihin En Başarılı Boykotları](https://youtu.be/nKq8HIApeLU?si=84Boy10r4ZjS5nVR)

Lasarov, W., Hoffmann, S., & Orth, U. (2021). Vanishing Boycott Impetus: Why and How Consumer Participation in a Boycott Changes Over Time.

Ömeroğlu, G. (2022). The Legacy of Martin Luther King Jr.: The Montgomery Bus Boycott (1955-1956), The Beloved Community and Nonviolent Resistance (Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Tarih Bölümü).

Öztürk, A., & Nart, S. (2021). Tüketici Boykot Davranışının Belirleyicileri Üzerine Bir Araştırma: Ağızdan Ağıza İletişimin Aracılık Rolü. Yıl: 2021, Cilt: 20, Sayı: 78, s. 660–687.

Suraji, R. (2023). Tüketici Boykotlarının Dinamikleri: İfade Edici ve Araçsal Faktörlerin Etkileşiminin İncelenmesi. Dinasti Bilgi ve Teknoloji, 1(2), 50–59. DOI: 10.38035/dit.v1i2.309

“Üniversite Ayakta”: Türkiye’de Geçmişten Günümüze Üniversite Boykotları. (You Tube). Varlık, F., & Erendağ Sümer, F. (2022). Sosyal Medyanın Siyasal Katılım Davranışına Etkisi: X, Y ve Z Kuşakları Üzerine Bir İnceleme. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Xie, J., Choo, H. J., & Lee, H. K. (2023). Effects of consumer animosity on boycotts: the role of cognitive- affective evaluations and xenocentrism.

Yıldız, E., & Boyacı Yıldırım, M. (2023). Sosyal Medyada Marka Boykotları ve Kriz İletişimi: ‘Twitter (X)’ Kullanıcı Yorumlarının Metin Madenciliği.

TÜRKİYE'DE KADINA YÖNELİK ŞİDDET: SON 5 YIL VE CAYDIRICILIK

Elif Emec

Şiddet, insanlık tarihi boyunca zamana ve toplumsal yapıya göre değişen, hem bireysel hem de toplumsal boyutta karşılaşılan evrensel bir sorundur. Yarattığı sosyal, psikolojik ve ekonomik etkiler uluslararası düzeyde hissedilmekte, bu da konuyu modern dünyanın en dikkat çekici meselelerinden biri haline getirmektedir. Bir eylemin şiddet mi yoksa meşru bir davranış mı sayılacağı, toplumsal değerlere ve bağlama göre farklılık gösterebilir; örneğin savaşlardaki kitlesel şiddet ile sivil yaşamdaki bireysel şiddet farklı algılanabilmektedir. Çoğu zaman içgüdüsel ya da çevresel bir davranış olarak görülen şiddet, özünde taraflar arasındaki çıkar çatışmalarının yasa dışı yollarla çözülme çabasını temsil eder.

Kavramsal çerçevede şiddet, dar ve geniş anlamda iki farklı boyutta ele alınmaktadır. Dar anlamda şiddet; kişinin bedensel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik, doğrudan mal ve can güvenliğini tehdit eden sert ve acı verici eylemlerdir. Geniş anlamda ise şiddet, fiziksel etkileri her zaman açıkça ölçülemeyen ancak birey üzerinde dolaylı ve somut bir baskı yaratan her türlü tutumu kapsar. Bu yönüyle şiddet, sadece fiziksel bir saldırı değil, aynı zamanda kişisel özgürlükleri ve ruhsal dengeleri sarsan karmaşık bir baskı mekanizmasıdır.

Dünya Sağlık Örgütü, şiddeti gücün ve iktidarın bir başkası üzerinde kasıtlı bir tehdit aracı olarak kullanılması ve bunun sonucunda çeşitli zararlara yol açması olarak tanımlar. Bu çok yönlü

olgu, kitlelere uygulanan şiddet (savaş, terör, ekonomik yaptırımlar) ve bireysel şiddet olarak sınıflandırılabilir. Kitlesel şiddet uluslararası bir sorun teşkil ederken, bireysel şiddet bir ülkenin hukuk yapısının ve gelişmişlik düzeyinin temel göstergelerinden biridir. Günümüzde tüm toplumları etkileyen bu sosyal probleminden en fazla zarar gören kesimin ise dünya genelinde kadınlar olduğu kabul edilmektedir.

KADINA YÖNELİK ŞİDDET

Kadına yönelik şiddet kavramı, Dünya Sağlık Örgütü tarafından “kadının bedensel bütünlüğüne sırf kadın olduğu için yapılan her türlü fiziksel, cinsel veya psikolojik müdahaleler sonucunda kadının zarar görmesi ve toplum içinde ya da özel hayatında kadına baskı uygulanarak özgürlüklerinin keyfi olarak kısıtlanması şeklinde tanımlanmıştır. Günümüzde yaygın olarak rastlanan kadına yönelik şiddet, insan hakları sorunu olduğu gibi bir halk sağlığı sorunu içeriğinde de kabul edilmeye başlanmıştır.

Kadına yönelik şiddet, kadının fiziksel, cinsel ya da psikolojik zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan hareketlerdir. İster kamusal, ister özel alanda olsun kadına yönelik her türlü baskı yöntemi şiddettir. Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesine göre, kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, bir kadına sırf

kadın olduğu için yöneltilen ya da oran-sız şekilde kadınları etkileyen şiddettir.

KADINA YÖNELİK ŞİDDET TÜRLERİ

Kadına yönelik şiddet, hemen hemen tüm dünya ülkelerinde gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın karşılaşılan önemli bir sosyal problemdir. Bu şiddet farklı ülkelerde farklı şekillerde ortaya çıksa da genel olarak fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet şeklinde sınıflandırılabilir. Bu şiddet türlerinden ilki olan fiziksel şiddet, kadınların en fazla karşı karşıya olduğu şiddet türüdür ve kadının bedenine yönelik olarak bedensel zarar görmesine neden olan müdahaleleri içermektedir. Bu şiddet türü beraberinde psikolojik şiddeti de getirmektedir. Diğer bir şiddet türü olan psikolojik şiddet ise kadının öz güvenini ve saygınlığını sarsan her türlü tutum ve davranış biçimini içermektedir. Psikolojik şiddetin kadın üzerindeki olumsuz etkisi, fiziksel şiddet kadar güçlü olmasına karşın fiziksel şiddetin beden üzerinde daha kalıcı ve gözle görülür izler bırakması, toplum önünde fiziksel şiddeti psikolojik şiddete göre daha ön plana çıkarmaktadır.

Cinsel şiddet, kadının cinsel ritüeldeki rolünün ona zorla ve baskı ile kendi özgür iradesi dışında kabul ettirilmesi sonucunda ortaya çıkan şiddettir. Cinsel şiddete maruz kalan kadınlarda yaş sınırı genişliği, diğer şiddet türlerine maruz kalan kadınların yaş sınırına göre daha fazladır. Bu da bu şiddet türünü diğerlerine göre medya önünde ön plana taşımaktadır.

Ekonomik şiddet ise ekonomik yaptırımlarla kadının yaşamını devam ettirmesini sağlayacak maddi güçten mahrum bırakılmasıdır. Bu şiddet türü, kadın üzerinde bir baskı ve denetim aracı olarak kullanıldığı zaman diğer

şiddet türlerinin de uygulanmasına zemin hazırlamaktadır.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kadınların yüz yüze kaldığı önemli sorunlardan bir tanesi kadınlara yönelik şiddettir. Uygulanan şiddetin türü ne olursa olsun bu şiddetin önlenmesi adına Türkiye’nin imzalamış olduğu uluslararası sözleşmelerle sorumluluk devlete verilmiş olsa da kadınların maruz kaldığı şiddet oranlarında yıllar içinde bir azalma meydana gelmemiştir. Türk aile yapısında geleneksel cinsiyete dayalı ayrımcılık özellikle kız çocuklarının ve kadınların toplumsal hayata etkin katılamamalarına ve bunun bir sonucu olarak da birçok açıdan mağduriyet yaşamalarına yol açmaktadır.

Ülkemizde kadınların karşı karşıya kaldığı her türlü şiddeti tam bir güven içinde iletebilecekleri bir ortam ve güven varlığının eksikliği bu tür verilerin sınırlı sayıda toplanmasına ve işlenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle bu tür çalışmalar daha çok 1980’li yılların sonlarına doğru daha çok kadın kuruluşlarının yerel veya bölgesel bağlamda yaptığı çalışmaları ile sınırlı kalmıştır. Bu alanda kurumsal olarak yapılan çalışmalar ise 1990’lı yılları kapsamaktadır. Türkiye’de bu alanda yapılmış en kapsamlı nicel araştırma Hacettepe Üniversitesi ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ortaklaşa yürüttüğü “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması” çalışmasıdır. Bu çalışmada hem kırsal hem de kent-sel yerleşim alanında yaşayan 15-59 yaş aralığındaki kadınların maruz kaldıkları birçok şiddet türü ve sosyal yaşamdan engellenmeleri Türkiye genelinde 12 bölge dikkate alınarak yüz yüze görüşmelerle sayısal olarak raporlanmıştır. Bu rapora göre herhangi bir nedenle şiddete maruz kalmış kadınların oranı %36 olarak bulunmuştur. Bu oran kentsel alanda %35, kırsal alanda ise

%37,5’dir. Uygulanan şiddet türlerine bakıldığında fiziksel şiddet oranı %36, cinsel şiddet oranı %12, hem cinsel hem de fiziksel şiddet %38’dir.

TÜRKİYE KADINA YÖNELİK ŞİDDET ARAŞTIRMASI, 2024

TÜİK ve Aile Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın araştırması kapsamında 15-59 yaş grubundaki 18 bin 275 kadın ile görüldü Türkiye Kadına Yönelik Şiddet Araştırması, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adına, TÜBİTAK 1007 - Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini Destekleme Programı kapsamında Marmara Üniversitesi ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) iş birliğinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma ile Türkiye’de kadına yönelik şiddete ilişkin mevcut durum, risk faktörleri, sonuç ve etkiler, mücadele yöntemleri ile algı, tutum ve farkındalığın ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırmanın alan uygulaması, 18 Kasım 2024-31 Ocak 2025 tarihleri arasında Türkiye genelinde TÜİK tarafından gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında, 15-59 yaş grubunda Türkiye Cumhuriyeti vatan-daşı en az bir kadın fert bulunan 22 bin 110 örnek hane belirlenmiştir. Örneklem tasarımı, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) 1. Düzeye göre 12 bölge ve TÜİK tarafından güncel ihtiyaçlar doğrultusunda revize edilen yeni kent-kır sınıflaması bazında tahmin üretecek şekilde belirlenmiştir. Veriler, örnek hanelerde yaşayan 18 bin 275 kadın ile yapılan bilgisayar destekli yüz yüze görüşmelerden elde edilmiştir.

Seçilen hanelerde yaşayan kadınlara şiddet deneyimi ve geçmişi, sağlık, çalışma hayatı ve ekonomik durum, kurumsal hizmet ve politikalar hakkında farkındalık gibi konularda sorular içeren bir anket uygulanmıştır. Bu araştırmada sadece eş/eski eş/birlikte olduğu kişi

tarafından uygulanan şiddetle sınırlı kalmamış; tüm aile üyeleri, sosyal çevre, yabancı biri ve diğer kişiler tarafından kadına uygulanan şiddet de ayrıntılı olarak derlenmiştir.

Şiddet türleri olarak fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik şiddet, ısrarlı takip ve dijital şiddet hem yaşamın herhangi bir dönemi hem de son 12 aylık dönem olarak incelenmiştir. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte şiddetin yeni bir görünümü olarak ortaya çıkan dijital şiddet ile son 12 aylık dönemdeki ısrarlı takip kapsama ilk kez dâhil edilmiştir.

Araştırma sonuçlarından elde edilen temel bulgular aşağıda verilmiştir.

Yaşamının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete uğramış kadınların oranı %12,8 oldu Yaşamının herhangi bir döneminde kadınların %28,2’si psikolojik, % 18,3’ü ekonomik, % 12,8’i ise fiziksel şiddete uğradı.

Evli kadınların yüzde 26,4’ü psikolojik, yüzde 19,9’u ekonomik, yüzde 11,6’sı ise fiziksel şiddet gördü.

Boşanmış kadınların ise hayatlarının herhangi bir döneminde çok daha yüksek oranda psikolojik ve ekonomik şiddete maruz kaldığı görüldü. Boşanan kadınların yüzde 62,1’i psikolojik, yüzde 42,5’i ekonomik, yüzde 41,5’i fiziksel şiddete uğradı.

Hiç evlenmeyen kadınların ise yüzde 25,7’si psikolojik, yüzde 14,2’si dijital şiddete ve yüzde 13,4’ü ısrarlı takibe maruz kaldı.

İsrarlı takibe uğrayan kadınların yüzde 39,6 oranında "yabancı biri", yüzde 32,1 oranında ise eski eş ya da eskiden birlikte olduğu kişiler tarafından takip edildiği belirlendi. Ayrıca herhangi bir okul bitirmeyen kadınların en fazla ekonomik şiddete uğrayan grup olduğu kaydedildi.

Ekonomik şiddete uğrayan kadınların yüzde 31,8’ini herhangi bir okul bitirmeyenler oluştururken, yüzde 8,9 ile yükseköğretimi tamamlayan kadınlar yer aldı.

Son bir yıl içerisinde kadınların yüzde 25,1'i çeşitli şiddet türlerine maruz kaldı:

- %11,6'sı psikolojik,
- %3,7'si dijital,
- %3,2'si ekonomik,
- %3,1'i ısrarlı takip,
- %2,6'sı fiziksel şiddet,
- %0,9'u cinsel şiddet olarak kaydedildi.

Bazı kadın hakları savunucuları ve sivil toplum kuruluşları ise raporda paylaşılan verileri eksik olmakla eleştirdi.

Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu Eylül ayında 27, yılın ilk 9 ayında ise 290 kadının öldürüldüğünü açıkladı. Federasyonun raporuna göre kadınların 147'si ateşli silahla, 56'sı kesici aletle, 14'ü ise boğularak hayatını kaybetti.

Raporda 184 kadının aile içinde öldürüldüğüne dikkat çekildi. Rapora göre kadınların;

- 104'ü aile içinden erkekler tarafından,
- 41'i boşandığı ya da boşanma aşamasında olduğundan erkek tarafından,

- 18'i ayrılmak istediği erkek tarafından,
- 29'u birlikte yaşadığı erkek tarafından,
- 12'si ise tanıdığı bir erkek tarafından öldürüldü.

Araştırmalardaki verilere dayanarak cezalar yeterli mi caydırıcılık sağlıyor mu?

Cezaların artırılması, cezaların caydırıcılığı ile doğru orantılı değildir. Mayıs 2022'de Türk Ceza Kanunu'nda kadınlara karşı işlenen bazı suçlar için sembolik cezalar artırıldı. Cezalar arttıkça hakimlerin daha güçlü deliller beklentisi içine girdikleri ve beraat yönünde eğilimleri olduğu görülmektedir. Bu nedenle cezaların artırılması cezasızlığa sebebiyet verebilmektedir.

Cezalar genellikle alt sınırdan verilmekte ve takdiri indirim (iyi hal indirimi) yapılmaktadır. Kasten yaralama, tehdit, hakaret suçları için genellikle hükmedilen indirimli hapis cezası adli para cezasına çevrilmekte, ardından hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ile para cezası dahi fiilen ödenmemektedir.

Örneğin, bir kadının kocasına karşı açtığı ve 2021 yılında iki kez kasten yaralama suçuyla sonuçlanan bir davada mahkeme, eşine karşı işlendiği için artırılan en alt sınırdan adli para cezasına hükmetmiştir. Fail, iyi halden dolayı

%28,2
Psikolojik Şiddet

%18,3
Ekonomik Şiddet

%12,8
Fiziksel Şiddet

Kadına Yönelik Şiddet Araştırması, 2024

toplam 3.000 TL (10 Ekim 2022 tarihinde yaklaşık 165 Euro) para cezasına çarptırıldı. Mahkeme, sanığın bir daha suç işlemeyeceğine karar verdi. Kararın açıklanması, "mahkumiyetin gerçekleşmesi" gerekçe gösterilerek ertelendi.

Başka bir örnekte ise bir kadın, çocuğuna şiddet uygulayan eşinin 6 ay hapis cezasına çarptırıldığını; ancak bu cezanın para cezasına çevrildiğini ve dava sona erdiğinde failin şikayette bulunduğu için çocuğu tekrar dövdüğünü belirtmiştir. Hükmün açıklanmasının ertelenmesi şartlarını yerine getirmeyen faillerin cezaları sıklıkla ertelenmekte ve bu da yine fiili cezasızlıkla sonuçlanmaktadır. Hükümlünün cezasını çekmeye başladığı daha ağır suçlarda şartlı tahliye uygulaması nedeniyle hapis cezasının tamamı uygulanmamaktadır; cezanın ertelenmesi gibi yasal düzenlemeler nedeniyle, hükümlü cezasını çekmeye başladığında dahi fiili cezasızlık söz konusu olmaktadır. Ne yazık ki, kadına yönelik şiddete ilişkin cezaların infazına dair ayrıntılı adli istatistikler tutulmamaktadır. 2021 yılında yayınlanan Adli İstatistiklere göre beden dokunulmazlığına karşı işlenen suçlarda hükmün açıklanmasının ertelenme oranı %30,7, adli para cezası ve erteleme hükümleri dahil mahkûmiyet oranı %43,3'tür.

Pandemi döneminde İnfaz Kanunu'nda yapılan değişikliklerle kural olarak 2/3 olan koşullu salıverme oranı 1/2'e düşürülmüştür. Denetimli serbestlik uygulaması da cezanın infaz hesabına dahil edildiğinde, failin hapiste geçirdiği süre daha da düşmektedir. Diğer bir örnek ise 8 yıl hapis cezasına çarptırılan bir kişinin, infaz kanunu uyarınca istisnai suçlar işlememişse kapalı cezaevinde sadece 1 ay geçirmesidir.

TCK m.58 kapsamında önceden işlenen suçtan dolayı verilen hüküm kesinleştiği sonradan yeni bir suçun işlenmesi

halinde, tekrerrür hükümleri uygulanmaktadır. TCK 58/3 uyarınca tekrerrür halinde, sonraki suça ilişkin seçimlik olarak hapis cezası ile adli para cezası öngörülmüşse, hapis cezasına hüküm olunmaktadır. Ancak CMK m.272/1-3-c maddesinde 2020 yılında yapılan değişiklikle ilk derece aşamasında kesinleşen hükümler, artık tekrerrür uygulamasına esas alınmamaktadır. Örneğin hakaret suçundan 2000 TL adli para cezası almış bir fail hakaret vb. suçları tekraren işlediğinde defalarca adli para cezasına mahkum olabilmektedir.

Sonuç olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele aktif biçimde devam etmeli, kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına ve şiddetin önlenmesine yönelik politikalar uygulamaya konulmalıdır. Mevzuatta şiddet faillerine yönelik caydırıcı yaptırımlar düzenlenmelidir. Şiddet görme riski altında ya da şiddet mağduru kadınlara yönelik sığınma evleri gibi barınma olanakları arttırılmalı, kadınlara yönelik ücretsiz, çevrimiçi hukuki ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin verilmesi sağlanmalıdır. Bireyleri sosyal veya ekonomik yönden stresörlerle tetikleyen ve şiddeti arttıran salgın gibi olağanüstü durumlara yönelik eylem planlarının oluşturulması ve ivedilikle hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.

KADINA YÖNELİK ŞİDDETE İLİŞKİN SAYISAL VERİ TABANLI DURUM ANKETİ VE DEĞERLENDİRME RAPORU

Bu çalışma, iki günlük bir zaman dilimi içerisinde 129 kadın ve 48 erkek olmak üzere toplam 177 katılımcı ile gerçekleştirilen anket verilerine dayanmaktadır. Araştırmanın temel amacı, kadına yönelik şiddet olgusuna ilişkin toplumsal algıyı sayısal veriler ışığında analiz etmektir. Elde edilen bulgular, katılımcıların %95,48'inin son beş yılda şiddet vakalarında artış gözlemlediğini ortaya

koymaktadır. Şiddet artışının en temel gerekçesi olarak %39,72 oranıyla "cezasızlık algısı" saptanmıştır. Katılımcıların %97,19'u mevcut yaptırımları yetersiz bulurken, %82,22'si cezaların artırılmasının caydırıcılık sağlayacağı görüşündedir. Sonuçlar, şiddetin bireysel bir sapma olmaktan ziyade; yapısal, hukuki ve uygulama odaklı bir sorun olarak nitelendirildiğini göstermektedir.

129 Kadın

48 Erkek

2 Günlük Saha Çalışması Kapsamında 177 Katılımcı ile Gerçekleştirilen Şiddet Algısı Anketi

Giriş

Kadına yönelik şiddet, günümüzde bireysel bir asayiş sorunu olmanın ötesinde; toplumsal, kurumsal ve sistematik boyutları olan kritik bir sosyal problem teşkil etmektedir. Nicel veriler aracılığıyla sorunun boyutlarını somutlaştırarak literatüre ve çözüm önerilerine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Şiddet Artışına Yönelik Toplumsal Algı

Araştırma verileri incelendiğinde, katılımcıların %95,48 gibi büyük bir çoğunluğunun son beş yıllık periyotta şiddetin arttığı yönünde görüş bildirdiği görülmektedir. Şiddetin "azaldığına" dair hiçbir beyanın bulunmaması, sorunun toplum nezdindeki vahametini teyit etmektedir. Bu konsensüs, konunun münferit olaylar düzleminden çıkarılıp yapısal bir sorun olarak ele alınması gerekliliğini vurgulamaktadır.

Şiddetin Artış Nedenlerine İlişkin Analiz

Katılımcılar nezdinde şiddetin artışındaki birincil etken %39,72 oranıyla "cezasızlık algısı" olarak öne çıkmaktadır.

Bunu %26,48 ile "yetersiz devlet politikaları" takip etmektedir. Aile içi iletişim sorunları (%12,96), ekonomik kriz (%10,99) ve bağımlılık yapıcı madde kullanımı (%9,86) daha ikincil faktörler olarak değerlendirilmiştir. Bu tablo, şiddetin temelinde sosyo-psikolojik nedenlerden ziyade hukuki ve kurumsal boşlukların yattığına dair güçlü bir kanıyı ortaya koymaktadır.

Kadın Cinayetlerinin Dönemsel İvmesi

Katılımcıların %46,3'ü kadın cinayetlerindeki en keskin artışın 2024 yılında gerçekleştiği görüşündedir. 2023 yılı %20,23, 2022 yılı ise %14,01 oranında kaydedilmiştir. Önceki yıllara ait düşük oranlar, özellikle son iki yılda gerçekleşen vakaların toplumsal hafızada bıraktığı etkinin derinliğini ve 2024 yılının bir kırılma noktası olarak algılandığını göstermektedir.

Şiddetin Bildirilmesi ve Güven Unsuru

Vakaların resmi makamlara bildirilme oranına ilişkin soruya katılımcıların %49,72'si "artış var" cevabını verirken, %34,81'i kararsız kalmıştır. Bu yüksek kararsızlık oranı, bildirim sonrası mekanizmaların etkinliği, mağdurun korunması ve adaletin tesisi konularında ciddi bir güven erozyonu yaşandığına işaret etmektedir.

Yargısal Yaptırımların Yeterliliği ve Caydırıcılık

Toplumun yargı sisteminden beklentisi oldukça yüksektir; nitekim katılımcıların %97,19'u mevcut cezaların yetersiz olduğunu savunmaktadır. %82,22'lik bir kesim ise yaptırımların ağırlaştırılmasının şiddeti minimize edeceğine inanmaktadır. Bu veriler, mevcut infaz sisteminin caydırıcılık vasfını yitirdiğine dair yaygın bir kanaati yansıtmaktadır.

Koruyucu Tedbirler ve Denetim Mekanizmaları

Uzaklaştırma kararlarının uygulama aşamasında etkisiz kaldığını düşünenlerin oranı %88,2 olarak belirlenmiştir. Kolluk kuvvetlerinin denetim faaliyetlerini yetersiz bulanların oranı ise %73,03'tür. Elde edilen bulgular, kağıt üzerindeki yasal düzenlemeler ile saha uygulamaları arasında ciddi bir eşgüdüm sorunu ve denetim zafiyeti olduğunu göstermektedir.

İndirim Sebeplerine Yönelik Algı (İyi Hal ve Haksız Tahrik)

Yargılama sürecindeki takdiri indirim nedenleri toplum vicdanında karşılık bulmamaktadır. Katılımcıların %86,59'u "iyi hal" indiriminin suçu hafife aldığı, %74,3'ü ise "haksız tahrik" indiriminin şiddeti meşrulaştırdığını beyan etmiştir. Bu durum, yargı pratiklerinin toplumsal adalet duygusuyla çeliştiğini kanıtlamaktadır.

Sonuç

Yapılan araştırma sonucunda, kadına yönelik şiddetin sistematik bir sorun olarak ivme kazandığı, bu ivmenin temel kaynağının ise uygulama eksiklikleri ve cezasızlık kültürü olduğu saptanmıştır. Adalet sisteminin caydırıcılıktan uzak olduğu ve koruyucu mekanizmaların işlevselliğini yitirdiği yönündeki algı, şiddeti bireysel bir suç olmaktan çıkarıp kurumsal bir mücadele alanına dönüştürmektedir.

Politika Önerileri

Elde edilen veriler ışığında aşağıdaki stratejik adımların atılması önerilmektedir:

- **Yasal Reform:** Şiddet suçlarında ceza alt sınırları artırılmalı, "iyi hal" ve "haksız tahrik" gibi indirim mekanizmaları şiddet vakalarında daraltılmalı veya kaldırılmalıdır.

- **Uygulama Etkinliği:** Mevcut kanunların sahada tavizsiz uygulanması için denetim mekanizmaları sıkılaştırılmalıdır.
- **İnfaz ve Takip:** Uzaklaştırma kararlarının ihlali durumunda "tazyik hapsi" gibi yaptırımlar hızla devreye alınmalı, teknolojik takip sistemleri (elektronik kelepçe vb.) yaygınlaştırılmalıdır.
- **Kurumsal Güven:** Kolluk kuvvetlerinin mağdurla temas noktalarındaki uzmanlığı artırılmalı, bildirim sonrası güvenlik garantisi güçlendirilmelidir.
- **Bütüncül Eğitim:** Şiddeti doğuran zihniyetle mücadele için eğitim politikaları uzun vadeli ve toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı revize edilmelidir.

KAPANIŞ

Bu çalışmanın bulguları; kadına yönelik şiddetin sadece mağdurların değil, toplumsal huzurun tesisi için tüm paydaşların ortak sorumluluğu olduğunu teyit etmektedir. Unutulmamalıdır ki istatistiklere yansıyan her bir birim, sadece bir sayı değil; bir yaşamı, bir hikâyeyi ve toplumun geleceğine dair yitirilen umutları temsil etmektedir.

KAYNAKÇA

Arslan, Ş. (2017). Kadına yönelik şiddetle mücadelede hukuki düzenlemeler ve uygulamadaki sorunlar. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (129), 347-386.

DW Türkçe. (2025). TÜİK: Kadınların yüzde 13'ü fiziksel şiddet gördü.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024). *Türkiye kadına yönelik şiddet araştırması, 2024*

Yılmaz, A. (2021). *Kadına yönelik şiddetin sosyolojik analizi: Nedenler ve sonuçlar. Akademik Hassasiyetler*

TÜRKİYE'DE KADIN SİĞİNAKLARININ ORTAYA ÇIKIŞI (1990-2000)

Esra Boğakurt

1980 ASKERİ DARBESİ VE İKİNCİ DALGA FEMİNİZMİN DOĞUŞU

Türkiye'de kadınların şiddete karşı verdiği mücadele, yalnızca feminist bir çaba olmayıp aynı zamanda toplumsal direniş biçimine dönüşen ve gelişen bir süreçtir. 80'li yıllarda sansürün ve baskının olduğu dönemde kadınların görünür olması aynı zamanda dönemin toplumsal ve siyasal zemininden de ayrı düşünülemez. Bu raporun amacı kadın dayanışmasını Türkiye'de nasıl şekillendiği ve kadın sığınaklarının ortaya çıkarken hangi toplumsal ve siyasal zemin üzerine kurulduğunu ele almaktadır.

1990-2000 yıllarında kadın dayanışmasının görünür olması ve bu doğrultuda ikinci dalga feminizmin Türkiye'de ortaya çıkmasını kadın sığınaklarının açılmasına kadar olan süreci ele almayı hedeflemektedir. Ayrıca Mor Çati'nin

kuruluşu ve sığınakların kurulması sürecinden sonra bağımsız kadın sığınakları ve Belediyelerin açmış olduğu sığınaklar arasındaki farklar ele alınıp, ikinci dalga feminizmin o dönemde hangi toplumsal problemleri görünür kıldığını dönemin siyasal oluşumlarıyla ele alınması planlanmaktadır. 1980 askeri darbesi; Türkiye'de toplumsal, kültürel ve siyasal olarak kökten değişimlerin olduğu bir dönemdir. Darbe sonrasında ülkede sıkıyönetim ile birlikte siyasi partiler kapatıldı, sendikalar dağıtıldı, dernek faaliyetleri durduruldu ve toplumsal örgütlenmenin tüm yolları darbe sonrasında baskıcı bir şekilde kontrol altına alındı.

Siyasal baskının derinleşmesi ile 1970'de aktif olan sol hareketler dağıldı; muhalifler tutuklandı, sürgüne gönderildi ve sessizleştirildi. Böylece aktif toplumsal hareketlerin önü keskin bir şekilde kontrol altına alındı. Bu ortam toplumun geneline depo-

Dayağa Karşı
Dayanışma
Kampanya Yürüyüşü,
17 Mayıs 1987

litize etti ama bu durum oluşan boşluğun yerine kadın hareketlerinin almasına da zemin hazırladı.

Toplumsal baskının yoğunlaştığı bu dönemde artan işsizlik ve buna bağlı olarak ülkedeki güvencesiz durumlar kadınları daha görünmez bir hale getirmiştir. Kadınların kamusal alandaki seslerinin batırılmaya çalışılması, onları yalnızca özel alanla sınırlı tutan bu sistem içinde görünür olmak isteyen kadınların tepkileriyle birleşerek darbe sonrası kadın hareketlerinde belirgin bir yoğunluk yaratmıştır. Oluşan bu hareket devletten bağımsız bir şekilde ideolojik boşluğun oluşmasıyla kadınların bu boşluğu kullanarak 1980 sonrasında ikinci dalga feminizmin Türkiye’de ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Batı’da ikinci dalga feminizm, 1960’lı yıllardan itibaren Simone de Beauvoir’ın ‘Kadın doğulmaz, kadın olunur’ sözüyle özetlenen düşünsel çerçeve doğrultusunda şekillenmiştir. Bu dalganın ortaya çıkışı, kadınların radikal biçimde kamusal alanda görünür olma arzularının yanı sıra özel alanın politikleştirilmesi yönündeki tartışmalar sayesinde Batı’da önemli bir ivme kazanmıştır. Beauvoir, toplumun kadına ve kadın bedenine yönelttiği toplumsal kalıplarının ve normların sorgulanması gerektiği üzerinde durmaktadır. Feminizmin birinci dalgasında temel hak ve özgürlükler savunulurken, ikinci dalgada mücadele kadın bedeni, kadına atfedilen toplumsal roller ve aile yapısındaki ataerkil düzenlere karşı geliştirilen direniş biçimleri üzerinden sürdürülmüştür. Bu entelektüel dönüşümün Türkiye’de karşılığını bulması biraz gecikmeli ve farklı bir şekilde olmuştur.

SOKAKTAN KURUMSALLAŞMAYA: DAYAĞA KARŞI DAYANIŞMA VE MOR ÇATI

1980 darbesinden sonra oluşan baskı ortamında sol ideolojilerin dağıtılmasına sebebiyet vermiş ve bu doğrultuda

da açığa çıkan boşluğu kadınlar doldurmuşlardır. Türkiye’de ikinci dalga batıda oluşan süreçten daha farklı ve özgün bir şekilde şekillenmiştir. Bu yıllardan itibaren Türkiye’de kadınlarda bilinç yükseltme grupları, tartışma çevreleri ve feminist yayınları ortaya çıkarken, 1987 yılında yürütülen Dayağa Karşı Dayanışma kampanyası, Türkiye’de feminist mücadelenin kamusal alanda görünürlüğüne artırarak iki binden fazla kadını bir arada toplamıştır.

Devletin aileye ve aile içerisinde olanları özel alan olarak görüp müdahale etmesi kadınların özel alan politiktir düşüncesi doğrultusunda mücadele alanını aktifleştirmiştir. Böylelikle kadınların mücadelesi daha somut bir hale gelerek şiddet karşısında dayanışmayı, kadının öznelliğini ve sığınak fikrinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Dolayısıyla kadınların sığınak ihtiyacı sadece barınma üzerinden değil kadınların güçlenmesi, iyileştirilmesi ve kendi hayatlarındaki söz hakkına sahip olması ve böylelikle kamusal alanda da görünür olmasını beraberinde getirmiştir.

Sığınakların açılmasına doğru ilerleyen bu sürecin hızlanmasına sebep olan Çankırılı bir hâkimin boşanma davası açan bir kadına sarf ettiği, ‘Bir kadının sırtından sopa, karnından da sıpayı eksik etmemek gerek’ şeklindeki sözleri kadınlar tarafından feminist bir harekete dönüşerek, yaprak bile kımıldamazken kadınların sesleri her bir sokakta duyulmaya başlamıştır. Kampanya ilerledikçe, şiddete uğrayan kadınlar feministlerle iletişim kurmak ve yaşadıklarını anlatmak istemişlerdir. Dolayısıyla bir merkez ihtiyacı doğrultusunda 1990 yılında, o dönemde dernek kurmanın zorluğundan dolayı Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı adıyla kurulmuştur.

Vakfın temel ilkeleri, kadınların yaşaymış oldukları şiddete karşı onların

yanında olmak ve güçlenmelerini sağlayarak kamusal hayata hazırlamaktır. İlk yıllarda daha sığınaklar oluşmadan önce, kadınların hikayelerini dinleyerek onlara psikolojik ve hukuksal yardımlar yapılmaktadır. Feministler, yurt dışına giderek batıda edindikleri deneyimler ve incelemeler sonucunda Türkiye’de de sığınakların açılması gerektiğini gündeme getirmiş ancak asıl sorumluluğun devlette olduğunu vurgulamışlardır. Mor Çatı’nın sığınak modeli, Türkiye’de kadınları yalnızca şiddetten korumayı değil onları güçlendirecek politik çerçevede sürdürülmektedir. Kadınların kendi deneyimleri görünür kılınması, aile içi şiddetin özel olmadığı tam aksine ‘özel olan politiktir’ ilkesi doğrultusunda şekillenen ve kadının kamusal alanda söz hakkının artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmüştür.

Dayağa Karşı Dayanışma Kampanya Yürüyüşü, 17 Mayıs 1987

YASAL KAZANIMLAR VE DEVLET POLİTİKALARINDAKİ DÖNÜŞÜM

Kadınların, feminist dayanışma doğrultusunda şiddetsiz bir yaşam talebi 1990’lı yıllarda Meclis gündeminde kadınlara yönelik politikaların artmasına doğrudan etki etmiştir. Bu yıllarda Mecliste kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet ve kadınların korunmasına yönelik tartışmalar artmış ve tartışmaların somut sonucu 1998 yılında yürürlüğe giren 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun olmuştur. Her ne kadar bu yasa aileyi koruma’

çerçevesinde ele alınsa da aile içi şiddeti görünür kılması ve devletin bunu bir suç olarak görüp müdahale edilmesi gereken bir mesele olarak görmesi bir kırılma noktası oluşturmuştur. Bu gelişme, feminist hareketin uzun yıllardır dile getirdikleri taleplerin devlet tarafından görünür olmasına ve bu doğrultuda dayanışma merkezleri, sosyal hizmet ve koruyucu politikaların gelişmesini sağlamıştır.

Devlet, kadınların güçlenmekte olduğunu ve kadına yönelik şiddetin artık görünmez kılınmayacağını kabul etmek zorunda kalmış; sığınak açma ve işletme yetkisinin belediyelere devredilmesine karar vermiştir. Ancak belediyeler tarafından işletilen sığınakların büyük bir bölümü, kadınların güçlenmesini ve bağımsız bir yaşama hazırlanmasını temel almak yerine, ailenin korunması ve sürdürülmesine odaklanan uygulamalarla faaliyet göstermektedir. Aile merkezli bu politikalar, kadınların yeni bir hayata hazırlanma süreçlerinden kopuk şekilde yürütülmekte; sığınakların temel işlevleri dışına çıkılarak bu mekânlar niteliksizleştirilmektedir. Ayrıca ‘sığınak’ yerine ‘konukevi’ kavramının kullanılması, şiddeti geçici ve olağan bir durum gibi sunarak bu mekânların yalnızca geçici barınma alanları olarak konumlandırılmasına yol açmakta ve kadına yönelik şiddeti meşrulaştıran bir sistemin parçası hâline gelmektedir.

GÜÇLENME ODAKLI MÜCADELE VE BAĞIMSIZ SİĞINAK DENEYİMİ

Mor Çatı, belediyelerden farklı olarak kadına yönelik şiddet konusunu bağımsız bir şekilde ele alan kadının güçlenmesini ve kamusal hayatta görünür olması doğrultusunda politikalar yürütmektedir. Ayrıca Devletin sığınaklarından farklı olarak 12 yaş üstü erkek çocukların ve yaşlıları şiddetten korunmasına yönelik çalışmaları da vardır. Devletin sığınakları, Mor Çatı’dan farklı olarak kısıtlayıcı ve şiddet gören kadınları barıştırmaya

yönelik olup sığınakların geçici barınma mekanları olarak kullanılması bu kurumların işlevlerini niteliksiz bir hale getirmektedir. Mor Çatı'nın kuruluşundan bu yana misyonu, kadına yönelik şiddetin yalnızca bireysel olarak değil toplumsal, siyasal ve politik bir mesele olarak ele almak ve kadınların özgürleşmesine yönelik faaliyetlerle kadının mücadelesinin yanında durmaktadır.

Vakfın amacı sadece korumak değil aynı zamanda kadınların kamusal hayatta özgürce kendilerini var edebilmeleri ve kendi haklarının bilincinde olarak toplumsal ve siyasal hayatta görünür olmasını sağlamaya yönelik çalışmalarla şekillenmektedir.

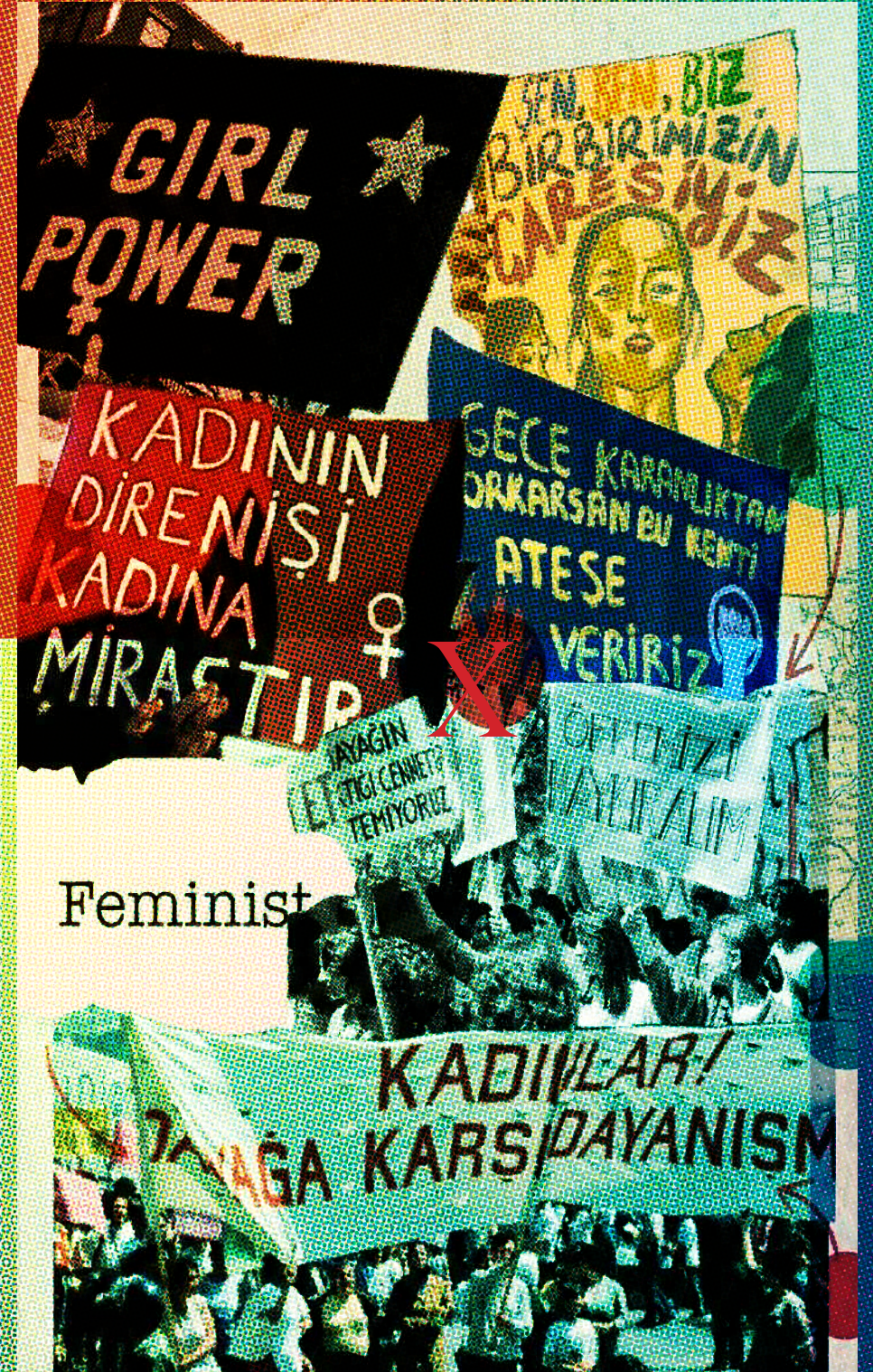
Kadınlar yıllarca eşleri ya da kök ailelerindeki erkekler tarafından sistematik biçimde sindirilmekte ve kendi varlıklarına yabancılaştırılmaktadır. Bunun çarpıcı örneklerinden biri, Mor Çatı'ya sığınan bir kadının, eşi tarafından yıllarca 'çirkin' olduğuna inandırılmasıdır. Bu kadın, Mor Çatı'da ilk kez kendisine başkasının değil, kendi gözlerinden bakarak aslında ne kadar güzel olduğunu fark etmiş ve budurum, dönüşüm sürecinin güçlü örneklerinden biri olmuştur. Dolayısıyla Mor Çatı'nın belediye sığınma evlerinden temel farkı, bu örnekten de anlaşılacağı üzere, belediyelerin çalışmalarını kadınların aile birliğini koruması üzerine kurulmasına karşın Mor Çatı'nın kadının güçlenmesine bilinçlenmesine odaklanmasıdır. Mor Çatı, kadının kamusal hayata adım atarken karşılaşılabileceği toplumsal ve siyasal engellere rağmen kendi varlığının farkına varmasını, özneleşmesini ve mücadelesini sürdürebilmesini merkeze alarak hareket etmektedir.

Bu kanun her ne kadar aile birliğini esas alsada kadınların şiddetten korunmasına yönelik mücadelenin somut bir adımı olarak değerlendirilmelidir. Sonuç olarak, 1990-2000 yıllarındaki kadın hareketinin yükselişi, yalnızca feminist bir direniş biçimi değil aynı zamanda dönemin siya-

sal boşluğunu dolduran bir mücadeledir. 1980 darbesinin baskıcı ortamında toplumun büyük ölçüde depolitize edildiği bir dönemde feminist hareket, tüm toplumsal ve siyasal engellere rağmen kendisine alan açarak yükselişe geçmiştir.

Kadına yönelik şiddetin görünür kılması, şiddetin aile içinde gizli kalmasının engellenmesi ve kadınların kendi haklarının ile varlıklarının farkına varmaları için yürütülen bilinç yükseltme çalışmaları, hareketi güçlü bir kadın dayanışmasına dönüştürmüştür. Bu süreçte Mor Çatı'nın kurulması, kadınların yalnızca şiddetten kaçtığı değil, güçlendiği ve artık kendi hayatlarının öznesi olduğu feminist bir mekanın Türkiye'de ilk kez kurumsallaşması feminist mücadelenin somut örneğidir.

Kadınların mücadelesi siyasal arenada da çarpıcı bir şekilde gündeme gelerek kadınların mücadelesi sayesinde aile içi şiddetin kabul edilmesi zorunda kalmış ve bu doğrultuda adımlar atılmıştır. Belediyelere sığınma evi açma yetkisinin verilmesi, kadınların mücadelesinin devlet tarafından kısmen de olsa kabul edildiğini gösteren gelişmelerden biridir. Her ne kadar belediyeler tarafından açılan sığınaklar işlevsel açıdan yetersiz ve amacına uygun biçimde işletilmesede, bu adım kadın hareketinin somut ve dokunabilir kazanımlarından biri olarak değerlendirilebilir. Bu rapor, kadın sığınaklarının tarihsel gelişimini ele alırken, kadınların yürüttüğü mücadele ve dayanışma sonucunda elde edilen somut kazanımlara odaklanmaktadır. Kadınlar, kendilerine dayatılan rollerin ve kalıplaşmış söylemlerin dışına çıkarak tarihin pasif nesneleri olmaktan vazgeçmiş, özne olma iradesini ortaya koymuşlardır. Bu doğrultuda Türkiye'de kadın tarihini yeniden yazma sürecinin aktif aktörleri hâline gelmişlerdir.

Bu afiş CDR Youth 2025 kapsamında Esra Boğakurt tarafından tasarlanmıştır.

YIKIMIN YASAMA ANATOMİSİ

Serra Artmaz

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli, dokuz saat arayla 7,7 ve 7,6 büyüklüğünde iki ana deprem ve takibinde 6,6 ile 6,0 büyüklüğünde sarsıntılar meydana gelmiştir. On bir ili doğrudan etkileyen bu süreç, literatürde sadece doğal bir afet olarak değil, teknik ve idari ihmaller zinciri olarak değerlendirilmektedir. Resmi verilere göre, can kaybı Türkiye’de 50.783, Suriye’de ise 8.476 olarak kaydedilmiştir.

Can ve mal kayıplarının yüksek seyretmesinin temel nedenlerinden biri hatalı imar planlamalarıdır. Amik Ovası bu durumun en somut örneğini teşkil etmektedir. Üç büyük fay hattının kesişim noktasında yer alan ve alüvyal zemin yapısına sahip olan bu bölge, jeolojik yapısı gereği yeraltı sularının birikme alanıdır. 1950’li yıllarda tarımsal amaçla kurutulan Amik Gölü havzasına, 2007 yılında TMMOB’un teknik uyarılarına rağmen havalimanı inşa edilmiştir. 6 Şubat depremlerinde havalimanı pistinin yarılarak kullanılamaz hale gelmesi ve yeraltı su seviyesinin yükselerek havzanın yeniden suyla dolması, yer seçimindeki bilimsel hataların neticesidir.

Türkiye’de imar disiplininin sağlanamaması kökleri eskiye dayanan bir sorundur. İlk imar affı 1948 yılında çıkarılmış olup günümüze kadar toplam 22 kez benzer düzenlemeye gidilmiştir. TMMOB raporlarına göre, sadece 2018 yılındaki düzenlemeden 3 milyon 119 bin 947 aykırı yapı faydalanmıştır. Depremden en çok etkilenen illerden Hatay’daki yapı stokunun %43’ü bu aftan yararlanan binalardan oluşmaktadır. Benzer bir tablo Kahramanmaraş için de geçerlidir. Yüksek sismik risk taşıyan bölgelerde denetimsiz yapıların yasal statü kazanması, yıkımın şiddetini artıran kritik bir faktördür.

Kahramanmaraş’ta 22 bloktan oluşan ve yaklaşık 1400 kişinin yaşamını yitirdiği Ebrar Sitesi, depremin yıkıcı etkisinin sembolü olmuştur. Teknik incelemeler, bölgenin

1970’lere kadar tarım arazisi ve dere yatağı olduğunu, zamanla bu alanların imara açıldığını göstermektedir. AFAD’ın 2020 raporunda söz konusu bölgede zemin sıvılaşması riski olduğu ve olası bir depremde yıkım beklendiği açıkça belirtilmiştir. Buna rağmen, başlangıçta 4 kat olan imar izni 8 kata çıkarılmış; kot farkı uygulamalarıyla binalar 12 kat seviyesine ulaşmıştır. Zayıf zemin yapısına rağmen statik kapasitenin üzerinde yüklemeye yapılması, ana yıkım nedeni olarak saptanmıştır.

Bölgedeki enkaz incelemelerinde, beton içeriğinde standart dışı deniz kumu ve deniz kabuklarına rastlanmıştır. Deniz kumunun içerdiği tuz, çelik donatıda korozyona (paslanma) yol açarak donatının zamanla incelmeye ve mukavemetini kaybetmesine neden olmaktadır. Süneklik özelliğini yitiren korozyona uğramış çelik, deprem yüklerini karşılayamayarak gevrek kırılmalara ve dolaşısıyla yapıların ani şekilde çökmesine sebebiyet vermiştir.

Deprem sonrası TBMM’nin denetim ve yasama süreçlerinde hareketlilik gözlemlenmiştir. İlk altı aylık dönemde 1285 soru önergesi ve 145 araştırma önergesi verilmiştir. Ancak, muhalefet partileri tarafından sunulan önergelerin bir kısmı yasama döneminin sona ermesiyle kadük kalmıştır. Kabul edilen ve işleme konulan önergelerin büyük çoğunluğu ise içerik açısından yapısal çözümlerden ziyade koordinasyon odaklı kalmıştır. İletişim altyapısı ve depremde çocukların eğitimi gibi stratejik önergelerin bir kısmı sonuçlandırılmadan gündem dışı kalmıştır.

Depremin üzerinden geçen 2,5 yıla rağmen, yaklaşık 650.000 vatandaşın halen geçici barınma alanlarında (konteyner kentler) yaşamını sürdürdüğü görülmektedir. Konut teslim süreçleri devam etmekle birlikte, hak sahiplerinin ödeme yükümlülükleri ve barınma krizinin kalıcı çözümü noktasında siyasi ve idari kararlar belirleyici olmaya devam etmektedir.

YÜKSEK YARGIDA CAM TAVAN

Sıla Güneş - Sümeyye Karşoğlu

GİRİŞ

Hukuk sisteminin tarafsızlığı ve demokratik meşruiyeti, yalnızca kanun metinlerinin içeriğiyle değil, bu kanunları yorumlayan ve uygulayan yargı mekanizmalarının toplumsal yapıyı ne ölçüde temsil ettiğiyle de doğrudan ilişkilidir. Özellikle yüksek yargı organları ve AYM'de cinsiyetlerin dengeli bir biçimde temsil edilmesi, yargısal perspektifin zenginleşmesi ve adaletin toplumun her kesimini kapsayacak şekilde tecelli etmesi adına kritik bir öneme sahiptir.

Anayasa Mahkemesinin 1962'den günümüze uzanan tarihçesi incelendiğinde, kadın temsiliinin niceliksel olarak oldukça düşük kaldığı görülmektedir. Yaklaşık 63 yıllık bu süreçte görev yapan onlarca erkek üyeye karşılık, sadece 5 kadın üye yüksek mahkeme kürsüsünde yer bulabilmiştir. Dikkat çekici bir istatistik olarak, bu beş ismin tamamı Danıştay kökenli olup; Yargıtay, Sayıştay veya Cumhurbaşkanının doğrudan seçtiği kontenjanlardan bugüne kadar hiç kadın üye atanmamıştır. 1977 yılında Seniha Dinçmen ile başlayan bu kısıtlı temsil süreci, 2005 yılında Tülay Tuğcu'nun mahkemenin ilk kadın başkanı seçilmesiyle tarihi bir zirve noktasına ulaşmıştır. Ancak günümüzde mahkeme heyetinin tamamen erkek üyelerden oluşması, yargının en üst kademesindeki cinsiyet temsili dengesizliğinin halen devam ettiğini göstermektedir.

Yargı kürsüsündeki cinsiyet dağılımı, basit bir istatistiksel veri olmanın ötesinde; hukuka erişimde fırsat eşitliğinin, liyakat esaslı yükselmenin ve demokratik temsi-

lin kurumsal düzeydeki en somut göstergelerinden biri olarak kabul edilir. Bu bağlamda, yargı mekanizmalarında karar verici pozisyonlardaki cinsiyet dengesinin sağlanması, hem toplumsal adalet duygusunu pekiştirmekte hem de hukukun evrensel eşitlik ilkeleriyle uyumlu bir gelişim göstermesine olanak tanımaktadır.

AYM'DE CAM TAVAN KAVRAMI

Cam tavan, kadınların veya azınlıkların iş hayatında uzmanlıkları ve başarıları ne kadar yüksek olursa olsun, sadece kimliklerinden dolayı yönetim kademelerinde yükselebilecekleri en üst sınırı ifade eden görünmez bariyerdir.

Yargı hiyerarşisinde yukarı çıkıldıkça kadın temsiliyetinin belirgin bir şekilde azalması, hukuk dünyasındaki "cam tavan" gerçeğini en çıplak haliyle ortaya koymaktadır. Kadınların kariyer basamaklarını tırmanırken karşılaştıkları, yasal bir dayanağı olmayan ancak kurumsal kültür ve toplumsal rollerle beslenen bu görünmez bariyerler, adaletin mutfağında var olan kadın gücünün, karar alma masasına ulaşmasını engellemektedir. Bu durumun en somut yansıması ise Türk yargı sisteminin tepe noktası olan AYM'de gözlemlenmektedir.

Alt derece mahkemelerinde kadın hakimlerin sayısı her geçen gün artarken, bu artışın AYM üye yapısına aynı oranda yansımaması, cam tavanın yüksek yargıda ne kadar dirençli olduğunu göstermektedir. AYM'de bu bariyer, sadece bir "makam" meselesi değil, aynı zamanda anayasal adaletin tek sesli bir perspektife hapsolmesi riskini de beraberinde getirir.

Mahkemenin üye kompozisyonundaki erkek egemen yapı, hukuk normlarının toplumsal cinsiyet duyarlılığından uzak yorumlanmasına zemin hazırlarken; bu görünmez tavanın kırılması, yargının yalnızca şeklen değil, ruhen de kapsayıcı olabilmesi için bir zorunluluktur.

KATILIMCILARA DAİR AÇIKLAMALAR

Raporun temelini oluşturan anket çalışması, geniş bir spektrumda katılımcı profiliyle gerçekleştirilmiştir:

%65,1

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu kadındır. Bu durum, konunun muhatabı olan kesimin farkındalık düzeyinin yüksekliğini göstermektedir

%59,1

Katılımcıların %59,1'i 18-30 yaş arası "Genç Kuşak" bireylerden oluşmaktadır. Bu grup, yargı reformu ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında en talepkar kesimi temsil etmektedir.

%73,8

Katılımcıların yükseköğretim oranı, verilerin entelektüel bir süzgeçten geçtiğini ve bilinçli bir kamuoyu görüşünü yansıttığını kanıtlamaktadır.

%25

Her 4 katılımcıdan biri (%25) hukuk veya siyaset geçmişine sahiptir, bu da teknik sorulara verilen yanıtların geçerliliğini artırmaktadır.

SORULARA VE YANITLARA DAİR AÇIKLAMALAR

Sizce Anayasa Mahkemesi mevcut üyeleri hakkında kaç kadın üye bulunmaktadır?

Katılımcının AYM'nin güncel kompozisyonu hakkındaki bilgi seviyesini test ederken, aynı zamanda bu konudaki "temsiliyet boşluğunun" ne kadar görünür olduğunu

anlamayı hedefler. Kişinin gerçek rakamlar ile algıladığı rakamlar arasındaki fark, yüksek yargıdaki cinsiyet dengesizliğinin toplum nezdindeki farkındalık düzeyini ortaya koyar.

Anket verileri, halkın AYM'nin güncel kompozisyonuna dair karmaşık bir tablo çizdiğini göstermektedir. AYM'de şu an aktif görev yapan kadın üye sayısını (0-2 üye) bilenlerin oranı %43,6'dır. Geriye kalan kitle, mahkemenin daha kapsayıcı olduğunu düşünmekte veya mevcut eksikliğin boyutunu tam olarak kavrayamamaktadır. Bu durum, yüksek yargıdaki toplumsal cinsiyet uçurumunun kamuoyuna daha fazla anlatılması gerektiğini göstermektedir.

Anayasa Mahkemesi üyelerinin kim veya hangi kurum tarafından atanıldığını düşünüyorsunuz?

Yüksek mahkeme üyelerinin seçilme süreçlerine dair kurumsal bilgi birikimini ölçerken, atama yetkisinin hangi odaklarda toplandığına dair kamuoyu algısını tespit eder. Bu soru, yargı mekanizmasındaki güçler ayrılığı ve hiyerarşik yapının katılımcı tarafından nasıl anlaşıldığını analiz etmek için kritik bir veri sunar.

Katılımcılar, AYM üyelerinin seçilme sürecinde yürütme organının baskın rolünün farkındadır. Cumhurbaşkanı (%61,9) ve TBMM (%40,9) atama süreçlerinde en çok bilinen mercilerdir.

Anayasa Mahkemesinde kadın üye sayısının artırılması alınan kararların toplumsal çeşitliliği yansıtmaya katkı sağlar mı?

Kadınların karar alma süreçlerine dahil olmasının, yargı kararlarındaki "tek sesliliği" kırıp kırmayacağına dair inancı sorgular. Farklı yaşam deneyimlerinin hukuki yorumlara yansımalarının, anayasal adaleti daha kapsayıcı ve zengin bir perspektife

taşıyıp taşımayacağı konusundaki toplumsal beklentiye ölçer.

Raporun en güçlü çıktısı, kadın temsiliyetinin toplumsal huzur ile olan korelasyonudur:

%75,8

Kadın üye artışının toplumsal adalet açısından bir çeşitlilik zenginliği yaratacağını onaylayan katılımcı oranı.

%71,8

Kadın temsiliyetinin artmasıyla birlikte adalet olan genel güven duygusunun artacağını düşünenlerin oranı. Bu, AYM'nin meşruiyetini güçlendirmek için kadın temsiliyetinin bir lüks değil, zorunluluk olduğunu gösterir.

Anayasa Mahkemesi gibi üst düzey yargı organlarında cinsiyet kotası uygulanmasını destekliyor musunuz?

Eşitliği sağlamak adına uygulanan pozitif ayrımcılık araçlarına yönelik bakış açısını belirleyerek, liyakat ile kota arasındaki dengeye dair toplumsal tutumu analiz eder. Bu, yapısal eşitsizlikleri gidermek için radikal çözüm önerilerinin (kota gibi) ne ölçüde kabul edilebilir veya meşru görüldüğünü saptar.

Cinsiyet kotası sorusuna verilen %57 oranındaki "Hayır" cevabı oldukça kritiktir. Bu sonuç, toplumun "ayrıcalık" değil, "hakkaniyet" beklediğini gösterir. Katılımcılar, kadınların zaten hak ettikleri konumlara, sadece önlerindeki suni engeller (cam tavan) kaldırılarak gelmelerini istemektedir.

Anayasa Mahkemesinde kadın üye olmamasının temel sebebi sizce nedir?

Temsiliyet eksikliğin kaynağını; toplumsal önyargılar, kurumsal bariyerler ("cam tavan") veya siyasi tercihlerin hangisinde arandığını bulmayı amaçlar. Sorunun cevabı, katılımcının yüksek yargıdaki erkek egemen yapıyı tesadüfi mi yoksa sistematik bir engelleme-nin sonucu mu olarak gördüğünü netleştirir.

Anket, kadınların yüksek yargı zirvesine ulaşamamasının nedenlerini hiyerarşik bir şekilde sıralamaktadır, ayrıca birden fazla seçeneği seçen katılımcılar ile karma sonuçlar elde edilmiştir:

%59,1

Sistemik Cinsiyetçilik

Toplum, engelin yetenekten değil, bakış açısından kaynaklandığını düşünmektedir.

%51

Bürokratik Cam Tavan

Üst düzey bürokraside (yargıçlık, savcılık, akademi yönetimi) kadınların azlığı, AYM üyeliği için gerekli "havuzu" daraltmaktadır.

%24,8

Siyasal Tercihler

Atama yapan mercilerin, liyakatten ziyade siyasi uyumu gözetmesi, kadın adayların elenmesine yol açmaktadır.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine atanacak kişilerde sizce en önemli kriter nedir?

Yüksek yargıçlık için idealize edilen "en önemli vasıf" algısını (akademik başarı, cinsiyet dengesi, siyasi uyum veya tecrübe gibi) hiyerarşik bir sıraya koymayı sağlar. Bu veri, toplumun en üst düzey yargı makamından beklediği niteliksel öncelikleri ve adalet standartlarını deşifre eder.

Atanacak kişide aranan en büyük kriterin %40,9 ile "Hukuki Bilgi ve Deneyim" çıkması, liyakatin her türlü ideolojik veya cinsiyetçi yaklaşımın önünde tutulduğunu kanıtlar.

Cumhurbaşkanı'nın atadığı üyelerin atama sonrası siyasi etkiden bağımsız karar verebileceğini düşünüyor musunuz?

Atama yöntemi ile yargısal bağımsızlık arasındaki ilişkiye dair güven düzeyini ve siyasi tarafsızlık algısını analiz eder.

Katılımcıların sadece %10,1'i Cumhurbaşkanlığı tarafından seçilen üyelerin tamamen bağımsız karar verebileceğine inanmaktadır. Kararsız kalan bir kesim de bulunmaktadır. %71,1'lik büyük çoğunluk ise bu konuda derin bir güvensizlik duymaktadır. Bu veri, “Cam Tavan”ın sadece cinsiyetle değil, aynı zamanda siyasi iklimle de yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Sizce yüksek yargıda kadın temsiliyetinin artması toplumsal adalet duygusunu güçlendirir mi?

Yargıdaki cinsiyet çeşitliliğinin, sadece hukuki değil, psikolojik ve sosyolojik bir güven unsuru olup olmadığını anlamaya çalışır. Kadın temsiliyetinin artmasının, halkın yargı kurumlarına duyduğu saygıyı ve “bu mahkeme beni de temsil ediyor” duygusunu ne derece güçlendireceğini saptar.

Araştırma sonuçlarına göre; her 4 kişiden yaklaşık 3'ü (%75,8), yargıda kadın üye sayısının artışı sadece bir cinsiyet dengesi olarak değil, toplumsal adaletin çeşitlilik kazanması için temel bir gereklilik olarak görmektedir.

Kadın temsiliyetinin adalet duygusuna katkı sağlamayacağını düşünenlerin oranı %12,1 gibi düşük bir seviyede kalırken, bu durum toplumun yargıdaki “erkek egemen” yapının kırılmasını bir güven inşa süreci olarak kodladığını kanıtlamaktadır.

Konuya dair kararsız kalan %16,1'lik kesim de eklendiğinde, toplumun yaklaşık %88'inin kadın temsiline karşı negatif bir tutum sergilemediği, aksine bu değişimin adalet sistemine pozitif bir ivme kazandıracığı beklentisinde olduğu görülmektedir.

Son olarak da katılımcıların bu farkındalığın arması yönünde neler yapılabileceği ve konuya ilişkin genel düşünceleri sorulmuştur.

Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda farklı bakış açılarını bir araya getiren, çok yönlü ve kapsayıcı politikaların geliştirilmesi; karar alma süreçlerinin kalitesini artırarak daha adil ve sürdürülebilir bir toplumsal yapı oluşturulmasına katkı sağladığı söylenebilir.

Bu doğrultuda, cinsiyet kotası uygulamasının yalnızca sayısal bir temsil aracı olarak değil, aynı zamanda eşitlik politikalarını destekleyen ve denetleyen yapısal bir mekanizma olarak ele alınması önemlidir. Kadın kotasının gerekliliği, tarihsel ve toplumsal eşitsizliklerin yarattığı dezavantajları dengelemek açısından açıkça ortaya konmalı; bu uygulamanın nasıl hayata geçirileceği akademik çalışmalar ve sivil toplum katkılarıyla kamuoyuna şeffaf biçimde anlatılmalıdır.

Kamuoyunun bilinçlendirilmesi ve toplumsal farkındalığın artırılması temel bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Akademik çevreler, sivil toplum kuruluşları ve ilgili paydaşlar tarafından düzenlenecek seminerler, paneller ve bilgilendirici etkinlikler sayesinde konu sürekli olarak gündemde tutulmalı, toplumun farklı kesimlerinin katılımı sağlanmalıdır. Görsel medya önemli bir araç olarak kullanılmalı; kadın moderatörler eşliğinde hazırlanan tarafsız ve bilgilendirici programlarla cinsiyet eşitliği, kota uygulamaları ve atamalarda şeffaflık gibi konular geniş kitlelere ulaştırılmalıdır.

Öte yandan, atama ve temsil süreçlerinde şeffaflık ve güvenilirliğin artırılması, bu politikaların toplumsal kabulünü güçlendirecektir. Kadın hakları alanında faaliyet gösteren dernek ve kuruluşların aktif rol alması, hem denetleyici bir işlev üstlenmelerini hem de kamuoyunda güven oluşturmalarını sağlayacaktır. Tüm bu adımlar bir arada değerlendirildiğinde, cinsiyet kotası ve eşitlik politikalarının yalnızca kısa vadeli çözümler değil, uzun vadede toplumsal adaleti güçlendiren kalıcı düzenlemeler haline gelmesi mümkün olacaktır.

CİNSİYET KOTASI

Cinsiyet kotası, belirli bir kurumda veya makamda (örneğin AYM’de) kadınlar için ayrılmış asgari bir temsil oranı belirlenmesidir. Bu uygulama, liyakati devre dışı bırakmak değil; aksine, toplumsal önyargılar ve kurumsal bariyerler nedeniyle elenen yetkin kadınların, hak ettikleri temsil seviyesine ulaşmalarını sağlayan bir “ivme” mekanizmasıdır. Amaç, adaletin sadece erkek perspektifiyle değil, toplumun tümünü kapsayan bir çeşitlilikle dağıtılmasını sağlamaktır.

Cinsiyet kotası, sanıldığı kadar aksine yetkin olmayan kişileri makamlara taşımak değil; toplumsal önyargılar ve “cam tavan” engeli yüzünden liyakatli oldukları halde elenen kadınlara hak ettikleri alanı açmaktır.

